

מסכת קידושין

מחברות מנחמיות

מנחם כ"ץ

דוא"ל: katz55@gmail.com

מבוא

התלמוד הבבלי הוא יצירה מורכבת המביאה בפנינו את יצירתם של חכמי בבל וארץ ישראל במשך מספר דורות. סוגיות התלמוד מובאות במבנה **מסודר והגיוני**, שלעיתים מכיל דברים שנאמרו בזמנים שונים; מתקופת המקרא, דרך מקורות תנאיים ועד לדברי האמוראים וסתם התלמוד. הסוגיא עצמה מורכבת מחלקים בעלי אופי ספרותי שונה – ביאור דברי חכמים ראשונים, שקלא וטריא ומימרות עצמאיות. יצירה רבת פנים זו מוצגת בפני הלומד בדפוסים המקובלים כמקשה אחת. בדרך כלל אין הפרדה בין הסוגיות השונות, ובתוך הסוגיא אין סימני פיסוק או סימנים אחרים שיעידו על חלקיה. ללומד המתחיל קשה לעקוב אחר מבנה הסוגיא ומהלכה, להבחין בין אבני היסוד לבין פירוש או תוספת, ואיך נקשרים חלקי הסוגיא השונים זה לזה. על קושי זה כבר עמד ר' מאיר איש-שלום לפני כמאה ושלושים שנה: "ואמנם, הגמרא הזו שהרגלת בה כבר היא מעורבת מפירושים ותוספות ותוספות על תוספות וחידושים ותוספות עליהם... איך יבינה מי שלא הורגל מנעוריו... והנה יקרא ויקרא בה עוד הפעם ולא ימצא אפי' כדמסיק תעלא מבי כרבא" [= כפי שמעלה השועל מבין התלמים, כלומר, דבר מועט ביותר].¹ על רקע זה, ניתן להבחין בנקל כי חלוקת הטקסט ליחידות משנה היא שלב הכרחי בלימוד.² התמודדותו של הלומד עם חטיבה ארוכה מדי עלולה להיות קשה ולעיתים אף בלתי אפשרית. מטעם זה, נוסח המהדורה המובאת בפניכם של מסכת קידושין של התלמוד הבבלי מחולק לכמה חלקים ותתי חלקים. במהדורה זו המסכת מחולקת לפרקים, על פי החלוקה המקובלת. על חלוקה בסיסית זו נוספה חלוקת משנה לסוגיות, ולעיתים גם לסוגיות משנה. על מנת להקל על הלומד נוספו למרבית הסוגיות מעין כותרת שתפקידה למקד את הקורא בנושא המרכזי בו עוסקת הסוגיא.

¹ דבר על אודות התלמוד אם יכול להתרגם כל צרכו, מאיר איש-שלום, ווינא תרמ"ה, עמ' ו.

² ראו שלמה נאה, "מבנהו וחלוקתו של מדרש תורת כוהנים (ב): פרשות, פרקים, הלכות", תרביץ, סט (תש"ס), עמ' 92: "אין לימוד ללא חלוקה. המפגש בין הלומד לטקסט מוביל בהכרח לחלוקתו של הטקסט – על גבי הקלף הכתוב וגם, ובעיקר, על מצע הזיכרון".

החלוקה לסוגיות היא חכמה ומלאכה בפני עצמה.³ החלוקה ליחידות משנה יכולה להתבצע רק לאחר עיון בפרק כמכלול ורק לאחר שהובהרו היחסים בין החלקים השונים בפרק. מכאן שחלוקת הפרק לסוגיות מבטאת פרשנות מסוימת של הפרק כולו. החלוקה שמובאת לפני הקורא במהדורה נסיונית זו נועדה לשרת שני תפקידים מרכזיים. ראשית, היא נועדה לסייע ללומד בהבנת פרקי התלמוד; ושנית, היא מאתגרת את הקורא להשוות בין הסוגיות השונות. לצד החלוקה לסוגיות, הלומד ממהדורה זו מצויד בכלים נוספים שיקלו על לימודו. בכל סוגיא הבחנו בין המקורות השונים מבחינה ספרותית-כרונולוגית, מקורות תנאיים, מאמרי האמוראים וסתם התלמוד.⁴ מאמר אמוראי מובא בגופן ירוק, מאמר תנאי מובא בגופן כחול, וציטוטים מהמשנה הובאו בגופן מודגש. כמו כן, מקומות בהן מובאת מסורת חלופית בגוף הסוגיא הודגשו כגון. זאת, ההפרדה לשורות התבססה על הבחנה חלקי הסוגיא השונים מבחינת תפקודם (מימרה, שאלה, ראייה, סיוע, הסבר ועוד).⁵ בנוסף לכל אלו, נעשה מאמץ להבליט את המבנה הספרותי של הסוגיא ומרכיביה. זאת, הן באמצעות הזחת חטיבות משנה שמופיעות בסוגיא, והן על ידי מספורן, במקרים מסוימים, לצורך הדגשת הזיקה ביניהן (באופן הבא: [1]). קיימת זיקה הדוקה בין תוכן וצורה בכל סוגיא וסוגיא. תבנית הסוגיא והארכיטקטורה שלה מהווה רכיב חשוב בעיצוב מהותה ועריכתה. לפעמים לא ניתן לרדת לכוונת הסוגיא (או הבט מסוים בה) מבלי לתת את הדעת גם לצד הצורני-לשוני. כאמור, בכך יישמנו גישות שפותחו ויושמו בתחומים דומים.⁶ מהדורה נסיונית זו של מסכת קידושין בבלי, נועדה לשמש בסיס לפרסומים נוספים במסגרתם אבחנו את יחסי הגומלין בין סוגיות הירושלמי והבבלי.

³ ראו ירחמיאל ברודי, "הצגה גראפית של מבנה סוגיות תלמודיות", הגיון, ג (תשנ"ו), עמ' 9, ליד הערה 7, וראו נאה, מבנהו, עמ' 92.

⁴ בדרך זו הלכו לפנינו חכמים שונים, ראו למשל ש"י פרידמן, תלמוד ערוך – השוכר את האומנין, ירושלים, תשנ"א-תשנ"ז. פרק האישה רבה בבבלי, בתוך: מחקרים ומקורות א', ניו יורק, תשל"ח, וספרות נוספת שמובאת שם.

⁵ ראו למשל, מאמרו של י' ברודי, לעיל, הערה 2, עמ' 9-24.

⁶ בתחום האגדה ראו למשל י' פרנקל, סיפור האגדה – אחדות של תוכן וצורה, הוצאת הקיבוץ המאוחד 2001. וראו לעיל הערה 3.

פרק א

האישה נקנית

- 1 פרק א
- 2 [משנה א]
- 3 סוגיא 1: האשה נקנית בשלש דרכים, וקונה את עצמה בשתי דרכים (ב ע"א – ג ע"א).....
- 5 סוגיא 2: מניינא למעוטי מאי? (ג ע"א – ג ע"ב).....
- 6 סוגיא 3: בכסף מנא לן? (ג ע"ב – ד ע"ב).....
- 8 סוגיא 4: מדרש הלכה תנאי שהאשה נקנית בכסף, בביאה ובשטר (ד ע"ב - ה ע"א).....
- 10 סוגיא 5: חופה קונה מקל וחומר (ה ע"א – ה ע"ב).....
- 11 סוגיא 6: אמירה בקידושין ובגירושין (ה ע"ב – ו ע"ב).....
- 14 סוגיא 7: המקדש במלוה (ו ע"ב).....
- 15 סוגיא 8: מתלמודו של רבא - א': הילך... על מנת שתחזירהו לי (ו ע"ב).....
- 16 סוגיא 9: מתלמודו של רבא - ב': מעשה הקידושין, עיקר מעשה הקניין (ו ע"ב – ז ע"א).....
- 17 סוגיא 10: מתלמודו של רבא - ג': קידושין לחצאין (ז ע"א – ז ע"ב).....
- 18 סוגיא 11: המקדש בחפץ – האם צריך לשום אותו? (ז ע"ב – ח ע"א).....
- 19 סוגיא 12: 'התקדשי לי במנה' ונתן לה... (ח ע"א).....
- 20 סוגיא 13: קידושי משכון (ח ע"א – ח ע"ב).....
- 21 סוגיא 14: האשה שאינה מקבלת בעצמה את כסף הקידושין, אלא... (ח ע"ב).....
- 22 סוגיא 15: מעשים – ההוא גברא... (ח ע"ב – ט ע"א).....
- 23 סוגיא 16: בשטר (ט ע"א).....
- 24 סוגיא 17: שטר אירוסין שכתבו שלא לשמו ושלא מדעתה (ט ע"א – ט ע"ב).....
- 25 סוגיא 18: ובביאה (ט ע"ב – י ע"א).....
- 27 סוגיא 19: תחילת ביאה או גמר ביאה קונה? (י ע"א).....
- 28 סוגיא 20: ביאה – נישואין או אירוסין עושה? וארוסה בת ישראל האם אוכלת בתרומה (י ע"א – יא ע"א).....
- 31 סוגיא 21: בכסף – מאי טעמייהו דבית שמאי (יא ע"א – יב ע"א).....
- 33 סוגיא 22: ובית הלל אומרים: בפרוטה (יב ע"א – יג ע"א).....
- 36 סוגיא 23: כי נח נפשי דרב אסי (יג ע"א – יג ע"ב).....
- 37 סוגיא 24: וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל (יג ע"ב).....
- 38 סוגיא 25: היבמה נקנית בביאה (יג ע"ב – יד ע"א).....
- 39 סוגיא 26: וקונה את עצמה בחליצה (יד ע"א).....
- 40 סוגיא 27: ובמיתת היבם (יד ע"א – יד ע"ב).....

[משנה א]

- 1 האשה נקנית בשלש דרכים, וקונה את עצמה בשתי דרכים.
- 2 נקנית בכסף, בשטר, ובביאה.
- 3 בכסף – בית שמאי אומרים: בדינר ובשוה דינר, ובית הלל אומרים: בפרוטה ובשוה פרוטה.
- 4 וכמה היא פרוטה? אחד משמנה באיסור האיטלקי.
- 5 וקונה את עצמה בגט, ובמיתת הבעל.
- 6 היבמה נקנית בביאה,
- 7 וקונה את עצמה בחליצה, ובמיתת היבם.

סוגיא 1: האשה נקנית בשלש דרכים, וקונה את עצמה בשתי דרכים¹ (ב ע"א – ג ע"א)

[א] האשה נקנית – האיש מקדש (ב ע"א – ב ע"ב)

[1.א]

גמ'

- 1 האשה נקנית.
- 2 מאי שנא הכא דתני 'האשה נקנית', ומ"ש התם דתני 'האיש מקדש'?
- 3 משום דקא בעי למיתני כסף,
- 4 וכסף מנא לן?
- 5 גמר קיחה קיחה משדה עפרון,
- 6 כתיב הכא: "כי יקח איש אשה" (דברים כד א), וכתיב התם: "נתתי כסף השדה קח ממני" (בראשית כג, יג),
- 7 וקיחה איקרי קנין, דכתיב: "השדה אשר קנה אברהם" (שם כה י) *ב ע"ב*
- 8 אי נמי: "שדות בכסף יקנו" (ירמיהו לב מד),
- 9 תני 'האשה נקנית'.

[2.א]

- 10 [1] וניתני התם 'האיש קונה'!
- 11 מעיקרא תני לישנא דאורייתא, ולבסוף תני לישנא דרבנן.
- 12 ומאי לישנא דרבנן? דאסר לה אכולי עלמא כהקדש.
- 13 [2] וניתני הכא האיש קונה!
- 14 משום דקא בעי למיתנא סיפא וקונה את עצמה בדידה, תנא נמי רישא בדידה.
- 15 [3] וניתני האיש קונה ומקנה!
- 16 משום דאיכא מיתת הבעל, דלאו איהו קא מקני, מן שמיא הוא דמקני לה.
- 17 ואי בעית אימא:
- 18 אי תנא קונה, הוה אמינא אפילו בעל כרחא, תנא האשה נקנית, דמדעתה אין, שלא מדעתה לא.

[ב] שלש – שלשה; לשון נקבה, לשון זכר (ב ע"ב)

- 19 ומאי איריא דתני שלש? ליתני שלשה!
- 20 משום דקא בעי למיתני דרך, ודרך לשון נקבה הוא,
- 21 דכתיב: "והודעת להם את הדרך ילכו בה" (שמות יח כ).
- 22 ואלא הא דתניא: בשבעה דרכים בודקין את הזב [ראה להלן, שורה 43], ניתני שבע!
- 23 משום דקא בעי למיתני דרך, ואשכחן דרך דאיקרי לשון זכר,
- 24 דכתיב: "בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך" (דברים כח ז).
- 25 אי הכי, קשו קראי אהדדי, וקשיא נמי מתני' אהדדי!
- 26 קראי אהדדי לא קשיין: הכא דבתורה קאי, ותורה איקרי לשון נקבה,
- 27 דכתיב: "תורת ה' תמימה משיבת נפש" (תהלים יט ז), כתב לה בלשון נקבה;
- 28 התם דבמלחמה קאי, דדרכו של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה,
- 29 כתב לה בלשון זכר.
- 30 מתני' אהדדי לא קשיין: הכא דלגבי אשה קאי, קתני לה בלשון נקבה,
- 31 התם דלגבי איש קאי, דדרכו של איש ליבדק ואין דרכה של אשה ליבדק,
- 32 דהא אשה נמי באונס מיטמאה, תני לשון זכר.

1

[ג] דרכים – דברים² (ב ע"ב – ג ע"א)

- 33 (1) מ"ט תני שלש? משום דרכים, ניתני דברים וניתני שלשה!
- 34 משום דקבעי למיתני ביאה, וביאה איקרי דרך, דכת' "ודרך גבר בעלמה כן דרך אשה מנאפת" (משלי ל יט-כ).
- 35 הא תינח ביאה, כסף ושטר מאי איכא למימר?
- 36 משום ביאה.
- 37 ותני תרתי אטו חדא?
- 38 הנך נמי צורך ביאה נינהו.
- 39 ואי בעית אימא: הא מני? ר' שמעון היא; דתניא, ר' שמעון אומר:
- 40 מפני מה אמרה תורה "כי יקח איש אשה" (דברים כב ג), ולא כתב 'כי תלקח אשה לאיש'?
- 41 מפני שדרכו של איש לחזור על אשה, ואין דרכה של אשה לחזור על איש;
- 42 משל לאדם שאבדה לו אבידה, מי חוזר על מי? בעל אבידה מחזור על אבידתו.
- 43 (2) והא דתנן: בשבעה דרכים בודקין את הזב [נויר פ"ט מ"ד; זבים פ"ב מ"ב], ליתני דברים!
- 44 התם הא קמ"ל, דדרכא דמיכלא יתירא לאתויי לידי זיבה,
- 45 ודרכא דמישתיא יתירא לאתויי לידי זיבה.
- 46 (3) והא דתנן: אתרוג שוה לאילן בג' דרכים [בכורים פ"ב מ"ו], ליתני דברים!
- 47 משום דבעינן מתני סיפא: ולירק בדרך אחד.
- 48 סיפא נמי ניתני דבר. *ג ע"א*
- 49 התם הא קמשמע לן, דדרכיה דאתרוג כירק,
- 50 מה ירק דרכו ליגדל על כל מים ובשעת לקיטתו עישורו,
- 51 אף אתרוג דרכו ליגדל על כל מים ובשעת לקיטתו עישורו.
- 52 (4) והא דתנן: כוי יש בו דרכים שוה לחיה ויש בו דרכים שוה לבהמה ויש לחיה ולבהמה
- 53 ויש בו דרכים שאינן שוה לא לחיה ולא לבהמה [שם מ"ח], ניתני דברים!
- 54 (5) ותו, הא דתנן: זו אחת מן הדרכים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים [גיטין פ"א מ"ד], ניתני דברים!
- 55 אלא, כל היכא דאיכא פלוגתא – תני דרכים, וכל היכא דליכא פלוגתא – תני דברים.
- 56 דיקא נמי, דקתני סיפא: ר' אליעזר אומר: אתרוג שוה לאילן לכל דבר [בכורים שם], שמע מינה.

² על ידי מספור (1)....(5) הבלטתי שהסוגיא מדברת על חמש משניות שיש בהם לשון "דרכים" (משנתנו, קידושין פ"א מ"א, בשו" 33), כנראה כנגד חמשה דרכים המוזכרות במשנתנו: "האשה נקנית בשלש דרכים, וקונה את עצמה בשתי דרכים" [= חמשה].

סוגיא 2: מניינא למעוטי מאי? ³ (ג ע"א – ג ע"ב)

- 1 מניינא דרישא למעוטי מאי, מניינא דסיפא למעוטי מאי?
- 2 מניינא דרישא למעוטי חופה.
- 3 ולרב הונא, דאמר: חופה קונה מקל וחומר, למעוטי מאי?
- 4 למעוטי חליפין, סלקא דעתך אמינא, הואיל וגמר קיחה קיחה משדה עפרון,
- 5 מה שדה מקניא בחליפין, אף אשה נמי מקניא בחליפין,
- 6 קמ"ל.
- 7 ואימא הכי נמי!
- 8 חליפין איתנהו בפחות משוה פרוטה, ואשה בפחות משוה פרוטה *ג ע"ב* לא מקניא נפשה.
- 9 מניינא דסיפא (למעוטי מאי?) למעוטי חליצה,
- 10 סלקא דעתך אמינא תיתי בקל וחומר מיבמה,
- 11 מה יבמה שאינה יוצאה בגט – יוצאה בחליצה, זו שיוצאה בגט – אינו דין שיוצאה בחליצה,
- 12 קמ"ל.
- 13 ואימא הכי נמי!
- 14 אמר קרא: "ספר כריתות" (דברים כד א), ספר כורתה, ואין דבר אחר כורתה.

סוגיא 3: בכסף מנא לן? 4 (ג ע"ב – ד ע"ב)

[8]

- 1 בכסף. מנא לן?
- 2 ותו, הא דתנן: האב זכאי בבתו בקדושיה, בכסף, בשטר, ובביאה [כתובות פ"ד מ"ד],
- 3 מנלן דמיקניא בכסף, וכסף דאבוה הוא?
- 4 אמר רב יהודה, אמר רב, דאמר קרא: "ויצאה חנם אין כסף" (שמות כא, יא),
- 5 אין כסף לאדון זה, אבל יש כסף לאדון אחר, ומאן ניהו? אב.
- 6 ואימא: לדידה!
- 7 הכי השתא,
- 8 אביה מקבל קידושיה, דכתיב: "את בתי נתתי לאיש הזה" (דברים כב, טז), ואיהי שקלה כספא?
- 9 ואימא: הני מילי קטנה דלית לה יד לקבל קידושין,
- 10 אבל נערה דאית לה יד לקבל קידושין, תקדיש איהי נפשה ותשקול כספא!
- 11 אמר קרא "בנעוריה בית אביה" (במדבר ל, יז), כל שבח נעורים לאביה.
- 12 ואלא הא דאמר רב הונא אמר רב: מנין שמעשה הבת לאב?
- 13 שנאמר "וכי ימכור איש את בתו לאמה" (שמות כא, ז),
- 14 מה אמה מעשה ידיה לרבה, אף בת נמי מעשה ידיה לאביה,
- 15 תיפוק ליה מ"בנעוריה בית אביה"!
- 16 אלא בהפרת נדרים הוא דכתיב, הכי נמי בהפרת נדרים הוא דכתיב!
- 17 וכי תימא נילף מיניה, ממונא מאיסורא לא ילפינן!
- 18 וכי תימא נילף מקנסא, ממונא מקנסא לא ילפינן!
- 19 וכי תימא נילף מבושת ופגם, שאני בושת ופגם, דאבוה שייך בגוייהו!
- 20 אלא מסתברא, דכי קא ממעט *ד ע"א* יציאה דכוותה קא ממעט.
- 21 והא לא דמיא האי יציאה להאי יציאה,
- 22 התם נפקא לה מרשות אדון לגמרי, והכא אכתי מיחסרא מסירה לחופה!
- 23 בהפרת נדרים מיהא נפקא לה מרשותיה,
- 24 דתנן: נערה המאורסה, אביה ובעלה מפירין נדריה [נדרים פ"י מ"א].

[ב] "אין" – 'אן'

[1.ב]

- 25 והאי "ויצאה חנם" (שמות כא, יא) להכי הוא דאתא? הא מבעי ליה לכדתניא,
- 26 דתניא: "ויצאה חנם" – אלו ימי בגרות, "אין כסף" – אלו ימי נערו!;
- 27 אמר רבינא 65-71: אם כן, לימא קרא 'אן כסף', מאי "אין כסף"?
- 28 אין כסף לאדון זה, אבל יש כסף לאדון אחר, ומאן ניהו? אב.
- 29 וממאי דדרשינן הכי?
- 30 דתניא: "זרע אין לה" (ויקרא כב, יג) –
- 31 אין לי אלא זרעה, זרע זרעה מנין? ת"ל: "זרע אין לה", עיין לה;
- 32 ואין לי אלא זרע כשר, זרע פסול מנין? ת"ל: "זרע אין לה", עיין לה.
- 33 והא אפיקתיה לזרע זרעה!
- 34 זרע זרעה לא איצטריך קרא, דבני בנים הן כבנים, כי איצטריך קרא – לזרע פסול.
- 35 ותנא גופיה מנליה דדריש הכי?
- 36 אמרי: כתיב "מאן בלעם" (במדבר כב, יד), ו"מאן יבמי" (דברים כה, ז),

- 37 דלא כתיב בהו יו"ד, והכא כתיב ביה יו"ד, שמע מינה לדרשא הוא דאתא.
[2.ב]
- 38 ואיצטריך למכתב קידושיה לאביה, ואיצטריך למכתב מעשה ידיה לאביה;
39 דאי כתב רחמנא קידושיה לאביה, הוה אמינא משום דלא טרחא בהו,
40 אבל מעשה ידיה דקא טרחא בהו – אימא דידה הוּ; ו
41 ואי אשמעינן מעשה ידיה, דקא מתזנא מיניה,
42 אבל קידושיה דמעלמא קאתי לה, אימא דידה הוּ, צריכא.
[ג גופא: "ויצאה חנם אין כסף" (ד ע"א – ד ע"ב)]
[1.ג]
- 43 גופא:
44 "ויצאה חנם" – אלו ימי בגרות, "אין כסף" – אלו ימי נערות.
45 ולכתוב רחמנא נערות ולא בעי בגרות!
46 אמר רבה³: בא זה ולמד על זה, מידי דהוה אתושב ושכיר;
47 דתניא: "תושב" – זה קנוי קנין עולם, "שכיר" – זה קנוי קנין שנים;
48 יאמר תושב ולא יאמר שכיר,
49 ואני אומר: קנוי קנין עולם אינו אוכל, קנוי קנין שנים לא כ"ש!
50 אילו כן, הייתי אומר: תושב – זה קנוי קנין שנים, אבל קנוי קנין עולם אוכל,
51 בא שכיר ולימד על תושב, שאע"פ שקנוי קנין עולם – אינו אוכל.
52 אמר ליה אביי⁴: מי דמי? התם תרי גופי גינהו,
53 דכי נמי כתב רחמנא תושב נרצע לא יאכל והדר כתב אידך,
54 הוה שכיר מילתא דאתיא בקל וחומר, ומילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא,
55 אלא הכא חד גופא היא, כי נפקא לה בנערות, בגרות מאי בעיא גביה?
56 אלא אמר אביי⁴: לא נצרכה אלא לבגר דאילונית,
57 סד"א בנערות תיפוק, בבגרות לא תיפוק, קמ"ל.
58 מתקיף לה מר בר רב אשי⁷: ולאו קל וחומר הוא?
59 ומה סימנין שאין מוציאין מרשות אב – מוציאין מרשות אדון,
60 בגרות שמוציאה מרשות אב – אינו דין שמוציאה מרשות אדון!
61 אלא אמר מר בר רב אשי⁷: לא נצרכה אלא לעיקר זבינא דאילונית,
62 סד"א, דאתיא סימני נערות הוי זבינא, דלא אתיא סימני נערות לא הוי זבינא זבינא *ד ע"ב*
63 קמ"ל "ויצאה חנם" כו' (שמות כא, יא).
[2.ג]
- 64 ולמר בר רב אשי, דאמר ולא ק"ו הוא?
65 הא אמרינן: מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא!
66 ה"מ היכא דליכא לשנויי, אבל היכא דאיכא לשנויי משנינן.

סוגיא 4: מדרש הלכה תנאי שהאשה נקנית בכסף, בביאה ובשטר⁵ (ד ע"ב – ה ע"א)

[א]

- 1 ותנא מייתי לה מהכא,
- 2 **דתנאי**: "כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה" וגו' (דברים כד) –
- 3 אין קיחה אלא בכסף,
- 4 וכן הוא אומר: "נתתי כסף השדה קח ממני" (בראשית כג).
- 5 והלא דין הוא: ומה אמה העבריה שאינה נקנית בביאה – נקנית בכסף,
- 6 זו שנקנית בביאה – אינו דין שתקנה בכסף!
- 7 יבמה תוכיח, שנקנית בביאה ואינה נקנית בכסף.
- 8 מה ליבמה שכן אין נקנית בשטר, תאמר בזו שנקנית בשטר?
- 9 ת"ל "כי יקח איש".
- 10 הא למה לי קרא? הא אתיא לה!
- 11 **אמר רב אשי**: משום דאיכא למימר מעיקרא דדינא פירכא, מהיכא קא מייתית לה?
- 12 מאמה העבריה, מה לאמה העבריה שכן יוצאה בכסף, תאמר בזו שאינה יוצאה בכסף?
- 13 ת"ל "כי יקח איש".
- 14 ואיצטריך למיכתב "ויצאה חנם", ואיצטריך למיכתב "כי יקח איש";
- 15 דאי כתב רחמנא כי יקח, הוה אמינא קידושין דיהב לה בעל – דידה הוה,
- 16 כתב רחמנא ויצאה חנם;
- 17 ואי כתב רחמנא ויצאה חנם,
- 18 הוה אמינא היכא דיהבה (ליה) איהי לדידיה וקידשתו – הוה קידושי,
- 19 כתב רחמנא כי יקח – ולא כי תקח.

[ב] בביאה

- 20 "ובעלה" – מלמד שנקנית בביאה.
- 21 והלא דין הוא: ומה יבמה שאין נקנית בכסף – נקנית בביאה,
- 22 זו שנקנית בכסף – אינו דין שנקנית בביאה!
- 23 אמה העבריה תוכיח, שנקנית בכסף ואין נקנית בביאה.
- 24 מה לאמה העבריה שאין קנינה לשום אישות, תאמר בזו שקנינה לשום אישות?
- 25 ת"ל "ובעלה".
- 26 ולמה לי קרא? הא אתיא לה!
- 27 **אמר רב אשי**: משום דאיכא למימר מעיקרא דדינא פירכא, מהיכא קא מייתית לה?
- 28 מיבמה, מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת, תאמר בזו שאין זקוקה ועומדת?
- 29 תלמוד לומר: "ובעלה". *ה ע"א*

[ג] בשטר

- 30 ומנין שאף בשטר?
- 31 ודין הוא: ומה כסף שאין מוציא – מכניס, שטר שמוציא – אינו דין שמכניס.
- 32 מה לכסף שכן פודין בו הקדש ומעשר שני, תאמר שטר שאין פודין בו הקדש ומעשר שני,
- 33 דכתיב: "ונתן הכסף וקם לו" (ויקרא כז).
- 34 אמר קרא: "ויצאה ... והיתה" (דברים כד), מקיש הויה ליציאה,
- 35 מה יציאה בשטר, אף הויה נמי בשטר.

[ד] בירורים בעקבות מדרש ההלכה

[1.ד]

- 36 ואקיש נמי יציאה להויה, מה הויה בכסף, אף יציאה בכסף!
- 37 **אמר אב"י**, יאמרו: כסף מכניס כסף מוציא, סניגור יעשה קטיגור?
- 38 אי הכי, שטר נמי יאמרו: שטר מוציא שטר מכניס, קטיגור יעשה סניגור?
- 39 מילי דהאי שטרא לחוד, ומילי דהאי שטרא לחוד.
- 40 הכא נמי האי כספא לחוד, והאי כספא לחוד!
- 41 טיבעא מיהא חד הוא.
- 42 **רבא**, **אמר**: אמר קרא: "וכתב לה" (דברים כד, א), בכתיבה מתגרשת, ואינה מתגרשת בכסף.
- 43 ואימא: בכתיבה מתגרשת, ואינה מתקדשת בכתיבה!
- 44 הא כתיב: "ויצאה... והיתה" (דברים כד, ב), מקיש וכו'.
- 45 ומה ראית?
- 46 מסתברא, קאי בגירושין ממעט גירושין, קאי בגירושין וממעט קידושין?

[2.ד]

- 47 ולרבי יוסי הגלילי, דאפיק ליה להאי קרא לדרשא אחרינא,
- 48 שאינה מתגרשת בכסף מנא ליה?
- 49 אמר קרא: "ספר כריתות" (דברים כד, א) ספר כורתה, ואין דבר אחר כורתה.

[3.ד]

- 50 ורבנן, האי כריתות מאי עבדי ליה?
- 51 מיבעי ליה לדבר הכורת בינו לבינה;
- 52 **כדתניא**: הרי זה גיטיך ע"מ שלא תשתי יין, על מנת שלא תלכי לבית אביך
- 53 לעולם – אין זה כריתות, כל שלשים יום – הרי זה כריתות.
- 54 ורבי יוסי הגלילי? מכרת כריתות קא נפקא ליה.
- 55 ורבנן? כרת כריתות לא משמע להו.

[4.ד]

- 56 חדא מחדא לא אתיא, תיתי חדא מתרתי! הי תיתי?
- 57 לא ליכתוב רחמנא בשטר ותיתי מהנך, מה להנך שכן הנאתן מרובה!
- 58 לא ניכתוב רחמנא בביאה ותיתי מהנך, מה להנך שכן קנינן מרובה!
- 59 לא ניכתוב רחמנא בכסף ותיתי מהנך, מה להנך שכן ישנן בע"כ!
- 60 וכ"ת, כסף נמי בע"כ באמה העבריה, באישות מיהא לא אשכחן.

סוגיא 5: חופה קונה מקל וחומר (ה ע"א – ה ע"ב)

[א]

- 1 **אמר רב הונא**^{5-4/3}: חופה קונה מקל וחומר,
- 2 ומה כסף שאינו מאכיל בתרומה – קונה, חופה שמאכלת בתרומה – אינו דין שתקנה.
- 3 וכסף אינו מאכיל? **והאמר עולא**³⁻²: דבר תורה, ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה,
- 4 שנאמר: "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו" **ויקרא כב, יא**, והאי קנין כספו הוא,
- 5 ומה טעם אמרו אינה אוכלת?
- 6 גזירה שמא ימזגו לה כוס בבית אביה ותשקנו לאחיה ולאחותיה!
- 7 **אלא פריך הכי**:
- 8 ומה כסף שאינו גומר – קונה, ***ה ע"ב*** חופה שגומרת – אינו דין שתקנה.
- 9 מה לכסף שכן פודין בו הקדשות ומעשר שני! ביאה תוכיח.
- 10 מה לביאה שכן קונה ביבמה! כסף יוכיח.
- 11 וחזר הדין: לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה,
- 12 הצד השווה שבהן – שקונין בעלמא וקונין כאן,
- 13 אף אני אביא חופה – שקונה בעלמא וקונה כאן.

[ב]

- 14 מה לצד השווה שבהן – שכן הנאתן מרובה! שטר יוכיח.
- 15 מה לשטר שכן מוציא בבת ישראל! כסף וביאה יוכיחו.
- 16 וחזר הדין: לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה,
- 17 הצד השווה שבהן – שקונין בעלמא וקונין כאן,
- 18 אף אני אביא חופה – שקונה בעלמא וקונה כאן.

[ג]

- 19 מה להצד השווה שבהן – שכן ישנן בע"כ!
- 20 ורב הונא. כסף מיהא באישות לא אשכחן בע"כ.
- 21 **אמר רבא**⁴, שתי תשובות בדבר: חדא, דשלש תנן וד' לא תנן;
- 22 ועוד, כלום חופה גומרת אלא ע"י קידושין,
- 23 וכי גמרי' חופה שלא ע"י קידושין מחופה שע"י קידושין?
- 24 **אמר ליה אביי**⁴, הא דקאמרת: ג' תנן וד' לא תנן,
- 25 תנא מילתא דכתיבא בהדיא קתני, מילתא דלא כתיבא בהדיא לא קתני;
- 26 ודקאמרת: כלום חופה גומרת אלא ע"י קידושין, רב הונא נמי ה"ק:
- 27 ומה כסף שאינו גומר אחר כסף – קונה, חופה שגומרת אחר כסף – אינו דין שתקנה.

סוגיא 6: אמירה בקידושין ובגירושין⁶ (ה ע"ב – ו ע"ב)

[א] נתן הוא ואמרה היא (ה ע"ב)

- 1 ת"ר: כיצד בכסף. נתן לה כסף או שוה כסף, ואמר לה
 2 'הרי את מקודשת לי', 'הרי את מאורסת לי', 'הרי את לי לאינתו' – הרי זו מקודשת;
 3 אבל היא שנתנה, ואמרה היא
 4 'הריני מקודשת לך', 'הריני מאורסת לך', 'הריני לך לאינתו' – אינה מקודשת [תוס' קידושין פ"א ה"א].
 5 מתקיף לה רב פפא;
 6 טעמא דנתן הוא ואמר הוא, הא נתן הוא ואמרה היא – אינה מקודשת,
 7 אימא סיפא: אבל היא שנתנה לו ואמרה היא – לא הוּוּ קידושין;
 8 טעמא דנתנה היא ואמרה היא, הא נתן הוא ואמרה היא – הוּוּ קידושין!
 9 רישא דוקא, סיפא כדי נסבה.
 10 ותני סיפא מילתא דסתרא לה לרישא?
 11 אלא הכי קאמר: נתן הוא ואמר הוא – פשיטא דהוּוּ קידושין,
 12 נתן הוא ואמרה היא – נעשה כמי שנתנה היא ואמרה היא, ולא הוּוּ קידושין.
 13 ואי בעית אימא: נתן הוא ואמר הוא – מקודשת,
 14 נתנה היא ואמרה היא – אינה מקודשת,
 15 נתן הוא ואמרה היא – ספיקא היא וחיישינן מדרבנן.

[ב] אומר לה: הרי את... ולא: הריני/איני... (ידיים שאין מוכיחות – משפט חסר) (ה ע"ב – ו ע"א)

- 16 אמר שמואל: בקידושין, נתן לה כסף ושוה כסף, ואמר לה:
 17 הרי את מקודשת, הרי את מאורסת, הרי את (לי) לאינתו – הרי זו מקודשת,
 18 הריני אישך, הריני בעליך, הריני ארוסיך – אין כאן בית מיחוש;
 19 וכן בגירושין, נתן לה ואמר לה:
 20 הרי את משולחת, הרי את מגורשת, הרי את מותרת לכל אדם – הרי זו מגורשת,
 21 איני אישך, איני בעליך, איני ארוסיך – אין כאן בית מיחוש.
 22 אמר ליה רב פפא³, לאביי⁴: למימרא, דסבר שמואל ידיים שאין מוכיחות הויין ידיים,
 23 והתנן: האומר אהא – הרי זה נזיר [נזיר פ"א מ"א]; והוינן בה, ודילמא אהא בתענית קאמר!
 24 ואמר שמואל: והוא שהיה נזיר עובר לפניו;
 25 טעמא דנזיר עובר לפניו, הא לאו הכי לא!
 26 הכא במאי עסקינן – דאמר 'לי'.
 27 אי הכי, מאי קמ"ל?
 28 הני *ו ע"א*⁵ לישני בתראי קמ"ל;
 29 הכא כתיב "כי יקח" (דברים כד, א) – ולא שיקח את עצמו,
 30 והכא כתיב "ושלחה" (שם) – ולא שישלח את עצמו.

[ג] לשונות נוספות לקידושין

[ג.1]

- 31 ת"ר: הרי את אשתי, הרי את ארוסתי, הרי את קנויה לי – מקודשת;
 32 הרי את שלי, הרי את ברשותי, הרי את זקוקה לי – מקודשת.
 33 וליתנינהו כולהו כחדא!
 34 תנא, תלת תלת שמעינהו וגרסינהו.⁷

⁷ ראה רש"י, סוכה לד ע"א, ד"ה הלכה למשה מסיני.

- 35 איבעיא להו: מיוחדת לי, מהו? מיועדת לי, מהו? עזרתני, מהו? נגדתי, מהו? עצורתי, מהו?
- 36 צלעתי, מהו? סגורתני, מהו? תחתני, מהו? תפושתי, מהו? לקוחתי, מהו?
- 37 פשוט מיהא חדא,
- 38 **דתניא:** האומר לקוחתי – הרי זו מקודשת, משום שנאמר: "כי יקח איש אשה" (דברים כד, א).
- 39 איבעיא להו: חרופתי, מהו?
- 40 ת"ש, **דתניא:** האומר חרופתי – מקודשת, שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה.
- 41 ויהודה היא רובא דעלמא?
- 42 ה"ק: האומר חרופתי – מקודשת, שנאמר: "והיא שפחה נחרפת לאיש" (ויקרא יט, כ);
- 43 ועוד, ביהודה קורין לארוסה חרופה.
- 44 ויהודה ועוד לקרא?
- 45 אלא ה"ק: האומר חרופה ביהודה – מקודשת, שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה.
- [ג.2.]
- 46 במאי עסקינן? אילימא בשאין מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה, מנא ידעה מאי קאמר לה?
- 47 ואלא במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה, אע"ג דלא אמר לה נמי!
- 48 **דתנן:** היה מדבר עם אשה על עסקי גיטה וקידושיה, ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פירש,
- 49 ר' יוסי אומר דיו, ר' יהודה אומר: צריך לפרש [מעשר שני פ"ד מ"ז; וראה תוס' קידושין פ"ב ה"ח];
- 50 ואמר רב הונא **אמר שמואל**: הלכה כר' יוסי!
- 51 אמרי: לעולם במדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה, ואי דיהיב לה ושתיק ה"נ,
- 52 הב"ע – דיהיב לה ואמר לה בהני לישני,
- 53 והכי קא מיבעי ליה: הני לישני לקידושי קאמר לה, או דילמא למלאכה קאמר לה?
- 54 תיקו.
- [ד] נתן לה... ולא פירש
- [ד.1.]
- 55 גופא: היה מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקידושיה, ונתן לה גיטה וקידושיה ולא פירש,
- 56 רבי יוסי אומר: דיו, ר' יהודה אומר: צריך לפרש [משנה שם].
- 57 אמר רב יהודה **אמר שמואל**: והוא שעסקין באותו ענין.
- 58 וכן אמר ר' אלעזר **א"ר אושעיא**: והוא שעסקין באותו ענין.
- 59 **כתנאי**; רבי אומר: והוא שעסקין באותו ענין [ראה תוס' קידושין פ"ב ה"ח],
- 60 ר' אלעזר בר ר"ש אומר: אע"פ שאין עסקין באותו ענין.
- 61 ואי לאו דעסקין באותו ענין, מנא ידעה מאי קאמר לה?
- 62 **אמר אביי**: מענין לענין באותו ענין.
- [ד.2.]
- 63 אמר רב הונא **אמר שמואל**: הלכה כר' יוסי.
- 64 א"ל רב יימר לרב אשי: ואלא הא דאמר רב יהודה **אמר שמואל**:⁸
- 65 כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהם,
- 66 אפילו לא שמיע ליה הא דרב הונא אמר שמואל?
- 67 א"ל: אין הכי נמי.

⁸ ראה בבלי חולין ט ע"א: ואמר רב יהודה אמר שמואל: כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה - אסור לאכול משחיטתו, ואלו הן הלכות שחיטה: שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה, ועיקור.

וירושלמי נדה פ"ב ה"ז, נ ע"ב: שמואל אמר: כל מי שאינו יודע לראות דמים טהורין לא יראה דמים טמאין. רב אמר: עד שיהא בקי בהן ובשמותיהן.

וראה ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"א, כב ע"א:

אמר רבי יוחנן: כל שאינו יודע לדון את השרץ לטהרו ולטמאו ק' פעמים אין יכול לפתוח בזכות.

[ה] לגמרי או רק למלאכה אמר לה; אישה – שפחה

[1.ה.]

68 וכן בגירושין, נתן לה גיטה ואמר לה:

69 הרי את משולחת, הרי את מגורשת, הרי את מותרת לכל אדם – הרי היא מגורשת.

[2.ה.]

70 פשיטא, נתן לה גיטה, ואמר לה לאשתו הרי את בת חורין *ו ע"ב* – לא אמר ולא כלום,

71 אמר לה לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם – לא אמר ולא כלום;

[3.ה.]

72 אמר לה לאשתו הרי את לעצמך, מהו?

73 מי אמרינן למלאכה קאמר לה, או דילמא לגמרי קאמר לה?

74 א"ל רבינא⁷⁻⁶ לרב אשי:

75 ת"ש: דתניא: גופו של גט שחרור: הרי אתה בן חורין, הרי אתה לעצמך [גיטין פ"ט מ"ג];

76 השתא ומה עבד כנעני דקני ליה גופיה, כי א"ל הרי אתה לעצמך – לגמרי קא"ל,

77 אישה דלא קני ליה גופה לא כ"ש.

[4.ה.]

78 א"ל רבינא⁷⁻⁶ לרב אשי: אמר לעבדו אין לי עסק בך, מאי?

79 מי אמרינן אין לי עסק בך – לגמרי קא"ל, או דילמא למלאכה קאמר ליה?

80 א"ל ר"נ לרב אשי, ואמרי לה רב חנין מחוואה לרב אשי:

81 ת"ש: המוכר עבדו לגוי – יצא לחירות, וצריך גט שחרור מרבו ראשון;

82 אמר רשב"ג: בד"א – שלא כתב עליו אוננו, אבל כתב עליו אוננו – זהו שחרורו [תוס' עבודה זרה פ"ג הט"ז];

83 ה"ד אוננו?

84 אמר רב ששת³: דכתב ליה: כשתברח ממנו אין לי עסק בך.

סוגיא 7: המקדש במלוה (ו ע"ב)

- 1 **אמר אביי**⁴: המקדש במלוה – אינה מקודשת, בהנאת מלוה – מקודשת,
- 2 ואסור לעשות כן, מפני הערמת רבית.
- 3 האי הנאת מלוה היכי דמי?
- 4 אילימא דאזקפה, דאמר לה ארבע בחמשה, הא רבית מעלייתא הוא! ועוד, היינו מלוה!
- 5 לא צריכא, דארווח לה זימנא.⁹

⁹ ראה ש' פרידמן, קידושין במלוה, סיני 000.

סוגיא 8: מתלמודו של רבא – א': הילך... על מנת שתחזירהו לי (ו ע"ב)

- 1 אמר רבא⁴: הילך מנה על מנת שתחזירהו לי,
- 2 [1] במכר – לא קנה, [2] באשה – אינה מקודשת, [3] בפדיון הבן – אין בנו פדוי,
- 3 [4] בתרומה – יצא ידי נתינה, ואסור לעשות כן, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות.
- 4 מאי קסבר רבא?
- 5 אי קסבר מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, אפילו כולהו נמי!
- 6 ואי קסבר לא שמה מתנה, אפילו תרומה נמי לא!
- 7 ועוד, הא רבא הוא דאמר מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה,
- 8 דאמר רבא⁴: [5] הילך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי, נטלו והחזירו – יצא, ואם לאו – לא יצא!
- 9 אלא אמר רב אשי⁶: בכולהו קני, לבר מאשה, לפי שאין אשה נקנית בחליפין.¹⁰
- 10 אמר ליה רב הונא מר בריה דרב נחמיה⁶ לרב אשי⁶: הכי אמרינן משמיה דרבא⁴ כוותיק.¹¹

¹⁰ גירסת הגאונים: גזרה שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין. ראה אוצר הגאונים עמ' 7 ועמ' 240, ובפי ר"ח, שם עמ' 8. ראה פרידמן, עמ' 128 הע' 56.

¹¹ ראה רש"ל, תוספתא כפשוטה, ד, עמ' 494-496; שם, עמ' 866-867; בהערותיו לספרו של מ"ע פרידמן, עמ' 517; וראה ע"ד עמ' 137-135, הע' 59 וליד הע' 65.

סוגיא 9: מתלמודו של רבא – ב': מעשה הקידושין, עיקר מעשה הקניין (ו ע"ב – ז ע"א)

- 1 **אמר רבא:**⁴
- 2 [1] תן מנה לפלוני ***ל ע"א*** ואקדש <אני>¹² לך – מקודשת מדין ערב.¹³
- 3 ערב לאו אף ע"ג דלא מטי הנאה לידיה קא משעביד נפשיה,
- 4 האי איתתא נמי, אע"ג דלא מטי הנאה לידה קא משעבדא ומקניא נפשה.
- 5 [2] הילך מנה והתקדשי לפלוני – מקודשת מדין עבד כנעני.
- 6 עבד כנעני לאו אף ע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני נפשיה,
- 7 האי גברא נמי, אע"ג דלא קא חסר ולא מידי קא קני לה להאי איתתא.
- 8 [3] תן מנה לפלוני ואקדש אני לו – מקודשת מדין שניהם,
- 9 ערב לאו אף ע"ג דלא קא מטי הנאה לידיה קא משעבד נפשיה,
- 10 האי איתתא נמי, אע"ג דלא קא מטי הנאה לידה קא מקניה נפשה.
- 11 מי דמי? ערב האי דקא קני ליה קא חסר ממונא,
- 12 האי גברא קא קני לה להאי איתתא ולא קא חסר ולא מידי!
- 13 עבד כנעני יוכיח, דלא קא חסר ממונא וקאי קני נפשיה.
- 14 מי דמי?
- 15 התם הך דקא מקני קא קני, הכא האי איתתא קא מקניא נפשה ולא קא קניא ולא מידי!
- 16 ערב יוכיח, אע"ג דלא קא מטי הנאה לידיה משעבד נפשיה.
- 17 [4] **בעי רבא:** הילך מנה ואקדש אני לך, מהו?¹⁴
- 18 אמר מר זוטרא משמיה **דרב פפא**: מקודשת.
- 19 אמר ליה **רב אשי** **למר זוטרא**: אם כן,
- 20 הוה ליה נכסים שיש להם אחריות נקנין עם נכסים שאין להם אחריות,
- 21 ואנן איפכא **תנן**:
- 22 נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות – בכסף, בשטר, ובחזקה!
- 23 **אמר ליה**: מי סברת דאמרה ליה אגב?
- 24 הכא באדם חשוב עסקינן, דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה – גמרה ומקניא ליה נפשה.
- 25 איתמר נמי **משמיה דרבא**: וכן לענין ממונא.¹⁵
- 26 וצריכא;
- 27 דאי אשמועינן קידושין, משום דהא איתתא ניחא לה בכל דהו, כדריש לקיש,
- 28 דאמר ריש לקיש: טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו, אבל ממונא – אימא לא;
- 29 ואי אשמועינן ממונא, משום דאיתיהיב למחילה, אבל קידושין – אימא לא,
- 30 צריכא.

¹² כ"י וטיקן 111 ועוד.¹³ ראה עבודה זרה סג ע"ב: אמר רבא: האומר לחבירו 'תן מנה לפלוני ויקנו כל נכסאי לך' – קנה, מדין ערב. וראה להלן שו" 40.¹⁴ השווה לתוס' = בסוגיא 6.1 שו" 3-4!!!¹⁵ ראה עבודה זרה סג ע"ב: אמר רבא: האומר לחבירו 'תן מנה לפלוני ויקנו כל נכסאי לך' – קנה, מדין ערב. וראה לעיל, שו" 17.

סוגיא 10: מתלמודו של רבא – ג': קידושין לחצאין (ז ע"א – ז ע"ב)

[א]

- 1 **אמר רבא**:^(א) התקדשי לי לחציי – מקודשת, ^(ב) חצייך מקודשת לי – אינה מקודשת.
- 2 אמר ליה **אביי** לרבא: מאי שנא חצייך מקודשת לי דאינה מקודשת?
- 3 "אשה" אמר רחמנא – ולא חצי אשה, ה"נ "איש" אמר רחמנא – ולא חצי איש!
- 4 **א"ל**: הכי השתא, התם איתתא לבי תרי לא חזיא,
- 5 אלא גברא מי לא חזי לבי תרי? וה"ק לה, דאי בעינא למינסב אחריתי נסיבנא.
- 6 אמר ליה **מר זוטרא בריה דרב מרי** ⁷⁻⁶ **לרבינא** ⁷⁻⁶: וניפשטו לה קידושי בכולה!
- 7 מי לא **תניא**: האומר רגלה של זו עולה – תהא כולה עולה?
- 8 ואפי' למ"ד אין כולה עולה, ה"מ היכא דמקדיש דבר שאין הנשמה תלויה בו,
- 9 אבל מקדיש דבר שהנשמה תלויה בו – הויא כולה עולה!
- 10 מי דמי? התם בהמה, הכא דעת אחרת!
- 11 הא לא דמיא אלא להא דאמר **רבי יוחנן**:² בהמה של שני שותפין,
- 12 הקדיש חציה וחזר ולקחה והקדישה – קדושה ואינה קריבה, ועושה תמורה,
- 13 ותמורתה כיוצא בה.
- 14 שמע מינה תלת: ***ז ע"ב***
- 15 ש"מ בעלי חיים נדחים, וש"מ דחוי מעיקרא הוי דחוי, וש"מ יש דחוי בדמים.

[ב]

- 16 **בעי רבא**:⁽¹⁾ [1] חצייך בחצי פרוטה וחצייך בחצי פרוטה, מהו?
- 17 כיון דאמר לה חצי פרוטה – פסקה, או דילמא מונה והולך הוא?
- 18 אם תימצי לומר מונה והולך הוא, [2] ⁽⁷⁾ חצייך בפרוטה וחצייך בפרוטה, מהו?
- 19 כיון דאמר לה בפרוטה ופרוטה – פסקה למילתיה, או דילמא כל ביומיה מונה והולך הוא?
- 20 את"ל כל ביומיה מונה והולך הוא, [3] ⁽⁷⁾ חצייך בפרוטה היום וחצייך בפרוטה למחר, מהו?
- 21 כיון דאמר לה למחר – פסקה,
- 22 או דילמא הכי קאמר לה: קדושין מתחלו מהאידינא, ומגמר לא ניגמרו עד למחר?
- 23 [4] ⁽¹⁾ שני חצייך בפרוטה, מהו?
- 24 הכא ודאי בחד זימנא קאמר לה, או דילמא אין אשה מתקדשת לחצאין כלל?
- 25 תיקו.
- 26 **בעי רבא**:⁽¹⁾ [5] שתי בנותיך לשני בני בפרוטה, מהו?
- 27 בתר נותן ומקבל אולינן והאיכא ממונא, או דילמא בתר דידהו אולינן והא ליכא?
- 28 תיקו.
- 29 **בעי רב פפא**:⁽⁶⁾ בתך ופרתך בפרוטה, מהו?
- 30 מי אמרינן בתך בחצי פרוטה ופרתך בחצי פרוטה, או דילמא בתך בפרוטה ופרתך במשיכה?
- 31 תיקו.
- 32 **בעי רב אשי**:⁽⁷⁾ [7] בתך וקרקעך בפרוטה, מהו?
- 33 בתך בחצי פרוטה וקרקעך בחצי פרוטה, או דילמא בתך בפרוטה וקרקעך בחזקה?
- 34 תיקו.

סוגיא 11: המקדש בחפץ – האם צריך לשום אותו? (ז ע"ב – ח ע"א)

- 1 ההוא גברא דאקדיש בשיראי, רבה³ אמר: לא צריכי שומא, רב יוסף³ אמר: צריכי שומא.
- 2 אי דאמר לה בכל דהו – כולי עלמא לא פליגי דלא צריכי שומא,
- 3 אי דאמר לה חמשיין ולא שוו חמשיין – הא לא שוו,
- 4 כי פליגי – דאמר חמשיין ושוו חמשיין,
- 5 רבה אמר: לא צריכי שומא, דהא שוו חמשיין;
- 6 רב יוסף אמר: צריכי שומא, כיון דאיתתא לא בקיאה בשומא לא סמכה דעתה.
- 7 איכא דאמרי: בכל דהו נמי פליגי,
- 8 רב יוסף³ אמר: שוה כסף הרי הוא ככסף, מה כסף דקיץ, *ח ע"א* אף שוה כסף נמי דקייץ.
- 9 אמר רב יוסף³: מנא אמינא לה?
- 10 דתניא: "מכסף מקנתו" (ויקרא כה, נא) – בכסף הוא נקנה, ואינו נקנה בתבואה וכלים.¹⁶
- 11 האי תבואה וכלים היכי דמי?
- 12 אילימא דלא מקנו בהו כלל, "ישיב גאולתו" (שם) אמר רחמנא, לרבות שוה כסף ככסף!
- 13 ואי דלית בהו שוה פרוטה, מאי איריא תבואה וכלים? אפי' כסף נמי!
- 14 אלא לאו דאית בהו שוה פרוטה, וכיון דלא קייצי – לא.¹⁷
- 15 ואידך?
- 16 הכי קאמר: בתורת כסף הוא נקנה, ואין נקנה בתורת תבואה וכלים, ומאי נינהו? חליפין.
- 17 ולרב נחמן, דאמר: פירות לא עבדי חליפין, מאי איכא למימר?
- 18 אלא, לעולם דלית בהו שוה פרוטה, ודקאמרת: מאי איריא תבואה וכלים? אפי' כסף נמי!
- 19 לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא כסף, דאי אית ביה שוה פרוטה אין, אי לא – לא,
- 20 אבל תבואה וכלים, אימא מדמקרבא הנאתיהו גמר ומקני נפשיה, קא משמע לן.
- 21 אמר רב יוסף³: מנא אמינא לה?
- 22 דתניא: עגל זה לפדיון בני, טלית זה לפדיון בני – לא אמר כלום;
- 23 עגל זה בחמש סלעים לפדיון בני, טלית זו בחמש סלעים לפדיון בני – בנו פדוי;
- 24 האי פדיון היכי דמי? אילימא דלא שוי, כל כמיניה?
- 25 אלא לאו אף על גב דשוי, וכיון דלא קייצי – לא.
- 26 לא, לעולם דלא שוי, וכגון דקביל כהן עילויה;
- 27 כי הא דרב כהנא שקיל סודרא מבי פדיון הבן, אמר ליה: לדידי חזי לי חמש סלעים.
- 28 אמר רב אשי⁶: לא אמרן אלא כגון רב כהנא, דגברא רבה הוא ומבעי ליה סודרא ארישיה,
- 29 אבל כולי עלמא לא;
- 30 כי הא דמר בר רב אשי⁷, זבן סודרא מאימיה דרבה מקובי, שוי עשרה בתליסר.

¹⁶ תורת כהנים בהר פרק ח, ה"ד, קי ע"א: "והיה כסף ממכרו... בכסף הוא נגאל ואינו נגאל בתבואה ולא בכלים.

¹⁷ ירושלמי פ"א ה"ב, סוגיא 2, נט ע"א, שו" 18-23.

סוגיא 12: 'התקדשי לי במנה' ונתן לה... (ח ע"א)

[א]

- 1 **אמר רבי אלעזר**: 'התקדשי לי במנה', ונתן לה דינר – הרי זו מקודשת, וישלים;
- 2 מאי טעמא? כיון דאמר לה מנה ויהב לה דינר, כמאן דאמר לה 'על מנת' דמי,
- 3 ואמר רב הונא **אמר רב**: כל האומר 'על מנת', כאומר 'מעכשיו' דמי.
- 4 **מיתיבי**:
- 5 התקדשי לי במנה, והיה מונה והולך, ורצה אחד מהן לחזור אפילו בדינר האחרון – הרשות בידו!
- 6 הכא במאי עסקינן – דאמר במנה זו.
- 7 הא מדסיפא במנה זו, רישא במנה סתם!
- 8 דקא **תני** סיפא: אמר לה התקדשי לי במנה זו,
- 9 ונמצא מנה חסר דינר או דינר של נחשת – אינה מקודשת, דינר רע – הרי זו מקודשת, ויחליף!
- 10 לא, רישא וסיפא דאמר במנה זו,
- 11 ופרושי קא מפרש: רצה אחד מהן לחזור אפי' בדינר האחרון – הרשות בידו,
- 12 כיצד? כגון דאמר לה במנה זו.
- 13 והכי נמי מסתברא,
- 14 דאי ס"ד רישא במנה סתם, השתא במנה סתם לא הווי קידושי, במנה זו מיבעיא?
- 15 אי משום הא לא איריא, תנא סיפא לגלוי רישא,
- 16 שלא תאמר רישא במנה זו, אבל במנה סתם הווי קידושין,
- 17 תנא סיפא במנה זו, מכלל דרישא במנה סתם, ואפילו הכי לא הווי קידושין.
- 18 **רב אשי** **אמר**: מונה והולך שאני, דדעתה אכוליה.

[ב]

- 19 האי דינר של נחשת היכי דמי? אי דידעה ביה, הא סברה וקבלה!
- 20 לא צריכא, דיהביה ניהליה בליליא;
- 21 אי נמי, דאשתכח ליה ביני זווי.
- 22 האי דינר רע היכי דמי? אי דלא נפיק, היינו דינר של נחשת!
- 23 **אמר רב פפא**: כגון דנפיק על ידי הדחק.

סוגיא 13: קידושי משכון (ח ע"א – ח ע"ב)

- 1 אמר רבא⁴ אמר רב נחמן³: אמר לה 'התקדשי לי במנה', והניח לה משכון עליה – אינה מקודשת,
- 2 *ח ע"ב* מנה אין כאן, משכון אין כאן.
- 3 איתביה רבא⁴ לרב נחמן: קידשה במשכון – מקודשת!
- 4 התם במשכון דאחרים, וכדרבי יצחק,
- 5 דאמר רבי יצחק³: מניין לבעל חוב שקונה משכון? שנאמר "ולך תהיה צדקה" (דברים כד, יג),
- 6 אם אינו קונה – צדקה מניין? מכאן לבעל חוב שקונה משכון.
- 7 בני רב הונא בר אבין זבון ההיא אמתא בפריטי, לא הוו בהדייהו, אותיבי נסכא עליה,
- 8 לסוף אייקר אמתא,
- 9 אתו לקמיה דרבי אמ^{4/3}, אמר להו: פריטי אין כאן, נסכא אין כאן.

סוגיא 14: האשה שאינה מקבלת בעצמה את כסף הקידושין, אלא... (ח ע"ב)

- 1 **תנו רבנן:** [1] 'התקדשי לי במנה', נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד – אינה מקודשת.
- 2 הא שדיתניהו קמיה, הוּו קידושין? הא קאמרה ליה: שקיל, לא בעינא!
- 3 לא מיבעיא קא אמר, לא מיבעיא שדיתניהו קמיה דלא הוּו קידושין,
- 4 אבל זרקתו לים או לאור אימא כיון דמחייבא בהו – קדושי קדיש נפשה,
- 5 והא דקא עבדא הכי, סברא: איבדקיה להאי גברא אי רתחנא הוא או לא, קמ"ל.
- 6 **תנו רבנן:**
- 7 [2] 'התקדשי לי במנה', 'תנם לאבא ולאביך' – אינה מקודשת, 'על מנת שיקבלום לי' – מקודשת.
- 8 תנא אבא להודיעך כח דרישא, תנא אביך להודיעך כח דסיפא.
- 9 [3] 'התקדשי לי במנה', 'תנם לפלוני' – אינה מקודשת, 'על מנת שיקבלום לי' – מקודשת.
- 10 וצריכא; דאי אשמעינן אבא ואביך, התם הוא דכי אמרה על מנת שיקבלום לי הוּו קידושין,
- 11 דסמכה דעתה עילייהו, סברה: עבדין לי שליחותאי, אבל פלוני – לא;
- 12 ואי אשמעינן פלוני, הכא הוא דכי אמרה תנם לפלוני לא הוּו קידושי,
- 13 דלא מקרבא דעתה לגביה למיתבה ליה במתנה,
- 14 אבל אבא ואביך דמקרבא דעתה לגבייהו, אימא במתנה יהביתיה ניהלייהו, צריכא.
- 15 **ת"ר:** [4] 'התקדשי לי במנה', 'תנם על גבי סלע' – אינה מקודשת, ואם היה סלע שלה – מקודשת.
- 16 **בעי רב ביבי:** סלע של שניהם, מהו?
- 17 תיקו.
- 18 [5] 'התקדשי לי בככר', 'תנהו לכלב' – אינה מקודשת, ואם היה כלב שלה – מקודשת.
- 19 **בעי רב מרי**⁵³: כלב רץ אחריה, מהו?
- 20 בהיא¹⁸ הנאה דקא מצלה נפשה מיניה – גמרה ומקניא ליה נפשה,
- 21 או דלמא מצי אמרה ליה: מדאורייתא חיובי מחייבת לאצולן?
- 22 תיקו.
- 23 [6] 'התקדשי לי בככר', 'תנהו לעני' – אינה מקודשת, אפילו עני הסמוך עליה;
- 24 מאי טעמא? אמרה ליה: כי היכי דמחייבנא ביה אנא, הכי מחייבת ביה את.

¹⁸ ראה ש"י פרידמן, הנאה, עמ' 143.

סוגיא 15: מעשים – ההוא גברא... (ח ע"ב – ט ע"א)

- 1 [1] ההוא גברא דהוה קא מזבין *ט ט"א* חומרי פתכייתא,
 - 2 אתאי ההיא איתתא, אמרה ליה: הב לי חד שוכא.
 - 3 אמר לה: אי יהבינא ליך מיקדשת ליי?
 - 4 אמרה ליה: הבה מיהבה;
 - 5 אמר רב חמא⁵: כל 'הבה מיהבה' לאו כלום הוא.
 - 6 [2] ההוא גברא דהוה קא שתי חמרא בחנותא,
 - 7 אתאי ההיא איתתא, אמרה ליה: הב לי חד כסא,
 - 8 אמר לה: אי יהבינא ליך מיקדשת ליי?
 - 9 אמרה ליה: אשקויי אשקויין,
 - 10 אמר רב חמא⁵: כל 'אשקויי אשקויין' לאו כלום הוא.
 - 11 [3] ההוא גברא דהוה קא שדי תמרי מדקלא,
 - 12 אתאי ההיא איתתא, א"ל: שדי לי תרתי,
 - 13 אמר לה: אי שדינא ליך מיקדשת ליי?
 - 14 אמרה ליה: שדי מישדא;
 - 15 אמר רב זביד⁵: כל 'שדי מישדא' לאו כלום הוא.
 - 16 [4] איבעיא להו: הב אשקי ושדי, מהו?
 - 17 אמר רבינא^{6/5-7/7}: מקודשת;
 - 18 רב סמא בר ריקתא⁷ אמר: תגא דמלכא! אינה מקודשת.
- [ארבע הערות סיום]
- 19 והלכתא: אינה מקודשת.
 - 20 והלכתא: שיראי לא צריכי שומא.
 - 21 והלכתא כר"א.
 - 22 והלכתא כרבא אמר רב נחמן.

סוגיא 16: בשטר¹⁹ (ט ע"א)

[א]

- 1 ת"ר: בשטר כיצד?
- 2 כתב לו על הנייר או על החרס, אע"פ שאין בו שוה פרוטה,
- 3 'בתך מקודשת לי', 'בתך מאורסת לי', 'בתך לי לאינתו' – הרי זו מקודשת.
- 4 מתקיף לה ר' זירא בר ממל⁴: הא לא דמי האי שטרא לשטר זביני,
- 5 התם מוכר כותב לו שדי מכורה לך, הכא בעל כותב בתך מקודשת לי.
- 6 אמר רבא⁴: התם מעניינא דקרא, והכא מעניינא דקרא,
- 7 התם כתיב: "ומכר מאחוזתו" (ויקרא כה, כה), במוכר תלה רחמנא,
- 8 הכא כתיב: "כי יקח" (דברים כב, יג), בבעל תלה רחמנא.
- 9 התם נמי כתיב: "שדות בכסף יקנו" (ירמיהו לב, מד)! קרי ביה יקנו.
- 10 מאי טעמא קרית ביה יקנו? משום דכתיב ומכר,
- 11 ה"נ קרי ביה "כי יקח", דכתיב: (דברים כב, יג) "את בתי נתתי לאיש הזה!"
- 12 אלא אמר רבא⁴: הלכתא גינהו, ואסמכינהו רבנן אקראי.
- 13 ואיבעית אימא, התם נמי כתיב: "ואקח את ספר המקנה" (ירמיהו לב, יא).

[ב]

- 14 ואמר רבא⁴ אמר רב נחמן³:
- 15 כתב לו על הנייר או על החרס, אע"פ שאין בו שוה פרוטה,
- 16 'בתך מקודשת לי', 'בתך מאורסת לי', 'בתך לי לאינתו', בין ע"י אביה בין ע"י עצמה – מקודשת
- 17 מדעתו – והוא שלא בגרה;
- 18 כתב לה על הנייר או על החרס, אע"פ שאין בו שוה פרוטה,
- 19 'הרי את מקודשת לי', 'הרי את לי לאינתו', 'הרי את מאורסת לי' – מקודשת
- 20 {בין ע"י אביה בין ע"י עצמה}²⁰ מדעתה – והוא שבגרה.

19 .2 , " .

20 .

סוגיא 17: שטר אירוסין שכתבו שלא לשמו ושלא מדעתה (ט ע"א – ט ע"ב)

[א]

- 1 בעי ר' שמעון בן לקיש²¹: שטר אירוסין שכתבו שלא לשמה, מהו?
- 2 היות ליציאות מקשינן, מה *ט ט ע"ב* יציאה בעינן לשמה, אף הוייה בעינן לשמה,
- 3 או דלמא היות להדדי מקשינן,
- 4 מה הוייה דכסף לא בעינן לשמה, אף הוייה דשטר לא בעינן לשמה?
- 5 בתר דבעיא הדר פשטה: הוייה ליציאה מקשינן, דאמר קרא: "ויצאה... והיתה" (דברים כד, ב).²¹

[ב]

- 6 איתמר: כתבו לשמה ושלא מדעתה –
- 7 רבא⁴ ורבינא^{7/17-6/5} אמרי: מקודשת,
- 8 רב פפא⁵ ורב שרביא⁵ אמרי: אינה מקודשת.²²
- 9 אמר רב פפא⁵: אימא טעמא דידהו, ואימא טעמא דידי;
- 10 אימא טעמא דידהו: דכתיב "ויצאה... והיתה", מקיש הוייה ליציאה,
- 11 מה יציאה לשמה ושלא מדעתה, אף הוייה נמי לשמה ושלא מדעתה;
- 12 ואימא טעמא דידי: "ויצאה... והיתה", מקיש הוייה ליציאה,
- 13 מה יציאה בעינן דעת מקנה, אף הוייה בעינן דעת מקנה.
- 14 מיתיבי: אין כותבין שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהן (בבא בתרא פ"י מ"ד);
- 15 מאי לאו שטרי אירוסין ונשואין ממש!
- 16 לא, שטרי פסיקתא; וכדרב גידל אמר רב,
- 17 דאמר רב גידל אמר רב¹: 'כמה אתה נותן לבנך?', 'כך וכך', 'לבתך?', 'כך וכך';
- 18 עמדו וקדשו – קנו. הן הן הדברים הנקנים באמירה.²³

²¹ ירושלמי גיטין פ"ג ה"א, מד ע"ד: רבי אלעזר שאל כתב קידושין שכתבו שלא לשמו מהו שיתפסו בה קידושין. מן מה דצריכין לה בגיטין שאינן פסולין לפום כן שאל לה בקידושין אין תימר צריכין לה בגיטין לא ישאלינה בקידושין מה אם גיטין על ידי שהוא צריך לשמה וכתב שלא לשמה לא נגעו בה גירושין קידושין שאינו צריך לשמה וכתב שלא לשמה אינו דין שיתפסו בה קידושין ותהא פשיטא ליה הא כן הוא פשיטא ליה

הואיל ולא למדו כתב קידושין אלא מגירושין, מה בגירושין אינה מגורשת אף בקידושין אינה מקודשת.

²² שו"י 19-26 – ראה להלן מח ע"א.

²³ כתובות קב ע"ב; מועד קטן יח ע"ב.

סוגיא 18: ובביאה (ט ע"ב – י ע"א)²⁴

[א]

- 1 ובביאה. מנא לן?
- 2 אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן²:
- 3 דאמר קרא: "בעולת בעל" (דברים כב, כב), מלמד, שנעשה לה בעל על ידי בעילה.
- 4 אמר ליה ר' זירא³ לר' אבהו³, ואמרי לה ריש לקיש² לרבי יוחנן²:
- 5 כעורה זו ששנה רבי: "ובעלה" (דברים כד, א) – מלמד שנקנית בביאה!
- 6 אי מהתם, הוה אמינא עד דמקדש והדר בעיל, קמ"ל.
- 7 מתקיף לה ר' אבא בר ממל³: אם כן, נערה המאורסה דאמר רחמנא בסקילה, היכי משכחת לה?
- 8 אי דאקדיש והדר בעיל, בעולה היא, אי דאקדיש ולא בעיל, לאו כלום הוא!
- 9 אמרוה רבנן קמיה דאביי⁴: משכחת לה, כגון שבא עליה ארוס שלא כדרכה.
- 10 אמר ליה אביי⁴: עד כאן לא פליגי רבי ורבנן – אלא באחר,
- 11 אבל בעל, דברי הכל אם בא עליה שלא כדרכה – עשאה בעולה.
- 12 מאי היא? דתניא: באו עליה י' אנשים ועדיין היא בתולה – כולן בסקילה;
- 13 רבי אומר, אומר אני: הראשון בסקילה, וכולן בחנק.
- 14 אמר רב נחמן בר יצחק⁴: משכחת לה, כגון שקדשה בשטר, הואיל וגומר ומוציא – גומר ומכניס.

[ב]

- 15 ור' יוחנן, האי ובעלה מאי עביד ליה?
- 16 ההוא מיבעי ליה: זו נקנית בביאה, ואין אמה העבריה נקנית בביאה,
- 17 ס"ד אמינא תיתי בק"ו מיבמה:
- 18 ומה יבמה שאין נקנית בכסף – נקנית בביאה, זו שנקנית בכסף – אינו דין שנקנית בביאה.
- 19 מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת!
- 20 ס"ד אמינא, הואיל וכתב "אם אחרת יקח לו" (שמות כא, י), הקישה הכתוב לאחרת,
- 21 מה אחרת מיקניא בביאה, אף אמה העבריה מיקניא בביאה, קמ"ל.
- 22 ורבי האי סברא מנא ליה?
- 23 אם כן, לכתוב רחמנא 'בעל', מאי "ובעלה"? שמע מינה תרתי.
- 24 ולרבא⁴ דאמר, בר אהינא⁴ אסברה לי:
- 25 "כי יקח איש אשה ובעלה" (דברים כד, א) – קידושין המסורין לביאה הוו קידושין,
- 26 קידושין שאין מסורין לביאה לא הוו קידושין, מאי איכא למימר?
- 27 אם כן, נכתוב קרא 'או בעלה', מאי "ובעלה"? שמע מינה כולהו.

[ג]

- 28 ורבי, האי "בעולת בעל" מאי עביד ליה?
- 29 האי מיבעי ליה: בעל עושה אותה בעולה שלא כדרכה, ואין אחר עושה אותה בעולה שלא כדרכה.
- 30 ומי אית ליה לרבי האי סברא?
- 31 והתניא: באו עליה עשרה אנשים ועדיין היא בתולה – כולם בסקילה;
- 32 רבי אומר, אומר אני: הראשון בסקילה, וכולם בחנק! *י ע"א*
- 33 אמר רבי זירא^{3-4/5}: מודה רבי לענין קנס, דכולהו משלמי.
- 34 מאי שנא מקטלא?
- 35 שאני התם, דאמר קרא "ומת האיש אשר שכב עמה לבדו" (דברים כב, כה).
- 36 ורבנן, האי "לבדו" מאי עבדי ליה?
- 37 מיבעי להו לכדתניא: "ומתו גם שניהם" (שם שם כב) – עד שיהיו שוין כאחד, דברי ר' אושעיא;

- 38 רבי יונתן אומר: "זמת האיש אשר שכב עמה לברו".
39 ורבי יוחנן האי סברא מנא ליה?
40 אם כן, נכתוב קרא 'בעולת איש', מאי "בעולת בעל"? שמע מינה תרתי.

סוגיא 19: תחילת ביאה או גמר ביאה קונה? (י ע"א)

- 1 איבעיא להו: תחילת ביאה קונה, או סוף ביאה קונה?
- 2 נפקא מינה? כגון שהערה בה, ופשטה ידה וקבלה קדושין מאחר;
- 3 אי נמי, לכהן גדול דקא קני בתולה בביאה, מאי?
- 4 אמר אמימר **משמיה דרבא**: כל הבועל – דעתו על גמר ביאה.

סוגיא 20: ביאה – נישואין או אירוסין עושה? וארוסה בת ישראל האם אוכלת בתרומה (י ע"א – יא ע"א)

- 5 איבעיא להו: ביאה, נישואין עושה או אירוסין עושה?
6 נפקא מינה? ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה.
7 אי אמרת נישואין עושה, יורשה ומיטמא לה ומיפר נדריה,
8 ואי אמרת אירוסין עושה, אינו יורשה ואינו מיטמא לה ואינו מיפר נדריה; מאי?
9 **אמר אביי: תא שמע:** האב זכאי בבתו בקדושיה – בכסף, בשטר, ובביאה,
10 וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה,
11 ומקבל את גיטה, ואינו אוכל פירות בחייה;
12 נישאת, יתר עליו הבעל – שאוכל פירות בחייה.
13 קתני ביאה וקתני נישאת.
14 כי קתני נישאת – אשאר.
15 **אמר רבא: תא שמע:** בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה, ואם בא עליה יבם – קנאה,
16 וחייבין עליה משום אשת איש, ומטמאה את בועלה ***י ע"ב*** לטמא משכב תחתון כעליון,
17 ואם נישאת לכהן – אוכלת בתרומה,
18 ואם בא עליה אחד מכל עריות שבתורה – מומתין על ידה והיא פטורה,
19 ואם בא עליה אחד מן הפסולין – פסלה מן הכהונה.
20 קתני ביאה וקתני נישאת.
21 הכי קאמר: אי הני נישואין דכהן גינהו – אוכלת בתרומה.
22 **תא שמע:** וכבר שלח יוחנן בן בג בג אצל רבי יהודה בן בתירה לנציבין:
23 שמעתי עליך, שאתה אומר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה.
24 שלח לו: ואתה אי אתה אומר כן?
25 מוחזקני בכך שאתה בקי בחדרי תורה, לדרוש בקל וחומר אי אתה יודע?
26 ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה – כספה מאכילתה בתרומה,
27 זו שביאתה מאכילתה בתרומה – אינו דין שכספה מאכילתה בתרומה!
28 אבל מה אעשה, שהרי אמרו חכמים: אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה.
29 היכי דמי? אי בביאה שעל ידי חופה, וכסף שעל ידי חופה, בתרוייהו מיכל אכלה!
30 ואלא בביאה שעל ידי חופה, וכסף שלא על ידי חופה, הכא תרתי והכא חדא!
31 אלא לאו בביאה שלא על ידי חופה, וכסף שלא על ידי חופה;
32 אי אמרת בשלמא נישואין עושה, משום הכי פשיטא ליה, דאלימא לה ביאה מכסף,
33 אלא אי אמרת קדושין עושה, מאי שנא הכא דפשיטא ליה, ומאי שנא הכא דמספקא ליה?
34 **אמר רב נחמן בר יצחק:** לעולם אימא לך: בביאה שעל ידי חופה, וכסף שלא ע"י חופה,
35 ודקאמרת הכא תרתי והכא חדא, קל וחומר מיהא איתיה,
36 והכי שלח ליה: ומה שפחה כנענית
37 שאין ביאתה מאכילתה בתרומה אפילו על ידי חופה – כספה מאכילתה בלא חופה,
38 זו שביאתה מאכילתה בתרומה על ידי חופה – אינו דין שכספה מאכילתה בתרומה בלא חופה!
39 אבל מה אעשה, שהרי אמרו חכמים:
40 אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה, משום דעולא.
41 ובן בג בג?
42 גבי שפחה כנענית לא שייר בקנינה, הכא שייר בקנינה.
43 **רבנא אמר:** מדאורייתא מיפשט פשיטא ליה דאכלה, ומדרבנן הוא דשלח ליה, והכי שלח ליה:
44 שמעתי עליך, שאתה אומר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה, ולא חיישת לסימפון.
45 שלח ליה: ואתה אי אתה אומר כן?

- 46 מוחזקני בכך שאתה בקי בחדרי תורה, לדרוש בקל וחומר אי אתה יודע?
 47 ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה – כספה מאכילתה בתרומה,
 48 ולא חיישינן לסימפון,
 49 זו שביאתה מאכילתה בתרומה – אינו דין שכספה מאכילתה בתרומה, ולא ניחוש לסימפון!
 50 אבל מה אעשה, שהרי אמרו חכמים:
 51 ארוסה בת ישראל אינה אוכלת בתרומה *יא ע"א* עד שתכנס לחופה,
 52 משום דעולא.
 53 ובן בג בג?
 54 סימפון בעבדים לית ליה,
 55 אי מומין שבגלוי הוא – הא קא חזי ליה, אי משום מומין שבסתר – מאי נפקא ליה מיניה?
 56 למלאכה קא בעי ליה, לא איכפת ליה.
 57 נמצא גנב או קוביוסטוס – הגיעו.
 58 מאי אמרת? לסטים מזויין או נכתב למלכות, הנהו קלא אית להו.
 59 מכדי בין למר ובין למר לא אכלה, מאי בינייהו?
 60 איכא בינייהו: קיבל, מסר, והלך.

משנה: האשה ניקנת בכסף... בכסף - בית שמי אומרים בדינר ובשזה דינר. ובית הלל אומרים בפרוטה ובשזה פרוטה.

סוגיא 21: בכסף – מאי טעמייהו דבית שמאי²⁵ (יא ע"א – יב ע"א)

- 1 בכסף – ב"ש אומרים: בדינר וכו'.
- 2 מאי טעמייהו דב"ש?
- 3 [1] אמר רבי זירא: שכן אשה מקפדת על עצמה ואין מתקדשת בפחות מדינר.
- 4 אמר ליה אביי: אלא מעתה, כגון בנתיה דר' ינאי, דקפדן אנפשייהו ולא מקדשי בפחות מתרקבא דדינרי,
- 5 הכי נמי דאי פשטה ידה וקבלה חד זוזא מאחר, הכי נמי דלא הוה קדושין!
- 6 א"ל: פשטה ידה וקבלה לא קאמינא, כי קאמינא, דקדשה בליליא; אי נמי, דשויה שליח.
- 7 [2] רב יוסף אמר: טעמייהו דבית שמאי – כדרב יהודה אמר רב אסי,
- 8 דאמר רב יהודה אמר רב אסי: כל כסף האמור בתורה – כסף צורי, ושל דבריהם – כסף מדינה.
- 9 גופא, אמר רב יהודה אמר רב אסי: כל כסף האמור בתורה – כסף צורי, ושל דבריהם – כסף מדינה.
- 10 וכללא הוא?! *ירא ע"ב*
- 11 [1] והרי טענה, דכתיב: "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" (שמות כב, ו),
- 12 ותנן: שבועת הדיינין, הטענה – שתי כסף, וההודאה – שוה פרוטה [שבועות פ"ו מ"א];
- 13 התם דומיא דכלים, מה כלים שנים, אף כסף שנים, ומה כסף דבר חשוב, אף כלים דבר חשוב.
- 14 [2] והרי מעשר, דכתיב: "וצרת הכסף בידך" (דברים יד, כה),
- 15 ותנן: הפורט סלע ממעות מעשר שני [מעשר שני פ"ב מ"ט; עדויות פ"א מ"י];
- 16 'כסף' הכסף – ריבה.
- 17 [3] והרי הקדש, דכתיב: "ונתן הכסף וקם לו" (ראה ויקרא כו, יט),
- 18 ואמר שמואל: הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה – מחולל!
- 19 התם נמי, "כסף" "כסף" יליף ממעשר.
- 20 [4] והרי קידושי אשה, דכתיב: "כי יקח איש אשה ובעלה" (דברים כד, א),
- 21 וגמר קיחה קיחה (בראשית כג, יג) משדה עפרון, ותנן: בית הלל אומרים: בפרוטה ובשוה פרוטה;
- 22 נימא, רב אסי דאמר כבית שמאי!
- 23 אלא אי איתמר הכי איתמר,
- 24 אמר רב יהודה אמר רב אסי: כל כסף קצוב האמור בתורה – כסף צורי, ושל דבריהם – כסף מדינה.
- 25 מאי קמ"ל? תנינא: חמש סלעים של בן, שלשים של עבד, חמשים של אונס ושל מפתה,
- 26 מאה של מוציא שם רע – כולם בשקל הקודש במנה צורי! [בכורות פ"ה מ"ז]
- 27 'ושל דבריהם כסף מדינה' איצטריכא ליה דלא תנן, דתניא: התוקע לחבירו נותן לו סלע [ב"ק פ"ח מ"ז];
- 28 ולא תימא מאי סלע? ארבע זוזי;
- 29 אלא מאי סלע? פלגא דזוזא, דעבידי אינשי דקרו לפלגא דזוזא איסתירא.
- 30 [3] רבי שמעון בן לקיש אומר: טעמייהו דבית שמאי – כדחזקיה,
- 31 דאמר חזקיה: אמר קרא "והפדה" (שמות כא, ח), מלמד שמגרעת מפדיונה ויוצאה:
- 32 אי אמרת בשלמא דיהב לה דינר, היינו דמגרעה ואזלה עד פרוטה,
- 33 אלא אי אמרת דיהב לה פרוטה, מפרוטה מי מגרעה.
- 34 ודלמא ה"ק רחמנא: היכא דיהב לה דינר – תיגרע עד פרוטה, היכא דיהב לה פרוטה – לא תיגרע כלל.

- 35 *יב ע"א* לא ס"ד, דומיא דייעוד, מה ייעוד, אע"ג דאי בעי מייעד ואי בעי לא מייעד,
- 36 כל היכא דלא מצי מייעד לא הוּוּ זבינא זביני, ה"נ כל היכא דלא מצי מיגרעא לא הוּוּ זבינא זביני.
- 37 וקידושי אשה לב"ש נפקא להו מאמה העבריה,
- 38 מה אמה העבריה בפרוטה לא מקניא, אף אשה בפרוטה לא מיקדשא.
- 39 ואימא: פלגא דדינר! ואימא: שתי פרוטות!
- 40 כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמה אדינר.
- 41 [4] **רבא אמר:** היינו טעמא דבית שמאי, שלא יהו בנות ישראל כהפקר. [ראה יבמות פ"ג מ"א!]

סוגיא 22: ובית הלל אומרים: בפרוטה²⁶ (יב ע"א – יג ע"א)

[א] בפרוטה (יב ע"א)

- 1 ובית הלל אומרים: בפרוטה.
- 2 סבר רב יוסף למימר: פרוטה כל דהו;
- 3 אמר ליה אביי: והא עלה קתני: כמה היא פרוטה? אחד משמנה באיסר האיטלקי!
- 4 וכ"ת, ה"מ בדורו של משה, אבל הכא כדחשבה להו לאינשי,
- 5 והא כי אתא רב דימי אמר: שיער רבי סימאי בדורו, כמה היא פרוטה? אחד משמנה באיסר האיטלקי!
- 6 וכי אתא רבין: אמר רבי דוסתאי: (ו)רבי ינאי ורבי אושעיא שיערו, כמה הוי פרוטה?
- 7 אחד מששה באיסר האיטלקי!
- 8 אמר ליה רב יוסף: אי הכי, היינו דתנינא: צא וחשוב כמה פרוטות בשני סלעים? יותר מאלפים,
- 9 השתא אלפים לא הויין, יתר מאלפים קרי להו?
- 10 אמר להו ההוא סבא: אנא תנינא לה: קרוב לאלפים.
- 11 סוף סוף, אלפא וחמש מאה ותלתין ושיתא הוא דהויין!
- 12 כיון דנפקא להו מפלגא, קרוב לאלפים קרי ליה.

[ב] כמה היא פרוטה? (יב ע"א)

- 13 גופא,
- 14 כי אתא רב דימי אמר: שיער ר' סימאי בדורו, כמה היא פרוטה? אחד משמנה באיסר האיטלקי;
- 15 וכי אתא רבין: אמר (שיערו) ר' דוסתאי: (ו)רבי ינאי ור' אושעיא <שערו>²⁷, כמה היא פרוטה?
- 16 אחד מששה באיסר האיטלקי.
- 17 אמר ליה אביי לרב דימי: נימא את ורבין בפלוגתא דהני תנאי קא מיפלגיתו;
- 18 דתניא: פרוטה שאמרו חכמים – אחד משמנה באיסר האיטלקי, שש מעה כסף – דינר,
- 19 מעה – שני פונדיונין, פונדיון – שני איסרין, איסר – שני מוסמיסים, מסמס – שני קונטרונקין,
- 20 קונטרנק – שתי פרוטות, נמצא פרוטה – אחת משמנה באיסר האיטלקי;
- 21 רבן שמעון בן גמליאל אומר: שלשה הדרסין למעה, שני הנצין להדרים, שני שמנין להנץ,
- 22 ב' פרוטות לשמין, נמצא פרוטה – אחת מששה באיסר האיטלקי;
- 23 לימא, דמר אמר כת"ק, ורבין דאמר כרשב"ג!
- 24 א"ל: בין דידי ובין רבין אליבא דת"ק, ולא קשיא: הא דאיקור איסורי, הא דזול איסורי;
- 25 הא דאיקור איסורי – קום עשרים וארבע בזוזא, הא דזול – קום תלתין ותריין בזוזא.

[ג] קידשה בתמרה (יב ע"א)

- 26 אמר שמואל: קידשה בתמרה, אפילו עומד כור תמרים בדינר – מקודשת,
- 27 חיישינן שמא שוה פרוטה במדי.
- 28 והא אנן תנן: ב"ה אומרים: בפרוטה ובשוה פרוטה!
- 29 לא קשיא: הא בקידושי ודאי, הא בקידושי ספק.

[ד] 5 מעשים (יב ע"א – יג ע"א)

[1.ד.]

- 30 ההוא גברא דאקדיש בזוודא דאורדי,
- 31 יתיב רב שימי בר חייא קמיה דרב וקא מעיין בה, אי אית בה שוה פרוטה – אין, אין לא – לא.
- 32 ואי לית בה שוה פרוטה – לא? והאמר שמואל: חיישינן!
- 33 לא קשיא: הא בקידושי ודאי, הא בקידושי ספק.

.4

26

²⁷ ראה רי"ן אפשטיין, מחקרים ב, עמ' 354 ועמ' 356 (השלמות ותקונים) [!], וראה גם נוסח בכ"י אוקספורד, אופ' 248 וכן בקטע גניזה, אוקספורד 2833, שם גם "ורי ישעיה!"

[2.ד.]

- 34 ההוא גברא דאקדיש באבנא דכוחלא,
 35 **יתיב רב חסדא** וקא משער ליה, אי אית ביה שוה פרוטה – אין, ואי לא – לא.
 36 ואי לית ביה שוה פרוטה – לא? והא אמר שמואל: חיישינן!
 37 רב חסדא לא סבר ליה דשמואל.
 38 אמרה ליה אימיה: והא ההוא יומא דקדשה הוה ביה שוה פרוטה!
 39 אמר לה: לאו כל כמינך דאסרת לה אבתרא, ***יב ע"ב***
 40 לאו היינו דיהודית דביתהו דרבי חייא, דהוית לה צער לידה,
 41 אמרה ליה: אמרה לי אם: קיבל ביך אבוך קידושי כי זותרת!
 42 אמר לה: לאו כל כמינה דאימך דאסרת ליך עילווי.
 43 אמרי ליה רבנן לרב חסדא: אמאי? הא איכא סהדי באידית, דידיעי דבההוא יומא הוה ביה ש"פ!
 44 השתא מיהא לא ליתנהו קמן.
 45 לאו היינו דר' חנינא?
 46 **דא"ר חנינא**: עידיה בצד אסתן ותיאסר?
 47 אביי ורבא לא סבירא להו להא דרב חסדא,
 48 אם הקילו בשבויה דמנוולה נפשה גבי שבאי, ניקיל באשת איש?
 49 אישתאר מההיא משפחה בסורא ופרשו רבנן מינה,
 50 ולא משום דסבירא להו דשמואל, אלא משום דסבירא להו כאביי ורבא.
 51 [3.ד.] ההוא גברא דאקדיש בשוטיטא דאסא בשוקא,
 52 **שלחה רב אחא בר הונא לקמיה דרב יוסף**: כה"ג מאי?
 53 **שלח ליה**: נגדיה כרב, ואצטריך גיטא כשמואל.
 54 **דרב** מנגיד על דמקדש בשוקא, ועל דמקדש בביאה, ועל דמקדש בלא שידוכי,
 55 ועל דמבטיל גיטא, ועל דמסר מודעא אגיטא,
 56 ועל דמצער שלוחא דרבנן, ועל דחלה שמתא עילויה תלתין יומין,
 57 ועל דחנא דדייר בי חמוה.
 58 דדייר אין, חליף לא? והא ההוא חתנא דחליף אבבא דבי חמוה, ונגדיה רב ששת!
 59 ההוא, מידם הות דיימא חמתיה מיניה.
 60 **נהרדעי אמרי**: בכולהו לא מנגיד רב, אלא על דמקדש בביאה בלא שידוכי.
 61 **ואיכא דאמרי**: ואפילו בשידוכי נמי, משום פריצותא.

[4.ד.]

- 62 ההוא גברא דקדיש בציפתא דאסא, אמרו ליה: והא לית בה שוה פרוטה!
 63 אמר להו: תיקדוש בארבע זווי דאית בה.
 64 שקלתא ואישתיקא;
 65 **אמר רבא**: הוה שתיקתא דלאחר מתן מעות, וכל שתיקתא דלאחר מתן מעות לאו כלום היא.
 66 **אמר רבא**: מנא אמינא לה?
 67 **דתניא**: אמר לה כנסי סלע זו בפקדון, וחזר ואמר לה התקדשי לי בו,
 68 בשעת מתן מעות – מקודשת,
 69 לאחר מתן מעות, רצתה – מקודשת, לא רצתה – אינה מקודשת;
 70 מאי רצתה ומאי לא רצתה? אילימא רצתה – דאמרה אין, לא רצתה – דאמרה לא,
 71 מכלל דריש ***יג ע"א*** כי אמרה לא נמי הווי קידושין, אמאי? והא קאמרה לא!
 72 אלא לאו רצתה – דאמרה אין, לא רצתה – דאישתיקה משתקה,
 73 ושמע מינה: שתיקה דלאחר מתן מעות ולא כלום היא.
 74 **קשו בה בפום נהרא משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע**: מי דמי?

- 75 התם בתורת פקדון יהבינהו ניהלה, סברה, אי שדינא להו ומיתברי מחייבנא בהו,
76 הכא בתורת קדושין יהבינהו ניהלה, ואי איתא דלא ניחא לה לישדינהו.
77 **פריך רב אחאי:** אטו כולהו נשי דינא גמירי?
78 ה"נ סברה, אי שדינא להו ומיתברי מיתחייבנא באחריותיהו.
79 **שלח רב אחא בר רב לקמיה דרבינא:** כה"ג מאי?
80 **שלח ליה:** אנן לא שמיע לן הא דרב הונא בריה דרב יהושע, אתון דשמיע לכו חושו לה.
[5.ד]
- 81 ההיא איתתא דהוה קא מזבנה וורשכי, אתא ההוא גברא חטף וורשכא מינה,
82 אמרה ליה: הבה ניהלי,
83 אמר לה: אי יהיבנא לך מיקדשת לי?
84 שקלתיה ואישתיקה;
85 **ואמר ר"נ:** יכולה למימר: אין שקלי, ודידי שקלי.
86 **איתיביה רבא לר"נ:** קידשה בגזל ובחמס ובגניבה, או שחטף סלע מידה וקדשה – מקודשת!
87 התם בדשדיך.
88 ומנא תימרא דשני לן בין שדיך ודלא שדיך?
89 **דתניא:** אמר לה כנסי סלע זו שאני חייב ליכי, וחזר ואמר לה התקדשי לי בו,
90 בשעת מתן מעות, רצתה – מקודשת, לא רצתה – אינה מקודשת,
91 לאחר מתן מעות, אפילו רצתה אינה מקודשת;
92 מאי רצתה ומאי לא רצתה?
93 אילימא רצתה – דאמרה אין, לא רצתה – דאמרה לא, הא אישתיקה הוה קידושין,
94 ונתני מקודשת סתם כי התם!
95 אלא רצתה – דאמרה אין, לא רצתה דאישתיקה, וקא תני דאינה מקודשת,
96 מאי טעמא? יכולה למימר: אין שקלי, ודידי שקלי;
97 ואלא קשיא הך דקדשה בגזל ובחמס ובגניבה, או שחטף סלע מידה וקדשה – מקודשת!
98 אלא לאו שמע מינה: הא דשדיך, הא דלא שדיך.

סוגיא 23: כי נח נפשי דרב אסי (יג ע"א – יג ע"ב)

- 1 כי נח נפשיה דרב אסי, עיילו רבנן לנקוטינהו לשמעתייה.
- 2 [1] אמר להו ההוא מרבנן, ור' יעקב שמיה, הכי אמר ר' אסי אמר ר' מני:
- 3 כשם שאין אשה נקנית בפחות משה פרוטה, כך אין קרקע נקנית בפחות משה פרוטה.
- 4 אמרו ליה: והתניא: אע"פ שאין אשה נקנית בפחות משה פרוטה, קרקע נקנית בפחות משה פרוטה!
- 5 אמר להו: כי תניא ההיא – בחליפין,
- 6 דתניא: קונין בכלי ואע"פ שאין בו שוה פרוטה.
- 7 <2> הדר יתבי וקאמרי, הא דאמר רב יהודה אמר שמואל:
- 8 כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהא לו עסק עמהן.
- 9 אמר ר' אסי אמר רבי יוחנן: וקשין לעולם יותר מדור המבול,
- 10 שנאמר: "אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף פרצו ודמים בדמים נגעו" (הושע ד, ב).
- 11 מאי משמע? כדמתרגם רב יוסף: מולדין בנין מנשי חבריהון – חובין על חובין מוסיפין.
- 12 וכתביב:
- 13 "על כן תאבל הארץ ואמלל כל יושב בה בחית השדה ובעוף השמים וגם דגי הים יאספו" וגו' (שם ד),
- 14 ואילו בדור המבול לא נגזרה גזירה על דגים שבים,
- 15 שנאמר: "מכל אשר בחרבה מתו" (בראשית ז, כב), ולא דגים שבים, ואילו הכא אפילו דגים שבים.
- 16 ואימא: עד דעביד לכולהו!
- 17 לא סלקא דעתך, דכתיב: "כי מפני אלה אבלה הארץ" (ירמיהו כג, י).
- 18 ואימא: אלה לחוד, והנך לחודיהון. *יג ע"ב*
- 19 מי כתיב 'פרצו'? "פרצו" כתיב.
- 20 <3> הדור יתבי וקאמרי, הא דתנן: האשה שהביאה חטאתה ומתה – יביאו יורשין עולתה,
- 21 אמר רב יהודה אמר שמואל: והוא שהפרישתה מחיים, אבל לא הפרישתה מחיים – לא,
- 22 אלמא קסבר שיעבודא לאו דאורייתא,
- 23 אמר רב אסי אמר ר' יוחנן: אע"ג שלא הפרישה מחיים,
- 24 אלמא קסבר שיעבודא הוה דאורייתא.
- 25 והא פליגי בה חדא זימנא!
- 26 דרב ושמואל דאמרי תרוייהו: מלוה על פה – אינה גובה מן היורשין ולא מן הלקוחות,
- 27 ור' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: מלוה על פה – גובה בין מן היורשין בין מן הלקוחות!
- 28 צריכא,
- 29 דאי איתמר בהא, בהך קאמר שמואל, משום דלא מלוה כתובה בתורה היא,
- 30 אבל בהך – אימא מודה להו לרבי יוחנן ולריש לקיש;
- 31 ואי אשמעינן בהא, בהא קאמר ר' יוחנן, דמלוה כתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא,
- 32 אבל בהך – אימא מודה ליה לשמואל,
- 33 צריכא.
- 34 אמר רב פפא: הילכתא: מלוה על פה – גובה מן היורשין ואינו גובה מן הלקוחות;
- 35 גובה מן היורשין – שיעבודא דאורייתא, ואינו גובה מן הלקוחות – דלית ליה קלא.

סוגיא 24: וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל²⁸ (יג ע"ב)

- 1 וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל.
- 2 בשלמא גט, דכתיב: "וכתב לה ספר כריתות" (דברים כד, א וגם ג), אלא מיתת הבעל מנלן?
- 3 סברא הוא, הוא אסרה והוא שרתה.
- 4 והא עריות, דאסר להו ולא שרי להו!
- 5 אלא, מדאמר רחמנא יבמה שאין לה בנים אסורה, הא יש לה בנים – מותרת.
- 6 ודילמא, אין לה בנים – אסורה לעלמא ושריא ליבם, ויש לה בנים – לכולי עלמא נמי אסורה!
- 7 אלא, מדאמר רחמנא אלמנה לכה"ג אסורה, הא לכהן הדיוט – שריא.
- 8 ודילמא לכה"ג בלאו, לכולי עלמא בעשה!
- 9 האי עשה מאי עבידתיה?
- 10 אי דאהניא מיתת הבעל – תישתרי לגמרי, אי דלא אהניא מיתת הבעל – תוקמה במילתא קמייתא.
- 11 אלמה לא? אפיקתה ממיתה ואוקימתה על עשה,
- 12 מידי דהוה אפסולי המוקדשים, דמעיקרא אית בהו מעילה ואסירי בגיזה ועבודה,
- 13 פרקינהו, מעילה לית בהו, בגיזה ועבודה אסירי!
- 14 אלא, מדאמר קרא: "פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה" (דברים כ, ז).
- 15 מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי: אימא: מאן אחר? יבם!
- 16 אמר רב אשי: שתי תשובות בדבר:
- 17 חדא, דיבם לא איקרי אחר;
- 18 ועוד, כתיב: "ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות... או כי ימות האיש האחרון" (דברים כד, ג),
- 19 ואיתקש מיתה לגירושין, מה גירושין שריא וגומרת, אף מיתה שריא וגומרת.

סוגיא 25: היבמה נקנית בביאה²⁹ (יג ע"ב – יד ע"א)

- 1 והיבמה נקנית בביאה, כו'. בביאה מנלן?
- 2 אמר קרא: *יד ע"א* "יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה" (דברים כה, ה).
- 3 ואימא: לכולה מילתא כאשה!
- 4 לא סלקא דעתך, דתניא: יכול יהו כסף ושטר גומרים בה, כדרך שהביאה גומרת בה?
- 5 תלמוד לומר: (דברים כה, ה) "ויבמה", ביאה גומרת בה, ואין כסף ושטר גומרים בה.
- 6 ואימא: מאי "ויבמה"? דבעל כרחה מיבם!
- 7 אם כן, לימא קרא ויבם, מאי "ויבמה"? שמעת מינה תרתי.

סוגיא 26: וקונה את עצמה בחליצה³⁰ (יד ע"א)

- 1 בחליצה. מנלן?
- 2 דכתיב: "ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל" (דברים כה, י), כיון שחלוץ בה נעל – הותרה לכל ישראל.
- 3 האי "ישראל" להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה לכדתני רב שמואל בר יהודה:
- 4 "בישראל" – בבית דין של ישראל, ולא בבית דין של נכרים!
- 5 תרי "בישראל" (ראו שם שם ג, ז) כתיבי.
- 6 ואכתי מיבעי ליה לכדתניא:
- 7 אמר רבי יהודה: פעם אחת היינו יושבים לפני ר' טרפון, ובאתה יבמה לחלוץ,
- 8 ואמר לנו: ענו כולכם ואמרו 'חלוץ הנעל, חלוץ הנעל'!
- 9 ההוא, מ"ונקרא שמו" (דברים כה, י) נפקא.

סוגיא 27: ובמיתת היבם³¹ (יד ע"א – יד ע"ב)

- 1 ובמיתת היבם. מנלן?
- 2 קל וחומר,
- 3 ומה אשת איש שהיא בחנק – מיתת הבעל מתירתה, יבמה שהיא בלאו – לא כל שכן.
- 4 מה לאשת איש שכן יוצאה בגט, תאמר בזו שאינה יוצאה בגט!
- 5 הא נמי יוצאה בחליצה.
- 6 אלא, מה לאשת איש שכן אוסרה מתירה.
- 7 אמר רב אשי: הא נמי אוסרה מתירה, יבם אוסרה, יבם שרי לה.
- 8 ותהא אשת איש יוצאה בחליצה מקל וחומר:
- 9 ומה יבמה שאינה יוצאה בגט – יוצאה בחליצה, זו שיוצאה בגט – אינו דין שיוצאה בחליצה!
- 10 אמר קרא: "ספר כריתות" (דברים כד, א וג), ספר כורתה, ואין דבר אחר כורתה.
- 11 ותהא יבמה יוצאת בגט מקל וחומר:
- 12 ומה אשת איש שאין יוצאה בחליצה – יוצאה בגט, זו שיוצאה בחליצה – אין דין שיוצאה בגט!
- 13 אמר קרא: "ככה" (דברים כה, ט), וככה עיכובא.
- 14 וכל היכא דאיכא עיכובא לא דרשי קל וחומר?
- 15 והא יום הכפורים, דכתיב "גורל" (ויקרא טז, ט) ו'חוקה' (שם שם, כט ולד),
- 16 ותניא: "ועשהו חטאת" (ויקרא טז, ט) – הגורל עושה חטאת, ואין השם עושה חטאת;
- 17 שיכול והלא דין הוא:
- 18 ומה במקום שלא קידש הגורל קידש השם, מקום שקידש הגורל אינו דין שיקדש השם!
- 19 תלמוד לומר: "ועשהו חטאת" – הגורל עושה חטאת, ואין השם עושה חטאת.
- 20 וטעמא דמעטיה קרא, הא לאו הכי – דרשינן קל וחומר, אף על גב דכתיב ביה "חוקה"!
- 21 אמר קרא: "לה" (דברים כה, ג), לה – ולא ליבמה.
- 22 ואימא: לה – לשמה!
- 23 תרי "לה" כתיבי.
- 24 ואכתי מיבעי ליה: חד לה – לשמה, ואידך לה – ולא לה ולחבירתה!
- 25 אלא, אמר קרא: "נעל" (דברים כה, ט), נעל אין, מידי אחרינא לא.
- 26 והאי "נעל" להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה לכדתניא:
- 27 "נעלו" (דברים כה, ט) – אין לי אלא נעלו, נעל של כל אדם מנא ליה? תלמוד לומר: נעל, נעל – ריבה!
- 28 אם כן, מה תלמוד לומר "נעלו"? נעלו הראוי לו,
- 29 פרט לגדול שאין יכול להלך בו,
- 30 פרט לקטן שאין חופה את רוב רגלו,
- 31 פרט *יד ע"ב* למסולים שאין לו עקבו!
- 32 אם כן, ניכתוב קרא 'נעל', מאי "הנעל"? שמעת מינה תרתי.

פרק א

האישה נקנית

תוכן

- 41
- 43 [משנה ב]
- 44 חלק א עבד עברי (יד ע"ב – טז ע"א).
- 44 סוגיא 1: [עבד עברי...] יד ע"ב - טז ע"א
- 48 סוגיא 2: ובשטר (טז ע"א)
- 48 סוגיא 3: וקונה עצמו בשנים וביובל ובגרעון כסף (טז ע"א)
- 48 סוגיא 4: וקונה את עצמו... ובשטר (טז ע"א)
- 49 חלק ב – אמה עבריה – טז ע"א
- 49 סוגיא 5: האם אמה העבריה קונה את עצמה במיתת האב מרשות אדון? (טז ע"א)
- 51 חלק ג – עבד עברי ואמה עבריה – הענקה (טז ע"ב)
- 51 סוגיא 6: ענק עבד ואמה למי? (טז ע"ב)
- 52 סוגיא 7: אלו מעניקים להם (טז ע"ב – י"ז ע"א)
- 53 סוגיא 8: אפילו חלה כל שש? (יז ע"א)
- 54 סוגיא 9: כמה מעניקים לו? (יז ע"א)
- 56 חלק ד – עבד ואמה עבריה והנרצע – עובדים את...? (יז ע"ב)
- 56 סוגיא 10: עבד עברי, אמה עבריה, הנרצע והנמכר לגוי - עובד את... ואינו עובד את... (יז ע"ב)
- 57 סוגיא 11: ירושת גוי וגר - דבר תורה, דברי סופרים וכלל לא (יז ע"ב)
- 58 חלק ה: יציאת עבד עברי ואמה עבריה (יח ע"א)
- 58 סוגיא 12: יש בעברי שאין בעבריה, ויש בעבריה שאין בעברי (יח ע"א)
- 60 חלק ו – יעוד – יח ע"ב
- 60 סוגיא 13: יעוד 1 – נישואין עושה או אירוסין? (יח ע"ב – יט ע"א)
- 61 סוגיא 14: יעוד 2 (יט ע"א-ע"ב)
- 62 סוגיא 15: יעוד 3 (יט ע"ב – כ ע"א)
- 64 סוגיא 16: "אם בגפו יבא בגפו יצא" (כ ע"א)
- 65 חלק ז – גרעון כסף – כ ע"א
- 65 סוגיא 17: "מכסף מקנתר" - "כפי שניר" (כ ע"א)
- 67 סוגיא 18: שאלות רב הונא בר חיננא מרב ששת (כ ע"ב – כא ע"ב)
- 70 חלק ח – הנרצע – כא ע"ב – כב ע"ב
- 70 סוגיא 19: הנרצע – דכתיב... (כא ע"ב)
- 71 סוגיא 20: "מרצע" (כא ע"ב)
- 72 סוגיא 21: עבד עברי כהן, מהו שימסור לו רבו שפחה כנענית? (כא ע"ב)
- 73 סוגיא 22: כהן, מהו ביפת תואר? (כא ע"ב)
- 74 סוגיא 23: "וראית בשביה אשת יפת תואר..." (כא ע"ב – כב ע"א)
- 75 סוגיא 24: "אם אמר יאמר... לא אצא חפשי" (כב ע"א)
- 76 סוגיא 25: "כי אהבך ואת ביתך" (כב ע"א)
- 77 סוגיא 26: "כי טוב לו עמך" (כב ע"א)
- 78 סוגיא 27: "ויצא מעמך הוא ובניו עמו" (כב ע"א)
- 79 סוגיא 28: "והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדוניו את אזנלו" (כב ע"א – כב ע"ב)

- 80.....[משנה ג]
- 80.....סוגיא 1: עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה – מנלן? (כב ע"ב).
- 81.....סוגיא 2: אף בחליפין ובמשיכה (כב ע"ב).
- 82.....סוגיא 3: הגבהה (כב ע"ב).
- 83.....סוגיא 4: עבד הגר לאחר מיתת רבו (כב ע"ב – כג ע"א).
- 84.....סוגיא 5: וקונה את עצמו בכסף על ידי אחרים, ובשטר על ידי עצמו (כג ע"א).
- 85.....סוגיא 6: וחכמים אומרים: בכסף ע"י עצמו ובשטר ע"י אחרים (כג ע"א).
- 86.....סוגיא 7: עבד כנעני מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו? (כג ע"א – כג ע"ב).
- 87.....סוגיא 8: ר' מאיר... ורבנן... (כג ע"ב – כד ע"א).
- 88.....סוגיא 9: יוצא בשן ועין וראשי אברים שאינן חוזרים (כד ע"א – כד ע"ב).
- 89.....סוגיא 10: וצריך גט שחרור? (כד ע"ב).
- 90.....סוגיא 11: הכהו נגד עינו - ואינו רואה (כד ע"ב).
- 91.....סוגיא 12: מתי אין העבד יוצא בראשי אברים (כד ע"ב – כה ע"א).
- 92.....סוגיא 13: עבד שסרסו רבו (כה ע"א).
- 93.....סוגיא 14: לשון – גלוי או טמון? (כה ע"א – כה ע"ב).

[משנה ב']

- 1 עבד עברי נקנה בכסף ובשטר, וקונה עצמו בשנים וביובל ובגרעון כסף;
- 2 יתירה עליו אמה העבריה, שקונה את עצמה בסימנין.
- 3 הנרצע נקנה ברציעה, וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון.

חלק א עבד עברי (יד ע"ב – טז ע"א)

סוגיא 1: [עבד עברי...] יד ע"ב – טז ע"א

- [א] [עבד עברי נקנה בכסף. מנלן?] יד ע"ב
- 1 עבד עברי נקנה בכסף. מנלן?
 - 2 אמר קרא: "מכסף מקנתו" (ויקרא כה, נא), מלמד שנקנה בכסף.
 - 3 אשכחן עבד עברי הנמכר לגוי, הואיל וכל קנינו בכסף, נמכר לישראל מנלן?
 - 4 אמר קרא "והפדה" (שמות כא, ח), מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה.
 - 5 אשכחן אמה העבריה, הואיל ומיקדשה בכסף מיקניא בכסף, עבד עברי מנלן?
 - 6 אמר קרא "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים" (דברים טו, יב), מקיש עברי לעבריה.
 - 7 אשכחן מכרוהו ב"ד, הואיל ונמכר בעל כורחו, מוכר עצמו מנלן?
 - 8 יליף "שכיר" (ויקרא כה, מ) "שכיר" (דברים טו, יא).
 - 9 הניחא למאן דיליף "שכיר" "שכיר", אלא למאן דלא יליף שכיר שכיר מאי איכא למימר?
 - 10 אמר קרא: "וכי תשיג" (ויקרא כה, מז), מוסף על ענין ראשון, וילמד עליון מתחתון.
- [ב] עבד עברי המוכר עצמו
- 11 ומאן תנא דלא יליף "שכיר" "שכיר"?
 - 12 <1> האי תנא הוא; דתניא:
 - 13 [1] המוכר עצמו – נמכר לשש ויתר על שש, מכרוהו ב"ד – אינו נמכר אלא לשש;
 - 14 [2] המוכר עצמו – אינו נרצע, מכרוהו ב"ד – נרצע;
 - 15 [3] מוכר עצמו – אין מעניקים לו, מכרוהו ב"ד – מעניקים לו;
 - 16 [4] המוכר עצמו – אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, מכרוהו ב"ד – רבו מוסר לו שפחה כנענית;
 - 17 רבי אלעזר אומר: זה וזה אינו נמכר אלא לשש, זה וזה נרצע,
 - 18 וזה וזה מעניקים לו, וזה וזה רבו מוסר לו שפחה כנענית;
 - 19 מאי לאו, בהא קמיפלגי, דתנא קמא לא יליף "שכיר" "שכיר", ור"א יליף "שכיר" "שכיר"!
 - 20 אמר רב טביומי משמיה דאבבי: דכולי עלמא יליף "שכיר" "שכיר", והכא בהאי קרא קמיפלגי,
 - 21 [1] מאי טעמא דתנא קמא, דאמר: מוכר עצמו – נמכר לשש ויתר על שש?
 - 22 מיעט רחמנא גבי מכרוהו בית דין "ועבדך שש שנים" (דברים טו, יב), זה – ולא מוכר עצמו.
 - 23 ואידך "ועבדך", לך – ולא ליורש.
 - 24 ואידך? "ועבדך" אחרינא כתיב.
 - 25 ואידך? ההוא להרצאת אדון הוא דאתא.
 - 26 [2] מאי טעמא דתנא קמא, דאמר: מוכר עצמו – אינו נרצע?
 - 27 מדמיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד "ורצע אדניו את אזנו במרצע" (שמות כא, ו),
 - 28 אזנו שלו – ולא אזנו של מוכר עצמו.
 - 29 *טו ע"א* ואידך? ההיא לגזירה שוה הוא דאתא;
 - 30 דתניא: רבי אלעזר אומר: מנין לרציעה שהיא באזן ימנית?
 - 31 נאמר כאן "אזן" ונאמר להלן "אזן" (ויקרא יד, יז), מה להלן ימין, אף כאן ימין.
 - 32 ואידך?
 - 33 א"כ, לימא קרא 'אזן', מאי "אזנו".
 - 34 ואידך?
 - 35 ההוא מיבעי ליה: "אזנו" – ולא אזנה.
 - 36 ואידך?
 - 37 נפקא לה מ"ואם יאמר העבד" (שמות כא, ה), העבד – ולא אמה.

- 38 ואידך?
- 39 מיבעי ליה: עד שיאמר כשהוא עבד.
- 40 ואידך?
- 41 מ"עבד" "העבד" נפקא.
- 42 ואידך?
- 43 "עבד" "העבד" לא דריש.
- 44 [3] מ"ט דתנא קמא, דאמר: מוכר עצמו אין מעניקין לו?
- 45 מיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד "הענק תעניק לו" (דברים טו, יד), "לו" – ולא למוכר עצמו.
- 46 ואידך?
- 47 ההוא מיבעי ליה: לו – ולא ליורשיו.
- 48 יורשיו אמאי לא?
- 49 "שכיר" (שם, יח) קרייה רחמנא, מה שכיר פעולתו ליורשיו, אף האי פעולתו ליורשיו!
- 50 אלא, "לו" – ולא לבעל חובו, מדסבירא לן בעלמא כרבי נתן,
- 51 **דתניא:** א"ר נתן: מנין לנושה בחברו מנה וחברו בחברו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה?
- 52 "ונתן לאשר אשם לו" (במדבר ה, ז), אתא לו לאפוקי.
- 53 ואידך?
- 54 בעלמא נמי לא סבירא לן כרבי נתן.
- 55 [4] מ"ט דת"ק, דאמר: מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית?
- 56 מיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד "אם אדוניו יתן לו אשה" (שמות כא, ד), "לו" – ולא למוכר עצמו.
- 57 ואידך?
- 58 "לו" – בעל כרחו.
- 59 ואידך?
- 60 מ"כי משנה שכר שכיר" נפקא;
- 61 **דתניא:** "כי משנה שכר שכיר עבדך" (דברים טו, יח) –
- 62 שכיר אינו עובד אלא ביום, עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה;
- 63 וכי תעלה על דעתך שעבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה?
- 64 והלא כבר נאמר: "כי טוב לו עמך" (דברים טו, טז), עמך במאכל, עמך במשתה!
- 65 וא"ר יצחק: מכאן, שרבו מוסר לו שפחה כנענית.
- 66 ואידך?
- 67 אי מהתם, הוה אמינא ה"מ מדעתיה, אבל בע"כ – אימא לא, קמ"ל.
- [ג] עבד עברי שמכרוהו בית דין
- 68 אלא מאן תנא דלא יליף שכיר שכיר?
- 69 <2> האי תנא הוא; **דתניא:** "ושב אל משפחתו" וגו' (ויקרא כה, מא) –
- 70 אמר ר"א בן יעקב: במה הכתוב מדבר?
- 71 אי במוכר עצמו – הרי כבר אמור, אי בנרצע – הרי כבר אמור,
- 72 הא אין הכתוב מדבר – אלא במכרוהו ב"ד שתים ושלש שנים לפני היובל, שהיובל מוציא;
- 73 ואי ס"ד יליף "שכיר" "שכיר", למה ליה? נילף "שכיר" "שכיר"!
- 74 **אמר רב נחמן בר יצחק:** לעולם יליף "שכיר" "שכיר",
- 75 ואיצטריך, ס"ד אמינא מוכר עצמו הוא, דלא עבד איסורא,
- 76 אבל מכרוהו ב"ד דעבד איסורא – אימא ניקנסיה, קמ"ל.
- 77 **אמר מר:** אי בנרצע – הרי כבר אמור.
- 78 מאי היא? **דתניא:** "ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו" וגו' (ויקרא כה, י) – במה הכתוב מדבר?
- 79 אי במוכר עצמו: – הרי כבר אמור, אי במכרוהו ב"ד – הרי כבר אמור,

- 80 הא אין הכתוב מדבר – אלא בנרצע שתיים ושלש שנים לפני היובל, שהיובל מוציאו. מאי משמע?
- 81 **אמר רבא בר שילא:** אמר קרא "איש", איזהו דבר שנוהג באיש ואין נוהג באשה? הוי אומר: זו רציעה.
- 82 ואיצטריך למיכתב מכרוהו בית דין, ואיצטריך למיכתב נרצע;
- 83 דאי אשמעינן מכרוהו ב"ד, משום דלא מטאי זמניה, אבל נרצע דמטאי זמניה – אימא נקנסיה;
- 84 ואי אשמעינן נרצע, משום דעבד ליה שש, אבל מכרוהו ב"ד דלא עבד ליה שש – אימא לא,
- 85 צריכא.
- 86 ואיצטריך למיכתב "ושבתם", ואיצטריך למיכתב "לעולם";
- 87 דאי כתב רחמנא "לעולם", הוה אמינא לעולם ממש, כתב רחמנא "ושבתם";
- 88 ואי כתב רחמנא "ושבתם", הוה אמינא ה"מ היכא דלא עבד שש,
- 89 אבל היכא דעבד שש – לא יהא סופו חמור מתחלתו, מה תחלתו שש, אף סופו נמי שש,
- 90 קמשמע לן "לעולם" – לעולמו של יובל.
- [ד] **באלה הוא נגאל ואין נגאל בשש**
- 91 אלא מאן תנא דלא יליף "שכיר" "שכיר"?
- 92 <3> רבי היא;
- 93 **דתניא: *טו ע"ב*** "ואם לא יגאל באלה" (ויקרא כה, נד) – רבי אומר: באלה הוא נגאל, ואין נגאל בשש;
- 94 שיכול והלא דין הוא:
- 95 ומה מי שאינו נגאל באלה – נגאל בשש, זה שנגאל באלה – אינו דין שנגאל בשש!
- 96 ת"ל: "באלה", באלה הוא נגאל, ואין נגאל בשש;
- 97 ואי סלקא דעתך יליף שכיר שכיר, אמאי קאמר ומה מי שאינו נגאל באלה? נילף שכיר שכיר!
- 98 **אמר רב נחמן בר יצחק:** לעולם יליף "שכיר" "שכיר",
- 99 ושאני הכא, דאמר קרא: "יגאלנו" (ויקרא כה, מח), לזה – ולא לאחר.
- [ה] **לא יגאל באלה – לשחרור או לשעבוד?**
- 100 ומאן תנא דפליג עליה דרבי? ר' יוסי הגלילי ור"ע:
- 101 **דתניא:** "לא יגאל באלה" (ויקרא כה, נד) –
- 102 ר' יוסי הגלילי אומר: באלה – לשחרור, בשאר כל אדם – לשעבוד;
- 103 ר"ע אומר: באלה – לשעבוד, בשאר כל אדם – לשחרור.
- 104 מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי?
- 105 אמר קרא: "אם לא יגאל באלה" אלא באחר – "ויצא בשנת היובל" (שם);
- 106 ור"ע אומר: אם לא יגאל אלא באלה – ויצא בשנת היובל.
- 107 ור' יוסי הגלילי? מידי אלא באלה כתיב?
- 108 אלא בהאי קרא קמיפלגי: "או דודו או בן דודו יגאלנו" (ויקרא כה, מט) – זה גאולת קרובים,
- 109 "או השיגה ידו" (שם) – זה גאולת עצמו,
- 110 "ונגאל" (שם) – זו גאולת אחרים.
- 111 ר' יוסי הגלילי סבר: מקרא נדרש לפניו, שדי גאולת קרובים אגאולת עצמו,
- 112 מה גאולת עצמו לשחרור, אף גאולת קרובים לשחרור;
- 113 ור"ע סבר: מקרא נדרש לאחריו, שדי גאולת אחרים אגאולת עצמו,
- 114 מה גאולת עצמו לשחרור, אף גאולת אחרים לשחרור.
- 115 אי הכי "באלה" למה ליה?
- 116 אי לאו "באלה", ה"א מקרא נדרש בין לפניו בין לאחריו, והכל לשחרור.
- 117 אי הכי, הדר קושיא לדוכתיה!
- 118 אלא בסברא קמיפלגי, רבי יוסי הגלילי סבר: מסתברא גאולת אחרים לשיעבוד,
- 119 דאי אמרת לשחרור, הווי מימנעי ולא פרקי ליה;
- 120 ור"ע סבר: מסתברא גאולת קרובים לשיעבוד,

- 121 דאי אמרת לשחרור, כל יומא ויומא אזל ומזבין נפשיה.
- 122 א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: זו דברי רבי יוסי הגלילי ור"ע, אבל חכ"א: הכל לשחרור.
- 123 מאן חכמים? רבי היא, דמפיק ליה להאי באלה לדרשה אחרינא, ומקרא נדרש בין לפניו ובין לאחריו.
- 124 ורבי, האי "ויצא בשנת היובל" (ויקרא כה, נד) מאי עביד ליה?
- 125 מיבעי ליה לכדתניא: "ויצא בשנת היובל" – *טו ע"א* בנכרי שישנו תחת ידך,
- 126 או אינו אלא בנכרי שאינו תחת ידך?
- 127 אמרת? וכי מה אפשר לעשות לו? הא אין הכתוב מדבר – אלא בנכרי שישנו תחת ידך.

סוגיא 2: ובשטר (טז ע"א)

- 1 **ובשטר. מנלן?**
- 2 **אמר עולא:** אמר קרא: "אם אחרת יקח לו" (שמות כא, ט), הקישה הכתוב לאחרת,
- 3 מה אחרת מקניא בשטר, אף אמה העבריה מקניא בשטר.
- 4 הניחא למ"ד שטר אמה העבריה אדון כותבו, אלא למ"ד אב כותבו, מאי איכא למימר?
- 5 דאיתמר: שטר אמה העבריה מי כותבו? **רב הונא אמר:** אדון כותבו, **רב חסדא אמר:** אב כותבו;
- 6 הניחא לרב הונא, אלא לרב חסדא מאי איכא למימר?
- 7 **אמר רב אחא בר יעקב:**
- 8 אמר קרא: "לא תצא כצאת העבדים" (שמות כא, ז), אבל נקנית היא כקנין עבדים, ומאי ניהו? שטר.
- 9 ואימא: אבל נקנית היא כקנין עבדים, ומאי ניהו? חזקה!
- 10 אמר קרא: "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם" (ויקרא כה, מז), אותם בחזקה – ולא אחר בחזקה.
- 11 ואימא: אותם בשטר – ולא אחר בשטר!
- 12 הכתיב: "לא תצא כצאת העבדים" (שמות כא, ז).
- 13 ומה ראית?
- 14 מסתברא, שטר ה"ל לרבווי, שכן מוציאה בבת ישראל.
- 15 אדרבה, חזקה ה"ל לרבווי, שכן קונה בנכסי הגר!
- 16 באישות מיהת לא אשכחן.
- 17 אי בעית אימא: להכי אהני "אם אחרת".
- 18 ורב הונא, האי "לא תצא כצאת העבדים" מאי דריש ביה?
- 19 ההוא מיבעי ליה: שאינה יוצאה בראשי אברים כעבד.
- 20 ורב חסדא?
- 21 א"כ, לכתוב קרא לא תצא כעבדים, מאי "כצאת העבדים"? ש"מ תרתי.

סוגיא 3: וקונה עצמו בשנים וביובל ובגרעון כסף¹ (טז ע"א)

- 1 וקונה את עצמו בשנים.
- 2 דכתיב "שש שנים יעבד ובשביעית" וגו' (שמות כא, ב).
- 3 **ביובל.**
- 4 דכתיב "עד שנת היובל יעבד עמך" (ויקרא כה, מז).
- 5 **בגרעון כסף.**
- 6 **אמר חזקיה:** דאמר קרא "והפדה" (שמות כא, ח), מלמד, שמגרע פדיונה ויוצאה.

סוגיא 4: וקונה את עצמו... ובשטר (טז ע"א)

- 1 **תנא:** וקונה את עצמו בכסף ובשוה כסף, ובשטר.
- 2 בשלמא כסף, דכתיב: "מכסף מקנתו" (ויקרא כה, נא);
- 3 שוה כסף נמי, "ישיב גאולתו" (שם) אמר רחמנא – לרבות שוה כסף ככסף;
- 4 אלא האי שטר ה"ד? אילימא דכתב ליה שטרא אדמיה, היינו כסף! אלא שיחרור, שטר למה לי?
- 5 לימא ליה באפי תרי זיל, א"נ באפי בי דינא זיל!
- 6 **אמר רבא:** זאת אומרת: עבד עברי גופו קנוי, והרב שמחל על גרעונו – אין גרעונו מחול.

¹ תת סוגיה זו דנה בסיפא של שורה 1 במשנה.

חלק ב – אמה עבריה – טז ע"א²

סוגיא 5: האם אמה העבריה קונה את עצמה במיתת האב מרשות אדון? (טז ע"א)

[8]

- 1 יתירה עליו אמה העבריה.
- 2 אמר ר"ל: אמה העבריה קונה את עצמה במיתת האב מרשות אדון, מק"ו:
- 3 ומה סימנין שאין מוציאין מרשות אב – מוציאין מרשות אדון,
- 4 מיתה שמוציאה מרשות אב – אינו דין שמוציאה מרשות אדון.
- 5 מיתבי רב הושעיא: יתירה עליו אמה העבריה, שקונה את עצמה בסימנין;
- 6 ואם איתא, ניתני נמי מיתת האב!
- 7 תנא ושייר.
- 8 מאי שייר דהאי שייר?
- 9 שייר מיתת האדון.
- 10 אי משום מיתת האדון לאו שירא הוא, דכיון דאיכא נמי באיש לא קתני.
- 11 ואלא ניתני!
- 12 דבר שיש לו קצבה קתני, דבר שאין לו קצבה לא קתני.
- 13 והא סימנין דאין להם קצבה וקתני!
- 14 אמר רב ספרא: אין להם קצבה למעלה, אבל יש להם קצבה *טז ע"ב* למטה;
- 15 דתניא: בן תשע שנים שהביא שתי שערות – שומא,
- 16 מבן ט' שנים ויום אחד עד בן י"ב שנה ויום אחד ועודן בו – שומא,
- 17 ר' יוסי בר' יהודה אומר: סימן;
- 18 בן י"ג שנה ויום אחד – דברי הכל סימן.
- 19 מתיב רב ששת, ר' שמעון אומר: ד' מעניקים להם, ג' באיש וג' באשה,
- 20 ואי אתה יכול לומר ד' באחד, לפי שאין סימנים באיש ואין רציעה באשה;
- 21 ואם איתא, ניתני נמי מיתת אב!
- 22 וכ"ת ה"נ תני ושייר, והא ארבעה קתני!
- 23 וכי תימא, תנא דבר שיש לו קצבה קתני, ודבר שאין לו קצבה לא קתני,
- 24 והא סימנין דאין להם קצבה וקתני!
- 25 וכי תימא, ה"נ כדרב ספרא, והאיכא מיתת אדון, דאין להם קצבה וקתני!
- 26 מיתת אדון נמי לא קתני.
- 27 ואלא ארבעה מאי ניהו? שנים, ויובל, ויובל של רציעה, ואמה העבריה בסימנים.
- 28 ה"נ מסתברא, דקתני סיפא:
- 29 אי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהם, לפי שאין סימנים באיש ואין רציעה באשה;
- 30 ואם איתא, באשה מיהא משכחת לה ארבעה, שמע מינה.
- 31 מתיב רב עמרם, ואלו מעניקים להם: היוצא בשנים, וביובל, ובמיתת האדון, ואמה העבריה בסימנים;
- 32 ואם איתא, ניתני נמי מיתת אב!
- 33 וכי תימא, תנא ושייר, והא אלו קתני!
- 34 וכי תימא, דבר שיש לו קצבה קתני, דבר שאין לו קצבה לא קתני, והא סימנין, דאין להם קצבה וקתני!
- 35 וכי תימא, ה"נ כדרב ספרא, האיכא מיתת אדון,
- 36 תיובתא דריש לקיש! תיובתא.

² על המשנה: יתירה עליו אמה העבריה, שקונה את עצמה בסימנין.

[ב]

- 37 והא ריש לקיש ק"ו אמר!
38 קל וחומר פריכא היא, משום דאיכא למיפרך:
39 מה לסימנין שנשתנה הגוף, תאמר במיתת אב שכן לא נשתנה הגוף?

חלק ג – עבד עברי ואמה עבריה – הענקה (טז ע"ב)

סוגיא 6: ענק עבד ואמה למי? (טז ע"ב)

- 1 תני חדא: ענק עבד עברי לעצמו, וענק אמה העבריה לעצמה;
- 2 ותניא אידך: ענק אמה העבריה, ומציאתה לאביה, ואין לרבה אלא שכר בטלה בלבד;
- 3 מאי לאו, הא דנפקא בסימנים, והא דנפקא לה במיתת אב!
- 4 לא, אידי ואידי דנפקא לה בסימנים, ולא קשיא: הא דאיתיה לאב, הא דליתיה לאב.
- 5 בשלמא ענק אמה העבריה לעצמה – למעוטי אחין,
- 6 דתניא: "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם" (ויקרא כה, מז) – אותם לבניכם, ולא בנותיכם לבניכם,
- 7 מכאן, שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו, אלא ענק עבד עברי לעצמו, פשיטא, אלא למאן?
- 8 אמר רב יוסף: יו"ד קרת קא חזינא הכא.
- 9 אביי אמר: הכי אמר רב ששת: הא מני? תוטאי הוא;
- 10 דתניא: תוטאי אומר: "לו" – ולא לבעל חובו.

סוגיא 7: אלו מעניקים להם (טז ע"ב – י"ז ע"א)

- 1 גופא, אלו מעניקים להם: היוצא בשנים, וביובל, ובמיתת אדון, ואמה העבריה בסימנין,
- 2 אבל בורח, ויוצא בגרעון כסף – אין מעניקים לו;
- 3 ר"מ אומר: בורח אין מעניקין לו, ויוצא בגרעון כסף מעניקים לו;
- 4 ר"ש אומר: ארבעה מעניקים להם, שלשה באיש וג' באשה,
- 5 ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן, לפי שאין סימנין באיש ורציעה באשה.
- 6 מנה"מ?
- 7 ת"ר: יכול לא יהו מעניקים אלא ליוצא בשש,
- 8 מנין לרבות יוצא ביובל, ובמיתת האדון, ואמה העבריה בסימנין?
- 9 ת"ל "תשלחנו... וכי תשלחנו" (דברים טו, יב-יג),
- 10 יכול שאני מרבה בורח ויוצא בגרעון כסף?
- 11 ת"ל "וכי תשלחנו חפשי מעמך" (דברים טו, יג), מי ששילוחו מעמך,
- 12 יצא בורח ויוצא בגרעון כסף, שאין שילוחו מעמך.
- 13 ר' מאיר אומר: בורח אין מעניקין לו, דאין שילוחו מעמך, אבל יוצא בגרעון כסף, ששילוחו מעמך.
- 14 בורח השלמה בעי!
- 15 דתניא: מנין לבורח שחייב להשלים? ת"ל: "שש שנים יעבד" (שמות כא), י"ז ע"א*
- 16 יכול אפילו חלה? ת"ל: "ובשביעית יצא" (שמות כא)!
- 17 אמר רב ששת: הכא במאי עסקינן – כגון שברח ופגע בו יובל,
- 18 מהו דתימא, הואיל ואפיק ליה יובל – שילוחו מעמך קרינן ביה, ולא ניקנסיה ונעניק ליה, קמ"ל.

סוגיא 8: אפילו חלה כל שש? (יז ע"א)

- 1 **אמר מר:** יכול אפילו חלה? ת"ל: "ובשביעית יצא" (שמות כא, ב).
- 2 אפילו חלה כל שש?
- 3 **והתניא:** חלה שלש ועבד שלש – אינו חייב להשלים, חלה כל שש – חייב להשלים!
- 4 **אמר רב ששת:** בעושה מעשה מחט.
- 5 **הא גופא קשיא,** אמרת: חלה שלש ועבד שלש – אין חייב להשלים, הא ארבע – חייב להשלים,
- 6 **אימא סיפא:** חלה כל שש – חייב להשלים, הא ד' – אין חייב להשלים!
- 7 **הכי קאמר:** חלה ד' – נעשה כמי שחלה כל שש וחייב להשלים.

סוגיא 9: כמה מעניקים לו? (יו ע"א)

[א] כמה מעניקים לו? (יו ע"א)

- 1 **תנו רבנן:** כמה מעניקים לו? חמש סלעים מכל מין ומין, שהן חמש עשרה סלעים, דברי ר' מאיר;
 - 2 **ר' יהודה אומר:** שלשים, כשלשים של עבד;
 - 3 **ר"ש אומר:** חמשים, כחמשים שבערכין.
- [1.א]
- 4 **אמר מר:** חמש סלעים מכל מין ומין, שהם חמש עשרה סלעים, דברי ר' מאיר.
 - 5 ור"מ מנינא אתא לאשמועינן?
 - 6 הא קמ"ל, מיבצר הוא דלא מבצר ליה מהאי מנינא,
 - 7 ואי בצר ליה מחד מינא וטפי ליה מחד מינא – לית לן בה.
 - 8 מאי טעמא דרבי מאיר? יליף "ריקם" (דברים טו, יג) "ריקם" (שמות לד, כ) מבכור,
 - 9 מה להלן חמש סלעים, אף כאן חמש סלעים.
 - 10 ואימא: חמש סלעים מכולהו!
 - 11 אי כתיב ריקם לבסוף – כדקאמרת,
 - 12 השתא דכתיב ריקם ברישא, שרי ריקם אצאן ריקם אגורן, ריקם איקב.
 - 13 ונילף ריקם ריקם מעולת ראיה!
 - 14 אמר קרא "אשר ברכך יי' אלהיך" (דברים טו, יד).
- 15 **רבי יהודה אומר:** שלשים, כשלשים של עבד.
 - 16 מאי טעמא דרבי יהודה? יליף נתינה (שם) נתינה (שמות כא, לב) מעבד, מה להלן שלשים, אף כאן שלשים.
 - 17 ונילף נתינה נתינה (ויקרא כו, כג) מערכין, מה להלן חמשים, אף כאן חמשים!
 - 18 חדא, דתפשתה מרובה לא תפשתה, תפשתה מועט תפשתה; ועוד, עבד מעבד הוה ליה למילף.
- 19 **ר' שמעון אומר:** חמשים, כחמשים שבערכין.
 - 20 מאי טעמיה דרבי שמעון? גמר נתינה נתינה מערכין, מה להלן חמשים, אף כאן חמשים.
 - 21 ואימא: בפחות שבערכין!
 - 22 "אשר ברכך יי' אלהיך" (שם) כתיב.
 - 23 ונילף נתינה נתינה מעבד, מה להלן שלשים, אף כאן שלשים,
 - 24 חדא, דתפשתה מרובה לא תפשתה; ועוד, עבד מעבד הוה ליה למילף!
 - 25 ר' שמעון מיכה מיכה (ראה ויקרא כו, ה; שם כה, לט) גמר.
- [ב] מה מעניקים**
- 26 בשלמא לר' מאיר, היינו דכתיב צאן גורן ויקב (ראה דברים טו, יד),
 - 27 אלא לר' יהודה ורבי שמעון, האי צאן גורן ויקב למה לי?
 - 28 האי מיבעי ליה **לכדתניא:** יכול לא יהו מעניקין אלא מצאן גורן ויקב, מנין לרבות כל דבר?
 - 29 ת"ל "אשר ברכך יי' אלהיך" (שם),
 - 30 א"כ, מה ת"ל צאן גורן ויקב?
 - 31 לומר לך: מה צאן גורן ויקב מיוחדים שישנן בכלל ברכה,
 - 32 אף כל שישנן בכלל ברכה, יצאו כספים, **דברי ר' שמעון;**
 - 33 **רבי אליעזר בן יעקב אומר:** יצאו פרדות.
 - 34 ור' שמעון? פרדות משבחן בגופייהו.
 - 35 ורבי אליעזר בן יעקב? כספים עביד בהו עיסקא.
 - 36 וצריכא; דאי כתב רחמנא צאן, הוה אמינא בעלי חיים אין, גידולי קרקע לא, כתב רחמנא גורן;

- 37 ואי כתב גורן, הוה אמינא גידולי קרקע אין, בעלי חיים לא, כתב רחמנא צאן.
 38 יקב למה לי? *ע"ב* למר למעוטי כספים, למר למעוטי פרדות.

[ג] "אשר ברכך ה' אלהיך"

- 1 ת"ר: "אשר ברכך ה' אלהיך" (דברים טו, יד) –
 2 יכול נתברך בית בגללו מעניקים לו, לא נתברך בית בגללו אין מעניקים לו?
 3 ת"ל: "הענק תעניק" (שם), מכל מקום;
 4 אם כן, מה ת"ל "אשר ברכך"? הכל לפי ברכה תן לו;
 5 ר' אלעזר בן עזריה אומר: דברים ככתבן,
 6 נתברך בית בגללו – מעניקים לו, לא נתברך בית בגללו – אין מעניקים לו;
 7 א"כ, מה ת"ל "הענק תעניק"? דברה תורה כלשון בני אדם.

חלק ד – עבד ואמה עבריה והנרצע – עובדים את...? (ז ע"ב)

סוגיא 10: עבד עברי, אמה עבריה, הנרצע והנמכר לגוי – עובד את... ואינו עובד את... (ז ע"ב)

[8]

- 1 תנו רבנן: עבד עברי – עובד את הבן ואינו עובד את הבת,
 - 2 אמה עבריה – אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת,
 - 3 הנרצע והנמכר לגוי – אינו עובד לא את הבן ולא את הבת.
- [ב] – עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת (ז ע"ב)
- 4 אמר מר: עבד עברי – עובד את הבן ואינו עובד את הבת. מנהני מילי?
 - 5 דתנו רבנן: "ועבדך שש שנים" (דברים טו יב), "לך" – ולא ליורש;
 - 6 אתה אומר: "לך" – ולא ליורש, או אינו אלא "לך" – ולא לבן?
 - 7 כשהוא אומר: "שש שנים יעבד" (שמות כא ב) – הרי לבן אמור,
 - 8 הא מה אני מקיים "ועבדך שש שנים"? "לך" – ולא ליורש.
 - 9 מה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח?
 - 10 מרבה אני את הבן, שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה.
 - 11 אדרבה, מרבה אני את האח, שכן קם תחת אחיו ליבום!
 - 12 כלום יש יבום אלא במקום שאין בן, הא יש בן אין יבום.
 - 13 אלא טעמא דאיכא הא פירכא, הא לאו הכי – אח עדיף, ותיפוק לי דהכא תרתי והכא חדא!
 - 14 שדה אחוזה נמי, מהאי פירכא הוא דקא נפקא ליה לתנא כלום יש יבום אלא במקום שאין בן.

[ג] – אמה העבריה – אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת (ז ע"ב)

- 15 אמה העבריה – אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת. מנהני מילי?
 - 16 אמר רבי פדא, דאמר קרא: "ואף לאמתך תעשה כן" (דברים טו יז), הקישה הכתוב לנרצע,
 - 17 מה נרצע אינו עובד לא את הבן ולא את הבת, אף אמה העבריה אינה עובדת לא את הבן ולא את הבת.
 - 18 והאי "לאמתך תעשה כן" להכי הוא דאתא? הא מיבעי ליה לכדתניא:
 - 19 "ואף לאמתך תעשה כן" – להעניק;
 - 20 אתה אומר: להעניק, או אינו אלא לרציעה?
 - 21 כשהוא אומר: "ואם אמר יאמר העבד" (שמות כא ה) ולא אמה העבריה – הרי רציעה אמור,
 - 22 הא מה אני מקיים "ואף לאמתך תעשה כן"? להעניק!
 - 23 אם כן, נכתוב קרא 'לאמתך כן', מאי "תעשה"? שמעת מינה תרתי.
- [ד] הנרצע והנמכר לגוי – אינו עובד לא את הבן ולא את הבת (ז ע"ב)
- 24 הנרצע והנמכר לגוי – אינו עובד לא את הבן ולא את הבת.
 - 25 נרצע? דכתיב: "ורצע אדוניו את אזנו במרצע ועבדו לעולם" (שמות כא ו) – ולא את הבן ואת הבת;
 - 26 נמכר לגוי מניין?
 - 27 אמר חזקיה: אמר קרא "וחשב עם קונהו" (ויקרא כה ג) – ולא עם יורשי קונהו.

סוגיא 11: ירושת גוי וגר – דבר תורה, דברי סופרים וכלל לא (ז ע"ב)

- 1 **אמר רבא:**
- 2 [1] דבר תורה גוי יורש את אביו, שנאמר "וחשב עם קונהו" (ויקרא כו, ט) – ולא עם יורשי קונהו,
- 3 מכלל דאית ליה יורשים;
- 4 [2] גר את הגוי – אינו מדברי תורה אלא מדברי סופרים,
- 5 **דתנן:** גר וגוי שירשו את אביהם, גר יכול לומר לגוי
- 6 טול אתה עבודה זרה ואני מעות, טול אתה יין נסך ואני פירות,
- 7 משבאו לרשות גר – אסור;
- 8 ואי סלקא דעתך דאורייתא, כי לא באו לרשותו נמי כי שקיל – חילופי עבודה זרה הוא דקא שקיל!
- 9 אלא מדרבנן, גזירה הוא דעבוד רבנן שמא יחזור לסורו.
- 10 **תניא** נמי הכי: במה דברים אמורים – כשירשו, אבל כשנשתתפו – אסור.
- 11 [3] גוי את הגר וגר את הגר – אינו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים,
- 12 **דתנן:** לזה מעות מן הגר שנתגיירו בניו עמו – לא יחזיר לבניו, ואם החזיר – אין רוח חכמים נוחה הימנו.
- 13 **והתניא:** רוח חכמים נוחה הימנו!
- 14 לא קשיא: כאן שהורתו ולידתו שלא בקדושה, ***יח ע"א*** וכאן שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה.
- 15 רב חייא בר אבין **א"ר יוחנן:** גוי יורש את אביו דבר תורה,
- 16 דכתיב: "כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר" (דברים ב, ה).
- 17 ודלמא ישראל משומד שאני!
- 18 אלא מהכא: "כי לבני לוט נתתי את ער ירושה" (שם ט).
- 19 ורב חייא בר אבין מאי טעמא לא אמר כרבא?
- 20 מי כתיב "וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו"?
- 21 ורבא מאי טעמא לא אמר כרב חייא בר אבין?
- 22 משום כבודו דאברהם שאני.

חלק ה: יציאת עבד עברי ואמה עבריה³ (יח ע"א)

סוגיא 12: יש בעברי שאין בעבריה, ויש בעבריה שאין בעברי (יח ע"א)

[א]

- 1 תנו רבנן: יש בעברי שאין בעבריה, ויש בעבריה שאין בעברי;
- 2 יש בעברי – שהוא יוצא בשנים, וביובל, ובמיתת האדון, מה שאין כן בעבריה;
- 3 ויש בעבריה – שהרי עבריה יוצאה בסימנין, ואינה נמכרת ונשנית, ומפדין אותה בעל כורחו,
- 4 מה שאין כן בעברי.

[ב]

- 5 אמר מר: יש בעברי שאין בעבריה.
- 6 ורמינהי: יתירה עליו אמה העבריה, שקונה עצמה בסימנין!
- 7 אמר רב ששת: כגון שיעדה.
- 8 יעדה – פשיטא, גיטא בעיא!
- 9 מהו דתימא לא ליבטלה הילכתא מינה, קמ"ל.
- 10 אי הכי, אמאי יוצאה בסימנין? ה"ק: אם לא יעדה – יוצאה אף בסימנין.

[ג] – ואינה נמכרת ונשנית (יח ע"א)

- 11 ואינה נמכרת ונשנית.
- 12 מכלל דעבד עברי נמכר ונשנה,
- 13 והתניא: (שמות כב, ב) "בגניבתו" – ולא בכפילו, "בגניבתו" – ולא בזממו,
- 14 "בגניבתו" – כיון שנמכר פעם אחת, שוב אי אתה רשאי למוכרו!
- 15 אמר רבא, לא קשיא: כאן בגניבה אחת, כאן בשתי גניבות.
- 16 א"ל אביי: בגניבתו טובא משמע!
- 17 אלא אמר אביי: לא קשיא: כאן באדם אחד, כאן בשני בני אדם.
- 18 ת"ר:
- 19 גניבו אלף, ושוה חמש מאות – נמכר וחוזר ונמכר, גניבו חמש מאות, ושוה אלף – אינו נמכר כלל.
- 20 ר' אליעזר אומר: אם היה גניבו כנגד ממכרו – נמכר, ואם לאו – אינו נמכר.
- 21 אמר רבא: בהא זכנהו ר' אליעזר לרבנן, דמאי שנא גניבו חמש מאות ושוה אלף, דאין נמכר?
- 22 דנמכר כולו אמר רחמנא – ולא חציו,
- 23 הכי נמי "נמכר בגניבתו" אמר רחמנא – ולא נמכר בחצי גניבתו.

[ד] – ומפדין אותה בעל כרחו (יח ע"א)

- 1 ומפדין אותה בעל כרחו.
- 2 סבר רבא למימר: בעל כרחיה דאדון;
- 3 א"ל אביי: מאי ניהו? דכתבנא ליה שטרא אדמיה, אמאי? נקיט מרגניתא בידיה, יהיבנא ליה חספא?
- 4 אלא אמר אביי: בעל כרחיה דאב, משום פגם משפחה.
- 5 אי הכי, עבד עברי נמי נכפינהו לבני משפחה משום פגם משפחה!
- 6 הדר אזיל ומזבין נפשיה. ה"נ הדר אזיל ומזבין לה!
- 7 הא קתני: אינה נמכרת ונשנית. ומני? ר"ש היא;
- 8 דתניא: מוכר אדם את בתו לאישות ושונה, לשפחות ושונה, לאישות אחר שפחות,
- 9 אבל לא לשפחות אחר אישות;
- 10 רש"א: כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות,
- 11 כך אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות.

³ מעין מסגרת (?)

- 12 ובפלוגתא דהני תנאי;
- 13 **דתניא:**
- 14 "בבגדו בה" (שמות כא, ח) – ***יח ע"ב*** כיון שפירש טליתו עליה, שוב אין רשאי למוכרה, דברי ר"ע;
- 15 ר"א אומר: "בבגדו בה" – כיון שבגד בה, שוב אין רשאי למוכרה.
- 16 במאי קמיפלגי?
- 17 ר"א סבר: יש אם למסורת, ור"ע סבר: יש אם למקרא, ור"ש סבר: יש אם למקרא ולמסורת.

חלק ו – יעוד – יח ע"ב

סוגיא 13: יעוד 1 – נישואין עושה או אירוסין? (יח ע"ב – יט ע"א)

- 1 בעי רבה בר אבונה: יעוד, נישואין עושה או אירוסין עושה?
- 2 נפקא מינה? ליורשה, וליטמא לה, ולהפר נדרה, מאי?
- 3 תא שמע: "בבגדו בה" (שמות כא, ח) – כיון שפירש טליתו עליה, שוב אינו רשאי למוכרה;
- 4 זבוני הוא דלא מזבין לה, הא יעודי מייעד לה, ואי אמרת נישואין עושה,
- 5 כיון דנישאת – שוב אין לאביה רשות בה,
- 6 אלא לאו שמע מינה אירוסין עושה.
- 7 אמר רב נחמן בר יצחק: הכא בקידושין דעלמא קאי,
- 8 וה"ק: כיון שמסרה אביה למי שנתחייב בשארה כסותה ועונתה, שוב אין יכול למוכרה.
- 9 ת"ש: אין מוכרה לקרובים, משום רבי אליעזר אמרו: מוכרה לקרובים;
- 10 ושויין, שמוכרה אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט;
- 11 האי אלמנה היכי דמי? אילימא דקדיש נפשה, אלמנה קרי לה?
- 12 אלא דקדשה אביה, מי מצי מזבין לה? והא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות!
- 13 ואמר רב עמרם א"ר יצחק: הכא בקדושי יעוד,
- 14 ואליבא דרבי יוסי ברבי יהודה, דאמר: מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו;
- 15 ואי אמרת נישואין עושה, כיון שנישאת – שוב אין לאביה רשות בה.
- 16 ואלא מאי? אירוסין עושה, ושויין שמוכרה, הא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות!
- 17 אלא מאי אית לך למימר? שאני אירוסין דידה מאירוסין דאביה,
- 18 אפילו תימא נישואין עושה, שאני נישואין דידה מנישואין דאביה.
- 19 האי מאי? בשלמא אירוסין מאירוסין שאני, אלא נישואין מנישואין *יט ע"א* מי שאני.
- 20 ולרב נחמן בר יצחק, דאמר: אפילו לרבי יוסי ברבי יהודה מעות הראשונות לקידושין ניתנו,
- 21 במאי מוקים לה?
- 22 מוקים לה כרבי אליעזר,
- 23 דאמר: לשפחות אחר שפחות הוא דלא מצי מזבין לה, אבל לשפחות אחר אישות מצי מזבין לה.

סוגיא 14: יעוד 2 (יט ע"א–ע"ב)

[א]

- 1 בעי ריש לקיש: מהו שמייעד אדם לבנו קטן?
- 2 בנו אמר רחמנא – בנו כל דהו, או דילמא בנו דומיא דידה, מה הוא גדול, אף בנו גדול?
- 3 אמר רבי זירא,
- 4 תא שמע: "איש" (ויקרא כ, י) – פרט לקטן, "אשר ינאף את אשת איש" – פרט לאשת קטן;
- 5 ואי אמרת מייעד, אם כן מצינו אישות לקטן!
- 6 ואלא מאי? אינו מייעד, אמאי קא ממעט ליה קרא? תיפשוט מינה דמייעד!
- 7 אמר רב אשי: הכא, ביבם בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו עסקינן, דמדאורייתא חזיא ליה,
- 8 מהו דתימא כיון דמדאורייתא חזיא ליה וביאתו ביאה, הבא עליה מתחייב באשת איש, קמ"ל.
- 9 מאי הוי עלה?
- 10 תא שמע, אמר ר' אייבו א"ר ינאי: אין יעוד אלא בגדול, אין יעוד אלא מדעת.
- 11 תרת? מה טעם קאמר, מה טעם אין יעוד אלא בגדול? לפי שאין יעוד אלא מדעת.
- 12 ואיבעית אימא: מאי מדעת? מדעת דידה,
- 13 דתני אביי בריה דרבי אבהו: "אשר לא יעדה" (שמות כא, ח) – מלמד שצריך ליעדה;
- 14 הוא תני לה והוא אמר לה:
- 15 בקידושי יעוד, ואליבא דרבי יוסי ברבי יהודה, דאמר: מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו.
- 16 רב נחמן בר יצחק אמר: אפילו תימא לקידושין ניתנו, שאני הכא, דאמר רחמנא יעדה.

[ב]

- 17 מאי ר' יוסי בר' יהודה?
- 18 דתניא: יעדה והפדה – צריך שיהא שהות ביום כדי פדייה,
- 19 מכאן א"ר יוסי ברבי יהודה:
- 20 אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה – מקודשת, ואם לאו – אינה מקודשת;
- 21 אלמא קסבר: מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו.
- 22 רב נחמן בר יצחק אמר: אפילו תימא לקידושין ניתנו, שאני הכא, דאמר רחמנא "והפדה".

[ג]

- 23 אמר רבא אמר רב נחמן: אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושין, מדרבי יוסי ברבי יהודה,
- 24 לאו אמר רבי יוסי ברבי יהודה: מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו?
- 25 וכי משייר בה שוה פרוטה הו קידושי, הכא נמי ל"ש.
- 26 ואמר רבא א"ר נחמן: המקדש במלוה שיש עליה משכון – מקודשת, מדרבי יוסי ברבי יהודה,
- 27 לאו אמר רבי יוסי ברבי יהודה: מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו?
- 28 האי הלואה היא והיא גופא משכון היא, *וט ע"ב*
- 29 וכי משייר בה שוה פרוטה ומייעד הו קידושין, הכא נמי לא שנא.

סוגיא 15: יעוד 3 (יט ע"ב – כ ע"א)

- 1 ת"ר: כיצד מצות יעוד? אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי, הרי את מאורסת לי,
2 אפילו בסוף שש ואפילו סמוך לשקיעת החמה, ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות;
3 רבי יוסי ברבי יהודה אומר:
4 אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה – מקודשת, ואם לאו – אינה מקודשת;
5 משל, לאומר לאשה התקדשי לי מעכשיו לאחר שלשים יום,
6 ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום, שמקודשת לראשון.
7 משל למאן?
8 אילימא משל לרבי יוסי ברבי יהודה,
9 הא אם יש שהות ביום כדי לעשות עמו שוה פרוטה – מקודשת, ואם לאו – לא!
10 אמר רב אחא בריה דרבא: משל לרבנן.
11 פשיטא! מהו דתימא הא לא אמר ליה מעכשיו, קמ"ל.
12 תניא אידך: המוכר את בתו, והלך וקידשה לאחר – שיחק באדון ומקודשת לשני,
13 דברי רבי יוסי ברבי יהודה,
14 וחכ"א: אם רצה לייעד – מייעד;
15 משל, לאומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום,
16 ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום, שמקודשת לשני.
17 משל למאן?
18 אילימא לרבנן, האמרי רבנן: אם רצה לייעד – מייעד!
19 אלא אמר רב אחא בריה דרבא: משל לר' יוסי בר' יהודה.
20 פשיטא! מהו דתימא הא לא אמר לה לאחר שלשים יום, קמ"ל.
21 תניא אידך: המוכר את בתו, ופסק על מנת שלא לייעד – נתקיים התנאי, דברי ר"מ;
22 וחכמים אומרים: אם רצה לייעד – מייעד, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה,
23 וכל המתנה על מה שכתוב בתורה – תנאו בטל.
24 ולר"מ תנאו קיים?
25 והתניא:
26 האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה – ה"ז מקודשת ותנאו בטל,
27 דברי ר"מ;
28 רבי יהודה אומר: בדבר שבממון – תנאו קיים!
29 אמר חזקיה: שאני הכא, דאמר קרא: "לאמה" (שמות כא, ז), פעמים שאינו מוכרה אלא לאמה בלבד.
30 ורבנן, האי "לאמה" מאי עבדי ליה?
31 האי מיבעי להו לכדתניא: "לאמה" – מלמד שמוכרה לפסולים,
32 והלא דין הוא: אם מקדשה לפסולים, לא ימכרנה לפסולים?
33 מה למקדשה לפסולים – שכן אדם מקדש את בתו כשהיא נערה,
34 ימכרנה לפסולים – שאין אדם מוכר את בתו כשהיא נערה?
35 ת"ל: "לאמה", מלמד שמוכרה לפסולין;
36 ר' אליעזר אומר: אם ללמד שמוכרה לפסולין,
37 הרי כבר נאמר: "אם רעה בעיני אדוניה" (שמות כא, ח) – שרעה בנישואיה,
38 מה ת"ל "לאמה"? מלמד שמוכרה *כ ע"א* לקרובים,
39 והלא דין הוא: אם מוכרה לפסולין, לא ימכרנה לקרובים?
40 מה למוכרה לפסולין – שאם רצה לייעד מייעד, ימכרנה לקרובים – שאם רצה לייעד אינו מייעד?
41 אמר קרא: "לאמה", מלמד שמוכרה לקרובים.

- 42 ור"מ?
- 43 לפסולין נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לר"א, בקרובים סבר לה כרבנן, דאמרי: אין מוכרה לקרובים.
- 44 **תני** חדא: מוכרה לאביו ואין מוכרה לבנו,
- 45 **ותניא** אידך: אין מוכרה לא לאביו ולא לבנו;
- 46 בשלמא אינו מוכרה לא לאביו ולא לבנו – כרבנן, אלא מוכרה לאביו ואין מוכרה לבנו – כמאן?
- 47 לא כרבנן ולא כרבי אליעזר!
- 48 לעולם כרבנן, מודו רבנן היכא דאיכא צד יעוד.

סוגיא 16: "אם בגפו יבא בגפו יצא" (כ ע"א)

- 1 ת"ר: "אם בגפו יבא בגפו יצא" (שמות כא, ג) – בגופו נכנס, בגופו יצא,
- 2 רבי אליעזר בן יעקב אומר: יחידי נכנס, יחידי יצא.
- 3 מאי (בגפו) בגופו נכנס בגופו יצא?
- 4 אמר רבא: לומר, שאינו יוצא בראשי אברים כעבד.
- 5 א"ל אביי: ההוא, מ"לא תצא כצאת העבדים" (שמות כא, ז) נפקא!
- 6 אי מהתם, הוה אמינא ניתיב ליה דמי עיניה וניפוק, קמ"ל.
- 7 ר' אליעזר בן יעקב אומר: יחידי נכנס, יחידי יצא.
- 8 מאי יחידי יצא?
- 9 אמר רב נחמן בר יצחק, הכי קאמר:
- 10 יש לו אשה ובנים – רבו מוסר לו שפחה כנענית,
- 11 אין לו אשה ובנים – אין רבו מוסר לו שפחה כנענית.

חלק ז – גרעון כסף – כ ע"א

סוגיא 17: "מכסף מקנתו" – "כפי שניו" (כ ע"א)

[א]

- 1 ת"ר: נמכר במנה והשביח ועמד על מאתים, מנין שאין מחשבין לו אלא מנה?
- 2 שנאמר "מכסף מקנתו" (ויקרא כה, נא);
- 3 נמכר במאתים והכסיף ועמד על מנה, מנין שאין מחשבין לו אלא מנה?
- 4 תלמוד לומר: "כפי שניו" (ויקרא כה, נב).
- 5 אין לי אלא עבד הנמכר לעובד כוכבים, הואיל ונגאל בקרובים ידו על התחתונה, נמכר לישראל מנלן?
- 6 ת"ל: "שכיר" "שכיר" לגזירה שוה.

[ב]

- 7 אמר אביי: הריני כבן עזאי בשוקי טבריא!
- 8 א"ל ההוא מרבנן לאביי: מכדי הני קראי איכא למידרשינהו לקולא ואיכא למידרשינהו לחומרא,
- 9 מאי חזית דדרשינהו לקולא? נידרשינהו לחומרא!
- 10 לא סלקא דעתך, מדאקיל רחמנא לגביה;
- 11 דתניא: "כי טוב לו עמך" (דברים טו, טז) – עמך במאכל ועמך במשתה,
- 12 שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר,
- 13 אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש,
- 14 אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן,
- 15 מכאן אמרו: כל הקונה עבד עברי, כקונה אדון לעצמו.
- 16 ואימא: הני מילי לענין אכילה ושתיה, כי היכי דלא ליצטער ליה,
- 17 הא לענין פדיון – נחמיר עליה מדרבי יוסי בר' חנינא!
- 18 דתניא, רבי יוסי ברבי חנינא אומר: בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית,
- 19 אדם נושא ונותן בפירות שביעית,
- 20 לסוף מוכר את מטלטליו, שנאמר: "בשנת היובל תשובו איש אל אחוזתו" (ויקרא כה, יג),
- 21 וסמיך ליה: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך" (ויקרא כה, יד) – דבר הנקנה מיד ליד,
- 22 לא הרגיש, לסוף מוכר את שדותיו, שנאמר: "כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו" (ויקרא כה, נה),
- 23 לא באת לידו עד שמוכר את ביתו, שנאמר: "כי ימכור בית מושב עיר חומה" (ויקרא כה, כט).
- 24 מאי שנא התם דאמר לא הרגיש, ומאי שנא הכא דאמר לא באת לידו? כדרב הונא,
- 25 דאמר רב הונא: כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה – הותרה לו.
- 26 הותרה לו סלקא דעתך? אלא נעשית לו כהיתר.
- 27 לא באת לידו עד שמוכר את בתו, שנאמר: "וכי ימכור איש את בתו לאמה" (שמות כא, ז),
- 28 ואע"ג דבתו לא כתיבא בהאי ענינא, הא קמ"ל: ניזבין אינש ברתייה ולא ניזיף בריביתא;
- 29 מאי טעמא? ברתייה מגרעא ונפקא, והא מוספא ואזלא;
- 30 לא באת לידו עד שלוה ברבית, שנא: "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך" (ויקרא כה, לה),
- 31 וסמיך ליה: "אל תקח מאתו" (ויקרא כה, לו) וגו';
- 32 לא באת לידו עד שמוכר את עצמו, שנאמר: "וכי ימוך אחיך ונמכר לך" (ויקרא כה, לט),
- 33 לא לך אלא לגר, שנאמר: (ויקרא כה, מז) "לגר", ולא לגר צדק אלא לגר תושב, שנאמר: "גר תושב";
- 34 "משפחת גר" – זה עובד כוכבים, כשהוא אומר "לעקר" – *כ ע"ב* זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה!
- 35 אמר ליה: התם הא אהדריה קרא,
- 36 דתני דבי רבי ישמעאל: הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודת כוכבים, אימא: לידחי אבן אחר הנופל?
- 37 תלמוד לומר: "אחרי נמכר גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו" (ויקרא כה, מז).

- 38 ואימא: גאולה תהיה לו, כי היכי דלא ליטמע בין העובדי כוכבים,
 39 הא לענין פדיון – נחמיר עליה מדרבי יוסי ברבי חנינא!
 40 אמר רב נחמן בר יצחק: תרי קראי כתיבי,
 41 כתיב: "אם עוד רבות בשנים" (ויקרא כה, נא), וכתוב: "ואם מעט נשאר בשנים" (ויקרא כה, נב),
 42 וכי יש שנים מרובות ויש שנים מועטות? אלא נתרבה כספו – מכסף מקנתו, נתמעט כספו – כפי שניו.
 43 ואימא, הכי קאמר: היכא דעבד תרי ופש ליה ד' – ניתב ליה ד' מכסף מקנתו,
 44 עבד ד' ופשו ליה תרתי – ניתב תרתי כפי שניו!
 45 א"כ, נכתוב קרא 'אם עוד רבות שנים אם מעט נשאר שנים', מאי "בשנים"?
 46 נתרבה כספו בשנים – מכסף מקנתו, נתמעט כספו בשנים – כפי שניו.
 47 אמר רב יוסף: דרשינהו רב נחמן (בר יצחק) להני קראי כסיני.

סוגיא 18: שאלות רב הונא בר חיננא מרב ששת (כ ע"ב – כא ע"ב)

[א] עבד עברי הנמכר לנכרי, נגאל לחצאין? (כ ע"ב)

- 1 (סימן: עבד בית חצאי' בית עבד קרובים)
- 2 **[1] בעא מיניה רב הונא בר חיננא מרב ששת:**
- 3 עבד עברי הנמכר לנכרי, נגאל לחצאין או אינו נגאל לחצאין?
- 4 "גאולתו" (ויקרא כה, נא) "גאולתו" (ויקרא כה, נב) משדה אחוזה גמר,
- 5 מה שדה אחוזה אינו נגאל לחצאין, אף האי נמי אינו נגאל לחצאין,
- 6 או דילמא לקולא אמרינן, לחומרא לא אמרינן?
- 7 א"ל: לאו אמרת התם נמכר כולו – ולא חציו? ה"נ נגאל כולו – ולא חציו.
- 8 **אמר אביי:** אם תימצי לומר נגאל לחצאין, משכחת לה לקולא ולחומרא;
- 9 לקולא, זבניה במאה יהב ליה חמשין פלגא דדמי, ואשבח וקם על מאתן,
- 10 אי אמרת נגאל לחצאין – יהיב ליה מאה ונפיק,
- 11 ואי אמרת אין נגאל לחצאין – יהיב ליה מאה וחמשין ונפיק.
- 12 והאמרת: נתרבה כספו – מכסף מקנתו!
- 13 כגון דאוקיר וזל ואוקיר.
- 14 משכחת לה לחומרא,
- 15 זבניה במאתן יהיב מאה פלגי דדמי, ואיכסף וקם על מאה,
- 16 אי אמרת נגאל לחצאין – יהיב ליה חמשין ונפיק,
- 17 ואי אמרת אין נגאל לחצאין – הנך מאה פקדון נינהו גביה, יהיב להו ניהליה ונפיק.

[ב] המוכר בית בכתי ערי חומה, נגאל לחצאין? (כ ע"ב – כא ע"א)

- 18 **[2] בעא מיניה רב הונא בר חיננא מרב ששת:**
- 19 המוכר בית בכתי ערי חומה, נגאל לחצאין או אינו נגאל לחצאין?
- 20 גאולתו גאולתו משדה אחוזה גמר,
- 21 מה שדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין, אף האי נמי אינו נגאל לחצאין,
- 22 או דילמא היכא דגלי גלי, היכא דלא גלי לא גלי?
- 23 א"ל: ממדרשו של ר"ש נשמע, שלוח וגואל וגואל לחצאין;
- 24 **דתניא:** "אם גאל יגאל" (ויקרא כו, יט) – מלמד, שלוח וגואל וגואל לחצאין;
- 25 אמר ר"ש: מה טעם?
- 26 לפי שמצינו במוכר שדה אחוזה שיפה כחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה חוזרת לבעליה ביוכל
- 27 – הורע כחו שאינו לוח וגואל וגואל לחצאין,
- 28 מקדיש שהורע כחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה יוצאה לכהנים ביוכל
- 29 – יפה כחו שלוח וגואל וגואל לחצאין,
- 30 האי מוכר בית בכתי ערי חומה נמי הואיל והורע כחו, שאם מלאה לו שנה תמימה ולא נגאלה נחלט,
- 31 – יפה כחו שלוח וגואל וגואל לחצאין.
- 32 **איתיביה:** "אם גאל יגאל" (ויקרא כו, יט) – מלמד, שלוח וגואל וגואל לחצאין;
- 33 שיכול והלא דין הוא:
- 34 ומה מוכר שדה אחוזה שיפה כחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה חוזרת לבעליה ביוכל –
- 35 הורע כחו שאין לוח וגואל וגואל לחצאין,
- 36 מקדיש שהורע כחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה יוצאה לכהנים ביוכל –
- 37 אינו דין שהורע כחו שאין לוח וגואל וגואל לחצאין!
- 38 מה למוכר שדה אחוזה – שכן הורע כחו ליגאל מיד, תאמר במקדיש – שיפה כחו ליגאל מיד?
- 39 מוכר בית בכתי ערי חומה יוכיה, שיפה כחו ליגאל מיד, ואין לוח וגואל וגואל לחצאין!

- 40 לא קשיא: *כא ע"א* הא רבנן, הא ר"ש.
- 41 תני חדא: לוח וגואל וגואל לחצאין, ותניא אידך: אין לוח וגואל וגואל לחצאין!
- 42 ל"ק: הא רבנן, הא ר"ש. (סי' חרש חבש זמן)
- 43 א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, איכא למיפרך:
- 44 מה למוכר בית בבתי ערי חומה – שכן הורע כחו ליגאל לעולם,
- 45 תאמר במקדיש – שיפה כחו ליגאל לעולם?
- 46 א"ל רב אחא סבא לרב אשי: משום דאיכא למימר ניהדר דינא, תיתי במה הצד!
- 47 מוכר שדה אחוזה יוכיח, שיפה כחו ליגאל לעולם, ואין לוח וגואל וגואל לחצאין.
- 48 מה למוכר שדה אחוזה – שכן הורע כחו ליגאל מיד!
- 49 מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח.
- 50 וחזר הדין: לא ראי זה כראי זה, הצד השוה שבהן – שנגאלין, ואין לוח וגואל וגואל לחצאין,
- 51 אף אני אביא מקדיש – שנגאל, ואין לוח וגואל וגואל לחצאין.
- 52 א"ל מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, איכא למיפרך:
- 53 מה להצד השוה שבהן – שכן הורע כחם ליגאל בשנה שניה,
- 54 תאמר במקדיש – שיפה כחו ליגאל בשנה שניה?
- 55 א"ל רבינא, משום דאיכא למימר: עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים יוכיח,
- 56 שיפה כחו ליגאל בשנה שניה, ואין לוח וגואל וגואל לחצאין.
- [ג] המוכר בית בבתי ערי חומה, נגאל לקרובים? (כא ע"א)
- 57 [3] בעא מיניה רב הונא בר חיננא מרב ששת:
- 58 המוכר בית בבתי ערי חומה, נגאל לקרובים או אין נגאל לקרובים?
- 59 "גאולתו" (ויקרא כה, כט) "גאולתו" (ויקרא כה, כד) משדה אחוזה גמר,
- 60 מה שדה אחוזה אינה נגאלת לחצאין ונגאלת לקרובים, אף האי נמי אין נגאל לחצאין ונגאל לקרובים,
- 61 או דילמא כי כתיבא גאולה – בחצאין הוא דכתיב, בקרובים לא כתיב?
- 62 א"ל: אינו נגאל.
- 63 איתיביה: "בכל גאולה תתנו" (ויקרא כה, כד) – לרבות בתים ועבד עברי;
- 64 מאי לאו בתי ערי חומה! לא, בתי חצרים.
- 65 בתי חצרים, בהדיא כתיב בהו: "על שדה הארץ יחשב" (ויקרא כה, לא)
- 66 ההוא לקובעו חובה, ואליבא דרבי אליעזר;
- 67 דתניא: "וגאל את ממכר אחיו" (ויקרא כה, כה) – רשות, אתה אומר: רשות, או אינו אלא חובה?
- 68 ת"ל: "ואיש כי לא יהיה לו גואל" (שם כו), וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים?
- 69 אלא זה שיש לו ואינו רוצה ליקח שהרשות בידו, דברי רבי יהושע;
- 70 ר"א אומר: "וגאל את ממכר אחיו" – חובה, אתה אומר: חובה, או אינו אלא רשות?
- 71 ת"ל: "בכל... גאולה תתנו" (שם כד), הכתוב קבעו חובה.
- 72 אמרי ליה רבנן לרב אשי, ואמרי לה רבינא לרב אשי:
- 73 בשלמא למ"ד, לרבות בתי ערי חומה, היינו דכתיב "בכל", אלא למ"ד לרבות בתי חצרים, מאי "בכל"?
- 74 קשיא.
- 75 איתיביה אביי:
- 76 מה ת"ל "יגאלנו" "יגאלנו" (ויקרא כה מ-מט) ג' פעמים?
- 77 לרבות כל הגאולות שנגאלות כסדר הזה;
- 78 מאי לאו בתי ערי חומה ועבד עברי!
- 79 לא, בתי חצרים ושדה אחוזה.
- 80 בתי חצרים ושדה אחוזה, בהדיא כתיב: על שדה הארץ יחשב!
- 81 כדאמר רב נחמן בר יצחק: לקרוב קרוב קודם, ה"נ לקרוב קרוב קודם.

[ד] קרוב קרוב קודם (כא ע"א – כא ע"ב)

- 82 היכא איתמר דר"נ בר יצחק?
- 83 אהא, דאיבעיא להו: עבד עברי הנמכר לישראל, נגאל לקרובים או אינו נגאל לקרובים?
- 84 אליבא דרבי לא תבעי לך, דאמר: מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש, אלמא לא מיפרק,
- 85 כי תבעי לך – אליבא דרבנן, מאי?
- 86 ילפינן "שכיר" (ויקרא כה, ט) "שכיר" (שם כה, טו) ולא דרשי "יגאלנו",
- 87 או דילמא "יגאלנו" – לזה ולא לאחר?
- 88 ת"ש: "בכל... גאולה תתנו" – לרבות בתים ועבד עברי;
- 89 מאי לאו, בתי ערי חומה ועבד עברי הנמכר לישראל.
- 90 לא, עבד עברי הנמכר לגוי.
- 91 עבד עברי הנמכר לגוי, בהדיא כתיב ביה: "או דודו או בן דודו יגאלנו" (ויקרא כה מט). *כא ע"ב*
- 92 ההוא לקובעו חובה, ואפי' לרבי יהושע.
- 93 ת"ש: מה ת"ל "יגאלנו" "יגאלנו" (ויקרא כה מח-מט) ג' פעמים?
- 94 לרבות כל הגאולות שנגאלות כסדר הזה;
- 95 מאי לאו, בתי ערי חומה ועבד עברי הנמכר לישראל.
- 96 לא, בתי חצרים ושדה אחוזה.
- 97 בתי חצרים, בהדיא כתיב בהו: "על שדה הארץ יחשב" (ויקרא כה, לא)!
- 98 אמר רב נתמן בר יצחק: לקרוב קרוב קודם.

חלק ח – הנרצע – כא ע"ב – כב ע"ב⁴

סוגיא 19: הנרצע – דכתיב... (כא ע"ב)

- 1 והנרצע נקנה ברציעה.
- 2 דכתיב: "ורצע אדוניו את אזנו במרצע" וגו' (שמות כא, ו).
- 3 וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון.
- 4 דכתיב: "ועבדו" – ולא את הבן ולא את הבת, "לעולם" (שם) – לעולמו של יובל.

⁴ על המשנה : הנרצע נקנה ברציעה, וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון.

סוגיא 20: "מרצע" (כא ע"ב)

[א] "מרצע" (כא ע"ב)

- 1 תנו רבנן: "מרצע" – אין לי אלא מרצע; מנין לרבות הסול, והסירא, והמחט, והמקדח, והמכתב?
- 2 ת"ל: "ולקחת" (דברים טו יז) – לרבות כל דבר שנקח ביד, דברי ר' יוסי בר' יהודה;
- 3 רבי אומר: מה מרצע מיוחד של מתכת, אף כל של מתכת.
- 4 דבר אחר: "המרצע" – להביא המרצע הגדול.
- 5 אמר רבי אלעזר, יודן בריבי היה דורש: כשהן רוצעים, אין רוצעים אלא במילתא;
- 6 וחכ"א: אין עבד עברי כהן נרצע, מפני שנעשה בעל מום;
- 7 ואם תאמר במילתא הם רוצעים, היאך עבד עברי כהן יעשה בעל מום?
- 8 הא אין נרצע אלא בגובה של און.
- 9 במאי קמיפלגי?
- 10 דרבי דריש כללי ופרטי; "ולקחת" – כלל, "מרצע" – פרט, "באזנו ובדלת" – חזר וכלל,
- 11 כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש של מתכת, אף כל של מתכת.
- 12 ר' יוסי דריש ריבוי ומיעוטי; "ולקחת" – ריבה, "מרצע" – מיעט, "באזנו ובדלת" – חזר וריבה,
- 13 ריבה ומיעט וריבה – ריבה הכל,
- 14 מאי רבי? רבי כל מילי; מאי מיעט? מיעט סם.

[ב] להביא מרצע הגדול (כא ע"ב)

- 15 אמר מר: "המרצע" – להביא מרצע הגדול. [= שו' 4]
- 16 מאי משמע? כדאמר רבא: "הירך" (בראשית לב, לג) – המיומנת שבירך,
- 17 הכי נמי "המרצע" – מיוחד שבמרצעין.

[ג] עבד עברי כהן נרצע? (כא ע"ב)

- 18 א"ר אלעזר, יודן בריבי היה דורש: כשהן רוצעין, אין רוצעין אלא במילתא;
- 19 וחכ"א: אין עבד עברי כהן נרצע, מפני שנעשה בעל מום. [= שו' 5-6]
- 20 ויעשה בעל מום!
- 21 אמר רבה בר רב שילא: אמר קרא "ושב אל משפחתו" (ויקרא כה, מא), למוחזק שבמשפחתו.

סוגיא 21: עבד עברי כהן, מהו שימסור לו רבו שפחה כנענית? (כא ע"ב)

- 1 איבעיא להו: עבד עברי כהן, מהו שימסור לו רבו שפחה כנענית?
- 2 חידוש הוא, לא שנא כהנים ולא שנא ישראל,
- 3 או דילמא שאני כהנים, הואיל וריבה בהן הכתוב מצות יתירות?
- 4 **רב אמר: מותר, ושמואל אמר: אסור.**
- 5 א"ל **רב נחמן** לרב ענן: כי הויתו בי מר שמואל, באיסקומדרי איטלליתו, מ"ט לא תימרו לי' מהא:
- 6 **וחכ"א:** אין עבד עברי כהן נרצע, מפני שנעשה בעל מום,
- 7 וא"ת אין רבו מוסר לו שפחה כנענית,
- 8 תיפוק לי דבעינא "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני" (שמות כא, ה), וליכא!
- 9 תו לא מיד.

סוגיא 22: כהן, מהו ביפת תואר? (כא ע"ב)

- 1 איבעיא להו: כהן, מהו ביפת תואר?
- 2 חידוש הוא, לא שנא כהן ולא שנא ישראל,
- 3 או דילמא שאני כהנים, הואיל וריבה בהן מצות יתרות?
- 4 רב אמר: מותר, ושמואל אמר: אסור.
- 5 בביאה ראשונה – דכולי עלמא לא פליגי דשרי, דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע,
- 6 כי פליגי – בביאה שניה,
- 7 רב אמר: מותר, ושמואל אמר: אסור;
- 8 רב אמר מותר, הואיל ואישתריא אישתרי;
- 9 ושמואל אמר אסור, דהא הואי לה גיורת, וגיורת לכהן לא חזיא.
- 10 איכא דאמרי: בביאה שניה – כולי עלמא לא פליגי דאסירא, דהואי לה גיורת,
- 11 כי פליגי – בביאה ראשונה,
- 12 רב אמר: מותר, דהא לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע; ושמואל אמר: אסור,
- 13 כל היכא דקרינא ביה "והבאתה אל תוך ביתך" (דברים כא, יב), קרינא ביה "וראית בשביה" (שם יא),
- 14 כל היכא דלא קרינא ביה "והבאתה אל תוך ביתך", לא קרינא ביה "וראית בשביה".

סוגיא 23: "וראית בשביה אשת יפת תואר..." (כא ע"ב – כב ע"א)

- 15 ת"ר:
- 16 "וראית בשביה" (דברים כא, יא) – בשעת שביה,
- 17 "אשת" – ואפילו אשת איש,
- 18 "יפת תואר" – לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע,
- 19 מוטב שיאכלו ישראל בשר *כב ע"א* תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבילות,
- 20 "וחשקת" – אע"פ שאינה נאה,
- 21 "בה" – ולא בה ובחברתה,
- 22 "ולקחת" – ליקוחין יש לך בה,
- 23 "לך לאשה" – שלא יקח שתי נשים, אחת לו ואחת לאביו, אחת לו ואחת לבנו,
- 24 "והבאתה" (שם יב) – מלמד שלא ילחצנה במלחמה.

סוגיא 24: "אם אמר יאמר... לא אצא חפשי" (כב ע"א)

- 1 ת"ר: "אם אמר יאמר" (שמות כא, ה) – עד שיאמר וישנה.
- 2 אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש – אינו נרצע,
- 3 שנאמר "לא אצא חפשי" (שם), עד שיאמר בשעת יציאה;
- 4 אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש – אינו נרצע,
- 5 שנאמר: "אם אמר יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד.⁵
- 6 אמר מר: אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש – אינו נרצע, שנאמר: "לא אצא חפשי".
- 7 מאי איריא מ"לא אצא חפשי"?
- 8 תיפוק ליה דבעינן "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני" (שמות כא, ה) וליכא!
- 9 ותו, אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש – אינו נרצע,
- 10 שנאמר: "העבד", אטו סוף שש לאו עבד הוא?
- 11 אמר רבא: (מאי בתחילת שש?) בתחילת פרוטה אחרונה, (ומאי בסוף שש?) בסוף פרוטה אחרונה.

⁵ ראה רש"י, ד"ה ה"ג להאי ברייתא בספרי. וראה ע"צ מלמד, מדרשי הלכה בתלמוד בבלי, עמ' 124-125, סי' קמד; ובמבואו, עמ' 56.

וראה רש"י, ד"ה ה"ג אמר רבא: "ובלשון אחרת גירסא זו בפי כל ואיני יכול להעמידה שהרבה תשובות בה וזה הלשון".

נוסח ב':

"אמר יאמר" עד שיאמר וישנה, "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד.
אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש אינו נרצע, שנאמר "אם אמר יאמר".
אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי".

סוגיא 25: "כי אהבך ואת ביתך" (כב ע"א)

- 1 ת"ר: לו אשה ובנים ולרבו אין אשה ובנים – אינו נרצע,
- 2 שנאמר "כי אהבך ואת ביתך" (דברים טו, טז),
- 3 לרבו אשה ובנים ולו אין אשה ובנים – אינו נרצע,
- 4 שנאמר "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני" (שמות כא, ה);
- 5 הוא אוהב את רבו ורבו אינו אוהבו – אינו נרצע, שנאמר "כי טוב לו עמך" (דברים שם);
- 6 רבו אוהבו והוא אינו אוהב את רבו – אינו נרצע, שנאמר "כי אהבך" (שם);
- 7 והוא חולה ורבו אינו חולה – אינו נרצע, שנאמר "כי טוב לו עמך" (שם);
- 8 רבו חולה והוא אינו חולה – אינו נרצע, שנאמר "עמך" (שם).
- 9 בעי רב ביבי בר אביי: שניהם חולין, מאי?
- 10 "עמך" בעינן והא איכא, או דילמא "כי טוב לו עמך" בעינן והא ליכא?
- 11 תיקו.

סוגיא 26: "כי טוב לו עמך" (כב ע"א)

- 1 ת"ר: "כי טוב לו עמך" (שם) – עמך במאכל עמך במשתה,
- 2 שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר,
- 3 אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש,
- 4 אתה ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי תבן,
- 5 מכאן אמרו: כל הקונה עבד עברי, כקונה אדון לעצמו.

סוגיא 27: "ויצא מעמך הוא ובניו עמו" (כב ע"א)

- 1 ת"ר: "ויצא מעמך הוא ובניו עמו" (ויקרא כה, מא) –
- 2 א"ר שמעון: אם הוא נמכר, בניו ובנותיו מי נמכרים? מכאן, שרבו חייב במזונות בניו;
- 3 כיוצא בדבר אתה אומר: "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" (שמות כא, ג) –
- 4 א"ר שמעון: אם הוא נמכר, אשתו מי נמכרה? מכאן, שרבו חייב במזונות אשתו.
- 5 וצריכא; דאי אשמועינן בניו, משום דלא בני מיעבד ומיכל נינהו,
- 6 אבל אשתו דבת מיכל ומיעבד היא – אימא תעביד ותיכול;
- 7 ואי אשמועינן אשתו, דלאו דירכה להדורי, אבל בניו דדירכייהו להדורי – אימא לא, צריכא.

סוגיא 28: "והגישו אל הדלת או אל המזוזה ורצע אדוניו את אזנו" (כב ע"א – כב ע"ב)

- 1 ת"ר: *כב ע"ב* אילו נאמר 'אזנו בדלת', הייתי אומר: ידקור כנגד אזנו בדלת, דלת אין, אזנו לא.
- 2 ואזן לא? והכתיב: "ורצע אדוניו את אזנו במרצע" (שמות כא ו)!
- 3 אלא הייתי אומר: ירצענה לאזן מאבראי, ויניחנה על הדלת וידקור כנגד אזנו בדלת?
- 4 תלמוד לומר "באזנו ובדלת" (דברים טו יז), הא כיצד? דוקר והולך עד שמגיע אצל דלת.
- 5 "דלת" – שומע אני בין עקורה בין שאינה עקורה?
- 6 ת"ל "מזוזה", מה מזוזה מעומד, אף דלת נמי מעומד.
- 7 רבן יוחנן בן זכאי היה דורש את המקרא הזה כמין חומר: מה נשתנה און מכל אברים שבגוף?
- 8 אמר הקב"ה: און ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי
- 9 "כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא כה, נה) – ולא עבדים לעבדים,
- 10 והלך זה וקנה אדון לעצמו – ירצע.
- 11 ור' שמעון ב"ר היה דורש את המקרא הזה כמין חומר:
- 12 מה נשתנה דלת ומזוזה מכל כלים שבבית?
- 13 אמר הקב"ה: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים, בשעה שפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות
- 14 ואמרתי "כי לי בני ישראל עבדים" – ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבדות לחירות,
- 15 והלך זה וקנה אדון לעצמו – ירצע בפניהם.

[משנה ג]

מתני'.

עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה,
וקונה את עצמו בכסף על ידי אחרים, ובשטר על ידי עצמו, דברי רבי מאיר;
וחכמים אומרים: בכסף ע"י עצמו, ובשטר ע"י אחרים,
ובלבד שיהא הכסף משל אחרים.

גמ'.

סוגיא 1: עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה – מנלן? (כב ע"ב)

- 1 מנלן?
- 2 דכתיב "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה" (ויקרא כה, מו), הקישן הכתוב לשדה אחוזה,
- 3 מה שדה אחוזה נקנה בכסף, בשטר ובחזקה, אף עבד כנעני נקנה בכסף, בשטר ובחזקה.
- 4 אי מה שדה אחוזה חוזרת לבעלים ביובל, אף עבד כנעני חוזר לבעלים ביובל?
- 5 תלמוד לומר "לעולם בהם תעבודו" (שם).

סוגיא 2: אף בחליפין ובמשיכה (כב ע"ב)

- 1 **תנא:** אף בחליפין.
- 2 ותנא דידן? מילתא דליתא במטלטלין קתני, מילתא דאיתא במטלטלין לא קתני.
- 3 **אמר שמואל:** עבד כנעני נקנה במשיכה,
- 4 כיצד? תקפו ובא אצלו – קנאו, קראו ובא אצלו – לא קנאו.
- 5 בשלמא לתנא דידן, מילתא דאיתא במטלטלי לא קתני, דליתא במטלטלי קתני,
- 6 אלא לתנא ברא ניתני משיכה!
- 7 כי קתני – מילתא דאיתא בין במקרקעי בין במטלטלי,
- 8 משיכה דבמטלטלי איתא במקרקעי ליתא – לא קתני.
- 9 כיצד? תקפו ובא אצלו – קנאו, קראו ובא אצלו – לא קנאו.
- 10 וקראו לא?
- 11 **והתניא:** כיצד במסירה?
- 12 אחזה בטלפה, בשערה, באוכף שעליה, בשליף שעליה, בפרומביא שבפיה, ובזוג שבצוארה – קנאה;
- 13 כיצד במשיכה?
- 14 קורא לה והיא באה, או שהכישה במקל ורצתה לפניו, כיון שעקרה יד ורגל – קנאה [ראה תוס' פ"א ה"ז];
- 15 **רבי אסי** ואמרי לה ר' אחא **אומר:** עד שתהלך לפניו מלא קומתה!
- 16 אמרי: בהמה אדעתא דמרה אזלה, עבד אדעתיה דנפשיה קאזיל.
- 17 **אמר רב אשי:** עבד קטן כבהמה דמי.

סוגיא 3: הגבהה (כב ע"ב)

[א]

- 1 **תנו רבנן:** כיצד בחזקה? התיר לו מנעלו, או הוליך כליו אחריו לבית המרחץ,
- 2 הפשיטו, הרחיצו, סכו, גרדו, הלבישו, הנעילו, הגביהו – קנאו;
- 3 אמר ר' שמעון: לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום.
- 4 מאי קאמר?
- 5 **אמר רב אשי:** הגביהו הוא לרבו – קנאו, הגביהו רבו לו – לא קנאו,
- 6 אמר רבי שמעון: לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום.

[ב]

- 7 השתא דאמרת הגביהו הוא לרבו קנאו, אלא מעתה, שפחה כנענית תקנה בביאה!
- 8 כי קאמרינן – זה נהנה וזה מצטער, הכא זה נהנה וזה נהנה הוא.
- 9 שלא כדרכה מאי איכא למימר?
- 10 אמר **רב אחדבוי דמן אחא:** מאן לימא לן דלאו הנאה אית להו לתרוייהו?
- 11 ועוד "משכבי אשה" (ויקרא יח כב; שם כ יג) כתיב, הקישה הכתוב כדרכה לשלא כדרכה.

סוגיא 4: עבד הגר לאחר מיתת רבו (כב ע"ב – כג ע"א)

- 1 רב יהודה הנדואה גר שאין לו יורשין הוה, חלש.
- 2 על מר זוטרא לשילוי ביה, חזייה דתקיף ליה עלמא טובא,
- 3 אמר ליה לעבדיה: שלוף לי מסנאי ואמטינהו לביתא.
- 4 איכא דאמרי: גדול הוה, *כג ע"א* זה פירש למיתה וזה פירש לחיים;
- 5 ואיכא דאמרי: קטן הוה, ודלא כאבא שאול;
- 6 דתניא: גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו, והיו בהן עבדים, בין גדולים בין קטנים – קנו עצמן בני חורין;
- 7 אבא שאול אומר: גדולים – קנו עצמן בני חורין, קטנים – כל המחזיק בהן זכה בהן.

סוגיא 5: וקונה את עצמו בכסף על ידי אחרים, ובשטר על ידי עצמו (כג ע"א)⁶

- 1 וקונה את עצמו בכסף, כו'.
- 2 בכסף ע"י אחרים אין, אבל לא על ידי עצמו,
- 3 במאי עסקינן?
- 4 אילימא שלא מדעתו, מכדי שמענא ליה לר' מאיר, דאמר: חוב הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות,
- 5 ותנינא: זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו!
- 6 אלא פשיטא מדעתו, והא קמשמע לן, על ידי אחרים אין, על ידי עצמו לא,
- 7 אלמא: אין קנין לעבד בלא רבו;
- 8 אי הכי, אימא סיפא: בשטר על ידי עצמו,
- 9 על ידי עצמו אין, על ידי אחרים לא, ואי מדעתו, על ידי אחרים אמאי לא?
- 10 וכי תימא, מאי ע"י עצמו? אף ע"י עצמו, והא קמ"ל, דגיטו וידו באים כאחד, והא לא תני הכי!
- 11 דתניא: בשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים, דברי ר"מ!
- 12 אמר אביי: לעולם שלא מדעתו, ושאני כסף, הואיל וקני ליה בעל כורחיה מקני ליה בעל כורחיה.
- 13 אי הכי, שטר נמי!
- 14 האי שטרא לחוד, והאי שטרא לחוד.
- 15 הכא נמי האי כספא לחוד, והאי כספא לחוד!
- 16 טיבעא מיהא חד הוא.
- 17 רבא אמר: כסף – קבלת רבו גרמה לו, שטר – קבלת אחרים גרמה לו.

⁶ זוג של סוגיא 6.

סוגיא 6: וחכמים אומרים: בכסף ע"י עצמו ובשטר ע"י אחרים (כג ע"א)⁷

- 1 וחכמים אומרים: בכסף ע"י עצמו.
- 2 בכסף ע"י עצמו אין, ע"י אחרים לא, אמאי?
- 3 נהי נמי דשלא מדעתו, מכדי שמענא להו לרבנן, דאמרי: זכות הוא שיצא מתחת יד רבו לחירות,
- 4 ותנינא: זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו!
- 5 וכ"ת, מאי ע"י עצמו? אף ע"י עצמו, וקמ"ל דיש קנין לעבד בלא רבו,
- 6 א"ה, אימא סיפא: בשטר ע"י אחרים, ולא על ידי עצמו,
- 7 והא קיימא לן, דגיטו וידו באין כאחד!
- 8 וכי תימא, מאי ע"י אחרים? אף ע"י אחרים, והא קמ"ל, דזכות הוא לעבד שיצא מיד רבו לחירות,
- 9 אי הכי, נערבינהו וניתנינהו: בכסף, ובשטר בין ע"י אחרים בין על ידי עצמו!
- 10 אלא, בכסף – בין ע"י אחרים בין ע"י עצמו, בשטר – ע"י אחרים ולא ע"י עצמו,
- 11 ור"ש בן אלעזר הוא; דתניא, ר' שמעון בן אלעזר אומר: אף בשטר, על ידי אחרים ולא ע"י עצמו;
- 12 ושלש מחלוקות בדבר.
- 13 [1] אמר רבה: מ"ט דר' שמעון בן אלעזר?
- 14 גמר "לה" (ויקרא יט, כ) "לה" (דברים כד, ג) מאשה,
- 15 מה אשה עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו, אף עבד נמי עד שיוציא גט לרשות שאינה שלו.

⁷ זוג של סוגיא 5. וראה גם להלן, סוגיא 7, שהיא אולי מעין נספח לסוגיא שלנו ולא סוגיא עצמאית.

סוגיא 7: עבד כנעני מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו? (כג ע"א – כג ע"ב)⁸

- 16 [2] בעי רבה: *כג ע"ב* לר' שמעון בן אלעזר, עבד כנעני מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו?
 17 כיון דגמר "לה" "לה" מאשה – כאשה,
 18 או דילמא, אשה דאיהי מצי מקבלת גיטה – שליח נמי מצי משויא,
 19 עבד דאיהו לא מקבל גיטיה – שליח נמי לא מצי משוי?
 20 [3] בתר דבעיא הדר פשטא: "לה" "לה" מאשה – כאשה.
 21 ואלא הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע: הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו,
 22 דאי סלקא דעתך שלוחי דידן נינהו, מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדינן ואינהו מצי עבדי?
 23 ולא? והא עבדא דאיהו לא מצי מקבל גיטיה, ושליח מצי משוי!
 24 ולא היא, ישראל לא שייכי בתורת קרבנות כלל, עבד שייך בגיטין;
 25 דתניא: נראין הדברים, שהעבד מקבל גיטו של חבירו מיד רבו של חבירו, אבל לא מיד רבו שלו.

⁸ ראה לעיל, סוגיא 6. אולי מעין נספח לה ולא סוגיא עצמאית.

סוגיא 8: ר' מאיר... ורבנן... (כג ע"ב – כד ע"א)

- 1 ובלבד שיהא הכסף משל אחרים.
- 2 נימא בהא קמיפלגי, דר' מאיר סבר: אין קנין לעבד בלא רבו, ואין קנין לאשה בלא בעלה;
- 3 ורבנן סברי: יש קנין לעבד בלא רבו, ויש קנין לאשה בלא בעלה!
- 4 [1] אמר רבה אמר רב ששת: דכולי עלמא – אין קנין לעבד בלא רבו, ואין קנין לאשה בלא בעלה,
- 5 והכא במאי עסקינן – דאקני ליה אחר מנה, ואמר ליה על מנת שאין לרבך רשות בו,
- 6 ר' מאיר סבר: כי אמר ליה קני – קני עבד וקני רביה, וכי אמר ליה על מנת – לא כלום קאמר ליה;
- 7 ורבנן סברי: כיון דאמר ליה על מנת – אהני ליה תנאיה.
- 8 [2] ור' אלעזר אמר: כל כי האי גוונא – דכולי עלמא לא פליגי דקני עבד וקני רביה,
- 9 והכא במאי עסקינן – כגון דאקני ליה אחר מנה, ואמר ליה על מנת שתצא בו לחירות,
- 10 ר"מ סבר: כי אמר ליה קני – קני עבד וקני רביה, וכי אמר ליה על מנת – לא כלום קאמר ליה;
- 11 ורבנן סברי: לדידיה נמי הא לא קא מקני ליה, דהא לא אמר ליה אלא על מנת שתצא בו לחירות.
- 12 ורמי דרבי מאיר אדרבי מאיר, ורמי דרבנן אדרבנן;
- 13 דתניא: *כד ע"א* אין אשה פודה מעשר שני בלא חומש,
- 14 ר"ש בן אלעזר אומר משום ר' מאיר: אשה פודה מעשר שני בלא חומש;
- 15 היכי דמי? אילימא בזווי דבעל ומעשר דבעל, שליחותיה דבעל קא עבדה!
- 16 ואלא בזווי דידה ומעשר דידיה איש אמר רחמנא – ולא אשה!
- 17 אלא לאו כי האי גוונא,
- 18 דאקני לה אחר מנה, ואמר לה ע"מ שתפדי בו את המעשר, ואיפכא שמענא להו!
- 19 אמר אביי: איפוך.
- 20 [3] רבא אמר: לעולם לא תיפוך,
- 21 והכא במעשר דאתא מבי נשא עסקינן,
- 22 ור"מ לטעמיה, דאמר: מעשר – ממון הקדש הוא, ולא קני ליה בעל;
- 23 ורבנן לטעמייהו, דאמרי: ממון הדיוט הוא, וקני ליה בעל, הילכך שליחותא דבעל קעבדא.

סוגיא 9: יוצא בשן ועין וראשי אברים שאינן חוזרים (כד ע"א – כד ע"ב)

- 1 **תנא:** יוצא בשן ועין וראשי אברים שאינן חוזרים;
- 2 בשלמא שן ועין כתיבי, אלא ראשי אברים מנלן?
- 3 דומיא דשן ועין, מה שן ועין מומין שבגלוי ואינן חוזרין, אף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין.
- 4 ואימא: ניהוו שן ועין כשני כתובים הבאים כאחד, וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין.
- 5 צריכא,
- 6 דאי כתב רחמנא שן, הוה אמינא אפילו *כד ע"ב* שן דחלב, כתב רחמנא עין;
- 7 ואי כתב רחמנא עין, ה"א מה עין שנברא עמו, אף כל שנברא עמו, אבל שן לא,
- 8 צריכא.
- 9 ואימא: "כי יכה" (שמות כא, כו) – כלל שן ועין – פרט,
- 10 כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, שן ועין אין, מידי אחרינא לא!
- 11 "לחפשי ישלחנו" (שמות כא, כו) – חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט,
- 12 מה הפרט מפורש מום שבגלוי ואינן חוזרים, אף כל מומין שבגלוי ואינן חוזרין.
- 13 אי מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ובטל ממלאכתו ואינו חוזר,
- 14 אף כל מומין שבגלוי ואינו חוזר ובטל ממלאכתו?
- 15 אלמה **תניא:** תלש בוקנו ודילדל בו עצם – עבד יוצא בהם לחירות! לחפשי ישלחנו ריבויא הוא.
- 16 ואי ריבויא הוא, אפי' הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור נמי!
- 17 אלמה **תניא:** הכהו על ידו וצמתה, וסופה לחזור – אין עבד יוצא בה לחירות!
- 18 אם כן, שן ועין מאי אהני ליה.

סוגיא 10: וצריך גט שחרור? (כד ע"ב)

- 1 ת"ר: בכולם עבד יוצא בהם לחירות,
- 2 וצריך גט שחרור, דברי ר' שמעון, ר' מאיר אומר: אינו צריך,
- 3 ר' אלעזר אומר: צריך, ר' טרפון אומר: אינו צריך,
- 4 ר' עקיבא אומר: צריך;
- 5 המכריעים לפני חכמים אומרים: נראין
- 6 דברי ר"ט – בשן ועין, שהתורה זכתה לו, ודברי ר"ע – בשאר אברים, הואיל וקנס חכמים הוא.
- 7 קנס הוא? קראי קא דרשינן!
- 8 אלא, הואיל ומדרש חכמים הוא.
- 9 מ"ט דר"ש? יליף שילוח מאשה, מה אשה בשטר, אף עבד נמי בשטר.
- 10 ור"מ?
- 11 אי כתב חפשי לבסוף – כדקאמרת, השתא דכתב "לחפשי ישלחנו", הוה ליה חפשי מעיקרא.

סוגיא 11: הכהו נגד עינו – ואינו רואה (כד ע"ב)

- 12 **ת"ר:** הכהו על עינו – וסמאה, על אזנו – וחרשה, עבד יוצא בהן לחירות;
- 13 נגד עינו – ואינו רואה, כנגד אזנו – ואינו שומע, אין עבד יוצא בהן לחירות.
- 14 אמר רב שמן לרב אשי: למימרא, דקלא לאו כלום הוא,
- 15 **והתני** רמי בר יחזקאל: תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו – משלם נזק שלם!
- 16 ואמר רב יוסף, אמרי בי רב: סוס שצנף, וחמור שנער, ושברו כלים בתוך הבית – משלמים חצי נזק!
- 17 א"ל: שאני אדם, דכיון דבר דעת הוא, איהו מיבעית נפשיה;
- 18 **כדתניא:** המבעית את חברו – פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים,
- 19 כיצד? תקע באזנו וחרשו – פטור, אחזהו ותקע באזנו וחרשו – חייב.

סוגיא 12: מתי אין העבד יוצא בראשי אברים (כד ע"ב – כה ע"א)

- 1 ת"ר: הכהו על עינו וכהתה, על שינו ונדדה,
- 2 אם יכול להשתמש בהן עכשיו – אין עבד יוצא בהן לחירות, ואם לאו – עבד יוצא בהן לחירות.
- 3 **תניא אידך**: הרי שהיתה עינו כהויה וסמאה, שינו נדודה והפילה,
- 4 אם יכול להשתמש בהן כבר – עבד יוצא בהן לחירות, ואם לאו – אין עבד יוצא בהן לחירות.
- 5 וצריכא;
- 6 דאי אשמועינן הך קמייתא, משום דמעיקרא נהורא בריא והשתא נהורא כחישא,
- 7 אבל הכא דמעיקרא נמי נהורא כחישא – אימא לא;
- 8 ואי אשמועינן הא, משום דסמיא לגמרי, אבל התם דלא סמיא לגמרי – אימא לא,
- 9 צריכא.
- 10 **תנו רבנן**: הרי שהיה רבו רופא, ואמר לו לכחול לו עינו וסמאה, לחתור לו שינו והפילה –
- 11 שיחק באדון ויצא לחירות;
- 12 רשב"ג אומר: "ושחתה" (שמות כא, כו) – עד שיתכוין לשחתה.
- 13 ורבנן, האי "ושחתה" מאי עבדי ליה?
- 14 מיבעי להו ל**כדתניא**, ר"א אומר: הרי שהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה – פטור;
- 15 מ"ט? דאמר קרא: "ושחתה" – עד שיכוין לשחתה.
- 16 ואידך? מושחת שחתה נפקא.
- 17 ואידך? שחת שחתה לא דריש.
- 18 **אמר רב ששת**: הרי שהיתה עינו סמויה וחטטה – עבד יוצא בהן לחירות, מ"ט? מחוסר אבר הוא;
- 19 ותנא תונא: תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות;
- 20 יכול יבשה גפה, נקטעה רגלה, נחטטה עינה?
- 21 ת"ל: "מן העוף" – ולא כל העוף.
- 22 א"ר חייא בר אשי **אמר רב**: היתה לו ***כה ע"א*** יתרת וחתכה – עבד יוצא בהן לחירות.
- 23 **אמר רב הונא**: והוא, שנספרת על גב היד.

סוגיא 13: עבד שסרסו רבו (כה ע"א)

[א]

- 1 סבי דנוזניא לא אתו לפירקיה דרב חסדא,
- 2 אמר ליה לרב המנונא: זיל צנעינהו.
- 3 אזל אמר להו: מאי טעמא לא אתו רבנן לפירקא?
- 4 אמרו ליה: אמאי ניתי? דבעינן מיניה מילתא ולא פשט לן.
- 5 אמר להו: מי בעיתו מינאי מידי ולא פשיטנא לכו?
- 6 בעו מיניה: עבד שסרסו רבו בבצים, מהו? כמום שבגלוי דמי, או לא?
- 7 לא הוה בידיה.
- 8 אמרו לו: מה שמך?
- 9 אמר להו: המנונא,
- 10 אמרו ליה: לאו המנונא אלא קרנונא.
- 11 אתא לקמיה דרב חסדא, א"ל: מתניתא בעו מינך,
- 12 דתנן: עשרים וארבעה ראשי אברים שבאדם, כולם אין מטמאין משום מחיה, ואלו הם:
- 13 ראשי אצבעות ידים ורגלים, וראשי אזנים, וראש החוטם, וראש הגוייה, וראשי דדים שבאשה,
- 14 רבי יהודה אומר: אף שבאיש [נגעים פ"ו מ"ז].
- 15 ותני עלה: בכולם עבד יוצא בהם לחירות, רבי אומר: אף הסירוס, בן עזאי אומר: אף הלשון.

[ב]

- 16 אמר מר, רבי אומר: אף הסירוס.
- 17 סירוס דמאי? אילימא סירוס דגיד, היינו גוייה! אלא לאו, סירוס דביצים.
- 18 רבי אומר: אף הסירוס.
- 19 ורבי – לשון לא?
- 20 ורמינהו: הרי מי שהיה מזה, ונתזה הזאה על פיו, רבי אומר: היזה, וחכמים אומרים: לא היזה;
- 21 מאי לאו, על לשונו!
- 22 לא, על שפתיו.
- 23 על שפתיו – פשיטא!
- 24 מהו דתימא זימנא דחלים שפתיה, קא משמע לן.
- 25 והתניא: על לשונו!
- 26 ועוד תניא: ושניטל רוב הלשון, רבי אומר: רוב המדבר שבלשונו!
- 27 אלא, רבי אומר: סירוס, ולא מיבעיא לשון.
- 28 בן עזאי אומר: לשון. אבל סירוס לא, ומאי אף? אקמייתא.
- 29 אי הכי, נקדמה דבן עזאי ברישא!
- 30 תנא שמעה לדרבי וקבעה, ושמעה לדבן עזאי ותני, ומשנה לא זזה ממקומה.

סוגיא 14: לשון – גלוי או טמון? (כה ע"א – כה ע"ב)

- 31 **אמר עולא:** הכל מודים בלשון
- 32 לענין טומאה – דגלוי הוא אצל השרץ,
- 33 מ"ט? "אשר יגע בו" (ויקרא טו, יא או יב) אמר רחמנא, והאי נמי בר נגיעה הוא;
- 34 לענין טבילה – כטמון דמי,
- 35 מ"ט? "ורחץ בשרו במים" (ויקרא טו, יג) אמר רחמנא, מה בשרו מאבראי אף כל מאבראי,
- 36 לא נחלקו אלא לענין הזאה, רבי מדמי לה לטומאה, ורבנן מדמו לה לטבילה,
- 37 ותרווייהו בהאי קרא קמיפלגי: "והזה הטהור על הטמא" וגו' (במדבר יט, יט) –
- 38 רבי סבר: "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחטאו",
- 39 רבנן סברי: "וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים".
- 40 ורבנן נמי נדמייה לטומאה! טהרה מטהרה הוה ליה למילף.
- 41 ורבי נדמייה לטבילה! "וכבס בגדיו" הפסיק הענין.
- 42 וסבר רבי לענין טבילה כטמון דמי?
- 43 והאמר רבין אמר רב אדא **אמר רבי יצחק:**
- 44 מעשה בשפחה של בית רבי, שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה, והצריכה רבי טבילה אחרת!
- 45 נהי דביאת מים לא בעינן, מקום הראוי לבוא בו מים בעינן;
- 46 כדרבי זירא, דאמר **רבי זירא:** כל הראוי לטבילה – אין בילה מעכבת בו,
- 47 ושאינו ראוי לטבילה – בילה מעכבת בו. ***כה ע"ב***
- 48 **כתנאי:** "ומעוך וכתות ונתוק וכרות" (ויקרא כב, כד) – כולן בביצים, דברי רבי יהודה;
- 49 בביצים ולא בגיד?
- 50 אלא כולן אף בביצים, דברי רבי יהודה;
- 51 רבי אליעזר בן יעקב אומר: כולם בגיד;
- 52 רבי יוסי אומר: "מעוך וכתות" – אף בביצים, "נתוק וכרות" – בגיד אין, בביצים לא.

פרק א

האישה נקנית

תוכן עניינים

פרק א 54

55 **[משנה ד]**

55..... [1] – כה ע"ב [בהמה גסה נקנית במשיכה?]

56 **[משנה ה]**

56..... [1] – כו ע"א [בכסף – מנלן?]

56..... [א]

56..... [ב]

56..... [2] – כו ע"א [בהמה גסה נקנית במשיכה?]

56..... [א]

56..... [ב]

56..... [3] – כו ע"א [ובחזקה – מנלן?]

57..... [4] – כו ע"א [ושאין להם אחריות - אין נקנין אלא במשיכה – מנלן?]

57..... [5] – כו ע"א [נקנין עם נכסים שיש להם אחריות – מנלן?]

57..... [6] – כו ע"א – ע"ב [סדרת "איבעיא להו?"]

59..... [7] – כז ע"א – ע"ב [אבל לא נתן דמי כולן...]

60..... [8] – כז ע"ב – כח ע"א [מנין לגלגול שבועה מן התורה?]

60..... [9] – כח ע"א – ע"ב [עד היכן גלגול שבועה?]

61 **[משנה ו₁]**

61..... [1] – כח ע"א - ע"ב – כט ע"א [פירות עבדי חליפין?]

62 **[משנה ו₂]**

62..... [2] – כח ע"ב – כט ע"א [רשות הגבוה - בכסף, ורשות ההדיוט]

62..... [א]

62..... [ב]

[משנה ד]

- 1 בהמה גסה נקנית במסירה, והדקה – בהגבהה, דברי רבי מאיר ור' אליעזר;
- 2 וחכ"א: בהמה דקה נקנית במשיכה .

גמ'.

[1] – כה ע"ב [בהמה גסה נקנית במשיכה?]

- 1 דרש רב בקימחוניא : בהמה גסה נקנית במשיכה.
- 2 אשכחינהו שמואל לתלמידי דרב, אמר להו, מי אמר רב : בהמה גסה נקנית במשיכה?
- 3 והאנן במסירה תנן, ורב נמי במסירה אמר, הדר ביה מההיא?
- 4 הוא דאמר כי האי תנא ; דתניא, וחכ"א : זו וזו נקנית במשיכה, רבי שמעון אומר : זו וזו בהגבהה.
- 5 מתקיף לה רב יוסף : אלא מעתה, פיל לרבי שמעון במה יקנה?
- 6 אמר ליה אביי : בחליפין ; אי נמי, בשוכר את מקומו.
- 7 רבי זירא אמר : מביא ארבעה כלים ומניחן תחת רגליו.
- 8 שמעת מינה : כליו של לוקח ברשות מוכר - קנה לוקח!
- 9 הכא במאי עסקינן - בסימטא : *כו ע"א* אי נמי, בחבילי זמורות.

[משנה ה']

- 1 נכסים שיש להם אחריות – נקנין בכסף ובשטר ובחזקה,
- 2 שאין להם אחריות – אין נקנין אלא במשיכה.
- 3 נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות – בכסף, ובשטר, ובחזקה,
- 4 וזוקקין את הנכסים שיש להם אחריות ליטבע עליהן .

גמ'.

[1] – כו ע"א [בכסף – מנלן?]

- 1 בכסף. [א]
- 2 מנלן?
- 3 אמר חזקיה: אמר קרא: "שדות בכסף יקנו" (ירמיהו לב, מד).
- 4 ואימא: עד דאיכא שטר, דכתיב: "וכתוב בספר וחתום" (שם)!
- 5 אי כתיב 'יקנו' לבסוף – כדקאמרת,
- 6 השתא דכתיב "יקנו" מעיקרא, כסף – קני, שטר – ראייה בעלמא הוא. [ב]
- 7 אמר רב: לא שנו אלא במקום שאין כותבין את השטר, אבל במקום שכותבין את השטר – לא קנה, ואי פריש – פריש;
- 8 כי הא דרב אידי בר אבין כי זבין ארעא, אמר: אי בעינא בכספא איקני, אי בעינא בשטרא איקני;
- 9 אי בעינא בכספא איקני, דאי בעיתו למיהדר לא מציתו הדריטו,
- 10 ואי בעינא בשטרא איקני, דאי בעינא למיהדר הדרנא בי.

[2] – כו ע"א [בהמה גסה נקנית במשיכה?]

- 12 ובשטר. [א]
- 13 מנלן? אילימא משום דכתיב "וכתוב בספר וחתום והעד עדים" (ירמיהו לב, מד), והאמרת: שטר – ראייה בעלמא הוא!
- 14 אלא מהכא: "ואקח את ספר המקנה" (שם יא). [ב]
- 15 אמר שמואל: לא שנו אלא בשטר מתנה, אבל במכר – לא קנה עד שיתן לו דמים.
- 16 מתיב רב המנונא: בשטר כיצד?
- 17 כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בהם שוה פרוטה שדי מכורה לך,
- 18 שדי נתונה לך – הרי זו מכורה ונתונה!
- 19 הוא מותיב לה, והוא מפרק לה: במוכר שדהו מפני רעתה.
- 20 רב אשי אמר: במתנה ביקש ליתנה לו, ולמה כתב לו לשון מכר? כדי ליפות את כוחו.

[3] – כו ע"א [ובחזקה – מנלן?]

- 22 ובחזקה.
- 23 מנלן? אמר חזקיה: אמר קרא: "ושבו בעריכם אשר תפשתם" (ירמיהו מ, י), במה תפשתם? בישיבה.
- 24 דבי ר' ישמעאל תנא: "וירשתם אותה וישבתם בה" (דברים יא, לא), במה ירשתם? בישיבה.

- [4] – כו ע"א [ושאין להם אחריות - אין נקנין אלא במשיכה – מנלן:]
- 25 ושאין להם אחריות – אין נקנין אלא במשיכה.
- 26 מנלן?
- 27 דכתיב "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך" (ויקרא כה, יד), דבר הנקנה מיד ליד.
- 28 ולר' יוחנן דאמר: דבר תורה מעות קונות, מאי איכא למימר?
- 29 תנא תקנתא דרבנן קתני.
- [5] – כו ע"א [נקנין עם נכסים שיש להם אחריות – מנלן:]
- 30 נכסים שאין להם אחריות.
- 31 מנהני מילי?
- 32 אמר חזקיה: דאמר קרא: "ויתן להם אביהם מתנות וגו' עם ערי מצורות ביהודה" (דברי הימים ב' כא, ג).
- [6] – כו ע"א – ע"ב [סדרת "איבעיא להו?"]
- 33 [1] איבעיא להו: בעינן צבורים או לא?
- 34 אמר רב יוסף: תא שמע, ר' עקיבא אומר: קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובכורים, *כו ע"ב*.
- 35 ולכתוב עליה פרוסבול, ולקנות עמה נכסים שאין להם אחריות;
- 36 ואי אמרת בעינן צבורים, כל שהוא למאי חזי?
- 37 תרגומא רב שמואל בר ביסנא קמיה דרב יוסף: כגון שנעץ בה מחט.
- 38 א"ל רב יוסף: קבסתן, איכפל תנא לאשמועי' מחט?
- 39 אמר רב אשי: מאן לימא לן, דלא תלה בה מרגניתא דשוויא אלפא זווי.
- 40 ת"ש, אמר ר' אלעזר:
- 41 מעשה במדוני אחד שהיה בירושלים, שהיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה,
- 42 אמרו לו: אין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע;
- 43 מה עשה? הלך ולקח בית סלע סמוך לירושלים, ואמר צפוני זה לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות,
- 44 ומת, וקיימו את דבריו;
- 45 ואי אמרת בעינן צבורים בה, בית סלע למאי חזי?
- 46 מי סברת בית סלע – סלע ממש? מאי סלע? דנפיש טובא, ואמאי קרו ליה סלע? דקשי כסלע.
- 47 ת"ש, דאמר רב יהודה א"ר:
- 48 מעשה באדם אחד שחלה בירושלים, כרבי אליעזר, ואמרי לה בריא היה, כרבנן,
- 49 שהיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה, אמרו לו: אין לו תקנה עד שיקנם ע"ג קרקע;
- 50 מה עשה?
- 51 הלך ולקח בית רובע סמוך לירושלים, ואמר טפח על טפח לפלוני ועמו מאה צאן ומאה חביות,
- 52 ומת, וקיימו חכמים את דבריו;
- 53 ואי אמרת בעינן צבורים, טפח על טפח למאי חזי?
- 54 הכא במאי עסקינן – לדמי.
- 55 ה"נ מסתברא, דאי ס"ד מאה צאן ומאה חביות ממש, ניקנינהו ניהליה בחליפין.
- 56 ואלא מאי? לדמי, ניקנינהו ניהליה במשיכה!
- 57 אלא דליתיה למקבל מתנה, ה"נ דליתיה למקבל מתנה.
- 58 וניזכינהו ניהליה אגב אחרי!

- 59 לא סמכה דעתיה, סבר, שמיט ואכיל להו.
- 60 ואלא מאי אין לו תקנה? ה"ק: למאי דלא סמכה דעתיה, אין לו תקנה עד שיקנם על גבי קרקע.
- 61 תא שמע: מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, אמר להם רבן גמליאל לזקנים:
- 62 עישור שאני עתיד למוד *כ"ע"א* נתון לו ליהושע, ומקומו מושכר לו,
- 63 ועישור אחר שאני עתיד למוד נתון לו לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה בו לעניים, ומקומו מושכר לו;
- 64 ש"מ בעינן צבורים בה!
- 65 שאני התם, כי היכי דלא ליטרחינהו.
- 66 ת"ש: דאמר רבא בר יצחק אמר רב: שני שטרות הן:
- 67 זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר – חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה,
- 68 ע"מ שתכתבו לו את השטר – חוזר בין בשטר בין בשדה;
- 69 ורב חייא בר אבין אמר רב הונא: שלשה שטרות הן:
- 70 תרי הא דאמרן,
- 71 אידך – אם קדם מוכר וכתב לו את השטר.
- 72 כאותה ששנינו: כותבים שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו,
- 73 כיון שהחזיק עמו בקרקע – נקנה שטר בכל מקום שהוא.
- 74 שמע מינה לא בעינן צבורים בה!
- 75 שאני שטר, דאפסירא דארעא הוא.
- 76 והא עלה קתני, זו היא ששנינו:
- 77 נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות – בכסף, בשטר, ובחזקה.
- 78 ש"מ לא בעינן צבורים בה!
- 79 ש"מ.
- 80 [2] איבעיא להו: מי בעינן אגב או לא?
- 81 ת"ש: דקתני כל הני ולא קתני אגב.
- 82 ולטעמך, קני מי קתני? אלא עד דאמר קני, הכא נמי עד דאמר אגב.
- 83 והלכתא: צבורים לא בעינן, אגב וקני בעינן.
- 84 [3] איבעיא להו: שדה במכר ומטלטלין במתנה, מהו?
- 85 ת"ש: עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע, ומקומו מושכר לו, ש"מ.
- 86 [4] איבעיא להו: שדה לאחד ומטלטלין לאחר, מהו?
- 87 ת"ש: עישור שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה בו לעניים, ומקומו מושכר לו;
- 88 מאי מושכר? מושכר למעשר.
- 89 ואי בעית אימא: שאני ר' עקיבא, דיד עניים הוה.

[7] – כז ע"א – ע"ב [אבל לא נתן דמי כולן...]

90	אמר רבא: לא שנו אלא שנתן דמי כולן, אבל לא נתן דמי כולן, לא קנה אלא כנגד מעותיו.
91	תניא כוותיה דרבא: יפה כח הכסף מכח השטר, וכח השטר מכח הכסף;
92	יפה כח הכסף, שהכסף פודין בו הקדשות ומעשר שני, מה שאין כן בשטר;
93	ויפה כח השטר, שהשטר מוציא בבת ישראל, מה שאין כן בכסף;
94	ויפה כח שניהם מכח חזקה, וכח חזקה מכח שניהם;
95	יפה כח שניהם, ששניהם קונים בעבד עברי, מה שאין כן בחזקה;
96	יפה כח חזקה, שחזקה, מכר לו עשר שדות בעשר מדינות, כיון שהחזיק באחת מהם – קנאם כולם.
97	*כז ע"ב* במה דברים אמורים – שנתן לו דמי כולן,
98	אבל לא נתן לו דמי כולן, לא קנה אלא כנגד מעותיו. ¹
99	מסייע ליה לשמואל,
100	דאמר שמואל: מכר לו עשר שדות בעשר מדינות, כיון שהחזיק באחת מהן – קנה את כולן.
101	אמר רב אחא בריה דרב איקא:
102	תדע, שאילו מסר לו עשר בהמות באפסר אחד, ואמר ליה קני, מי לא קני?
103	א"ל: מי דמי? התם איגודו בידו, הכא אין איגודו בידו.
104	איכא דאמרי,
105	אמר רב אחא בריה דרב איקא: תדע דלא קני,
106	אילו מסר לו עשר בהמות באפסר אחד, ואמר לו זו קני, מי קני?
107	מי דמי? התם גופים מוחלקים, הכא סדנא דארעא חד הוא.

¹ לפי גירסת רי"ץ גיאת (ראה ר"ש ליברמן, תוספתא כפשוטה, כתובות, עמ' 209-210, וראה שם הע' 48, 49):

יפה כח חזקה מכח כסף ושטר,
 דבחזקה, מכר לו עשר שדות בעשר מדינות, משהחזיק באחת מהם - קנה כולן.
 ובכסף ובשטר לא קנה עד שיתן דמי כולן,
 אבל לא נתן לו אלא דמי אחת ולא כתב לו שטר אונו אלא על אחת מהן, לא קנה אלא כנגד מעותיו,
 ומתניתין דקתני נקנין בכסף ובשטר
 האמרבא (=האמ' רבא) לא שנו אלא בנותן דמי כולן,
 אבל לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו, וכו'.

- [8] – כז ע"ב – כח ע"א [מנין לגלגול שבועה מן התורה?]
- 108 וזוקקים את הנכסים, וכו'.
- 109 [1] אמר עולא: מנין לגלגול שבועה מן התורה? שנאמר: "ואמרה האשה אמן אמן" (במדבר ה, כב), ותנן: על מה היא אומרת אמן אמן? אמן על האלה, אמן על השבועה,
- 110 אמן אם מאיש זה, אמן אם מאיש אחר, אמן שלא סטיתי ארוסה ונשואה ושומרת יבם וכנוסה;
- 111 האי ארוסה היכי דמי? אילימא דקני לה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא ארוסה,
- 112 והתנן: ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה.
- 113 מ"ט? "תחת אישך" (במדבר ה, כ) אמר רחמנא וליכא!
- 114 אלא דקני לה כשהיא ארוסה ונסתרה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא נשואה,
- 115 מי בדקי לה מיא?
- 116 "ונקה האיש מעון" (שם לא) אמר רחמנא,
- 117 בזמן שהאיש מנוקה מעון – מים בודקים את אשתו,
- 118 אין איש מנוקה מעון – אין המים בודקים את אשתו!
- 119 אלא ע"י גלגול.
- 120 [2] אשכחן סוטה דאיסורא, ממונא מנלן?
- 121 תנא דבי רבי ישמעאל: ק"ו, ומה סוטה *בכ ע"א* שלא ניתנה להתבע בעד אחד – מגלגלין,
- 122 ממון שניתן להתבע בעד אחד – אינו דין שמגלגלין.
- 123 [3] אשכחן בודאי, ספק מנלן?
- 124 תניא: רשב"י אומר: נאמרה שבועה בחוץ ונאמרה שבועה בפנים,
- 125 מה שבועה האמורה בפנים – עשה בה ספק כודאי,
- 126 אף שבועה האמורה בחוץ – עשה בה ספק כודאי.
- [9] – כח ע"א – ע"ב [עד היכן גלגול שבועה?]
- 128 עד היכן גלגול שבועה?
- 129 אמר רב יהודה אמר רב: דא"ל הישבע לי שאין עבדי אתה.
- 130 ההוא שמותי משמתין ליה!
- 131 דתניא:
- 132 הקורא לחבירו עבד – יהא בנידוי, ממזר – סופג את הארבעים, רשע – יורד עמו לחייו!
- 133 אלא אמר רבא: הישבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי.
- 134 האי טענתא מעלייתא היא, ממונא אית ליה גביה!
- 135 רבא לטעמיה, דאמר רבא: עבד עברי גופו קנוי.
- 136 אי הכי, היינו קרקע!
- 137 מהו דתימא, קרקע הוא דעבדי אינשי דמזבני בצינעא, אם איתא דזבין לית ליה קלא,
- 138 האי אם איתא דזבין קלא אית ליה, קמ"ל.

[משנה ו']

- 1 כל הנעשה דמים באחר, כיון שזכה זה – נתחייב זה בחליפיו.
- 2 כיצד? החליף שור בפרה או חמור בשור, כיון שזכה זה – נתחייב זה בחליפיו .

גמ'.

[1] – כח ע"א - ע"ב – כט ע"א [פירות עבדי חליפין?]

- 1 חליפין מאי ניהו? מטבע. שמע מינה: מטבע נעשה חליפין!
- 2 אמר רב יהודה: הכי קאמר: כל הנישום דמים באחר, *כח ע"ב* כיון שזכה זה – נתחייב בחליפין.
- 3 דיקא נמי, דקתני: 'כיצד? החליף שור בפרה או חמור בשור', ש"מ.
- 4 ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא דמטבע נעשה חליפין, מאי כיצד?
- 5 הכי קאמר: פירות נמי עבדי חליפין,
- 6 כיצד? החליף בשור שור בפרה או בשור חמור בשור, כיון שזכה זה – נתחייב בחליפין.
- 7 הניחא לרב ששת, דאמר: פירות עבדי חליפין,
- 8 אלא לרב נחמן, דאמר: פירות לא עבדי חליפין, מאי איכא למימר?
- 9 הכי קאמר: יש דמים שהן כחליפין, כיצד? החליף דמי שור בפרה או דמי חמור בשור;
- 10 מ"ט? סבר לה כר' יוחנן,
- 11 דאמר: דבר תורה מעות קונות,
- 12 ומה טעם אמרו משיכה קונה? גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה,
- 13 מילתא דשכיח גזרו בה רבנן, מילתא דלא שכיח לא גזרו בה רבנן.
- 14 ולר"ל, דאמר: משיכה מפורשת מן התורה,
- 15 הניחא אי סבר לה כרב ששת, דאמר: פירות עבדי חליפין, מתרץ כרב ששת,
- 16 אלא אי סבר לה כרב נחמן, דאמר: פירות לא עבדי חליפין ומטבע לא קני, במאי מוקי לה?
- 17 על כרחך כרב ששת ס"ל.

[משנה ו₂]

1 רשות הגבוה - בכסף, ורשות ההדיוט - בחזקה. אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט.

גמ'.

[2] – כח ע"ב – כט ע"א [רשות הגבוה - בכסף, ורשות ההדיוט]

1 ת"ר:

[א]

- 2 כיצד רשות הגבוה בכסף?
- 3 גיזבר שנתן מעות בבהמה, אפי' בהמה בסוף העולם – קנה, ובהדיוט לא קנה עד שימשוך.
- 4 כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט?
- 5 האומר שור זה עולה, בית זה הקדש, אפי' בסוף העולם – קנה,
- 6 בהדיוט לא קנה *כט ע"א* עד שימשוך ויחזיק.

[ב]

- 7 משכו במנה, ולא הספיק לפדותו עד שעמד במאתים – נותן מאתים;
- 8 מאי טעמא? "ונתן הכסף וקם לו" (ויקרא כו, יט).
- 9 משכו במאתים, ולא הספיק לפדותו עד שעמד במנה – נותן מאתים;
- 10 מאי טעמא? לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש.
- 11 פדאו במאתים, ולא הפסיק למושכו עד שעמד במנה – נותן מאתים;
- 12 מאי טעמא? "ונתן הכסף וקם לו" (שם).
- 13 פדאו במנה, ולא הספיק למושכו עד שעמד במאתים – מה שפדה פדוי, ואין נותן אלא מנה.
- 14 אמאי? ה"נ נימא: לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש!
- 15 אטו הדיוט לאו במי שפרע קאי?

פרק א

האישה נקנית

תוכן

פרק א 63

חטיבה א

64 [משנה ז]

65 סוגיא 1: מצוות המוטלות על האב לעשות לבנו (כט ע"א)

66 סוגיא 2: למולו (כט ע"א)

67 סוגיא 3: לפדותו (כט ע"א)

68 סוגיא 4: פדיון הבן - ב' (כט ע"א – כט ע"ב)

69 סוגיא 5: ללמדו תורה (כט ע"ב)

70 סוגיא 6: ללמוד תורה או ? (כט ע"ב)

71 סוגיא 7: לישא אישה בגיל? (כט ע"ב – ל ע"א)

72 סוגיא 8: עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה? (ל ע"א)

73 סוגיא 9: "ושננתם" (ל ע"א – ל ע"ב)

76 סוגיא 10: מצוות הנוספות המוטלות על האב - להשיאו אשה, וללמדו אומנות. וי"א אף להשיטו במים (ל ע"ב)..

77 סוגיא 11: מצוות המוטלות על הבן לעשות לאביו (ל ע"ב)

78 סוגיא 12: "כבד את אביך ואת אמך" (ל ע"ב – לא ע"א)

79 סוגיא 13: עד היכן כיבוד אב ואם? (לא ע"א)

80 סוגיא 14: כיבוד אב ואם – מעשה חכמים (לא ע"א – לא ע"ב)

81 סוגיא 15: מכבדו בחייו ובמותו (לא ע"ב)

82 סוגיא 16: מורא וכיבוד; משל מי? (לא ע"ב – לב ע"א)

83 סוגיא 17: אל יאמר לאבא..., אלא אומר לו... (לב ע"א)

84 סוגיא 18: אבא אומר... ומצוה לעשות (לב ע"א)

85 סוגיא 19: שמחל על כבודו – מחול? (לב ע"א – לב ע"ב)

86 23-20 סוגיות - מעין חטיבה נפרדת

86 סוגיא 20: "מפני שיבה תקום..." (לב ע"ב – לג ע"ב)

88 סוגיא 21: תלמיד חכם לעמוד בפני רבו? (לג ע"א – לג ע"ב)

89 סוגיא 22: מהו לעמוד...? (לג ע"ב)

90 סוגיא 23: "והביטו אחרי משה עד בואו האהלה" (לג ע"ב)

חטיבה ב

91 סוגיא 24: כל מצות עשה שהזמן גרמא (לג ע"ב – לד ע"א)

92 סוגיא 25: מצות עשה שהזמן גרמא - נשים פטורות (לד ע"א – לה ע"א)

94 סוגיא 26: השוה הכתוב אשה לאיש (לה ע"א – לה ע"ב)

95 סוגיא 27: חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים (לה ע"ב – לו ע"א)

97 [משנה ח]

97 סוגיא 1: ולא בנשים (לו ע"א – לו ע"ב)

98 סוגיא 2: מנחת סוטה (לו ע"ב)

חטיבה ג

99 [משנה ט]

99 סוגיא 1: נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ (לז ע"א)

100 סוגיא 2: כל מקום שנאמר בו 'מושב' (לז ע"א – לח ע"א)

102 סוגיא 3: מצות שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ (לח ע"א – לח ע"ב)

103 סוגיא 4: ערלה, החדש והכלאים (לח ע"ב – לט ע"ב)

חטיבה ד

105 [משנה י]

105 סוגיא 1: כל העושה מצוה אחת? (לט ע"ב)

107 סוגיא 2: כי הא דר'... תבעתיה ההיא מטרוניתא (לט ע"ב – מ ע"א)

108 סוגיא 3: יש צדיק טוב, ויש צדיק שאינו טוב (מ ע"א)

109 סוגיא 4: ואלא מה אני מקיים... (מ ע"א)

110 סוגיא 5: עבירה בסתר (מ ע"א)

111 סוגיא 6: עשה מצוה/עבירה אחת... (מ ע"א – מ ע"ב)

112 [סוגיא 7: הקב"ה מביא... בעולם הזה, כדי...]

113 [משנה י²]

113 סוגיא 1: הקב"ה מביא... בעולם הזה, כדי... (מ ע"ב)

114 סוגיא 2: תלמוד גדול או מעשה גדול? (מ ע"ב)

115 סוגיא 3: כל שאינו לא במקרא... (מ ע"ב – מא ע"א)

"מסכת מצוות" – חטיבות

בבלי קידושין כט ע"א – מא ע"א

<12 דפים בדפוס וילנה>

א. כל מצות המוטלות על האב ועל הבן – בט ע"א – לג ע"ב

1. מצוות המוטלות על האב לעשות לבנו – בט ע"א – ל ע"ב

2. מצוות המוטלות על הבן לעשות לאביו – ל ע"ב – לב ע"ב

3. "מפני שיבה תקום" – לב ע"ב – לג ע"ב

ב. מצוות עשה ומצוות לא תעשה – לג ע"ב – לו ע"ב

1. מצוות עשה שהזמן גרמן ושלא הזמן גרמן – לג ע"ב – לה ע"א

2. כל מצות לא תעשה וכו' – לה ע"א – לו ע"ב

ג. מצוות התלויות ושאינן תלויות בארץ – לז ע"א – לט ע"ב

ד. כל העושה מצוה אחת וכו'; כל שישנו במקרא וכו' – לט ע"ב – מא ע"א

[משנה ז]

מתני'. כל מצות הבן על האב – אנשים חייבין, ונשים פטורות,
 וכל מצות האב על הבן – אחד אנשים ואחד נשים חייבין.
 וכל מצות עשה שהזמן גרמא – אנשים חייבין, ונשים פטורות,
 וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא – אחד האנשים ואחד הנשים חייבין.
 וכל מצות לא תעשה, בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא – אחד האנשים ואחד הנשים חייבין,
 חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים.

סוגיא 1: מצוות המוטלות על האב לעשות לבנו (כט ע"א)¹

[א] מאי 'כל מצות הבן על האב'?

- 1 גמ'.
- 2 מאי כל מצות הבן על האב?
- 3 אילימא כל מצות דמיחייב ברא למיעבד לאבא, נשים פטורות?
- 4 והתניא: "איש" – אין לי אלא איש, אשה מניין?
- 5 כשהוא אומר: "איש אמו ואביו תיראו" (ויקרא יט, ג) – הרי כאן שנים!
- 6 אמר רב יהודה, הכי קאמר:
- 7 'כל מצות הבן המוטלות על האב לעשות לבנו – אנשים חייבין, ונשים פטורות'.
- 8 [ב] האב חייב בבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות, וי"א אף להשיטו במים תנינא להא,
- 9 דת"ר: האב חייב בבנו למולו, ולפדותו, וללמדו תורה, ולהשיאו אשה, וללמדו אומנות;
- 10 ויש אומרים: אף להשיטו במים;
- 11 רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמד את בנו אומנות – מלמדו ליסטות.
- 12 ליסטות סלקא דעתך?
- 13 אלא, כאילו מלמדו ליסטות.

¹ על המשנה: כל מצות הבן על האב - אנשים חייבין, ונשים פטורות.

סוגיא 2: למולו (כט ע"א)

- 1 למולו.
- 2 מנלן?
- 3 דכתיב: "וימל אברהם את יצחק בנו" (בראשית כא, ד).
- 4 והיכא דלא מהליה אבוה – מיחייבי בי דינא למימהליה, דכתיב: "המול לכם כל זכר" (בראשית יז, י);
- 5 והיכא דלא מהליה בי דינא – מיחייב איהו למימהל נפשיה,
- 6 דכתיב: "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה" (בראשית יז, יד).
- 7 איהי מנלן דלא מיחייבא?
- 8 דכתיב: "כאשר צוה אותו אלהים" (בראשית כא, ד), אותו – ולא אותה.
- 9 אשכחן מיד, לדורות מנלן?
- 10 תנא דבי ר' ישמעאל: כל מקום שנאמר "צו" – אינו אלא זירוז מיד ולדורות;
- 11 זירוז – דכתיב "וצו את יהושע וחזקהו ואמצהו" (דברים ג, כח).
- 12 מיד ולדורות – דכתיב "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם" (במדבר טו, כג).

סוגיא 3: לפדותו (כט ע"א)

- 1 לפדותו.
- 2 מנלן?
- 3 דכתיב: "כל בכור בניך תפדה" (שמות לד, כ).
- 4 והיכא דלא פרקיה אבוה – מיחייב איהו למפרקיה, דכתיב: "פדה תפדה" (במדבר יח, טו).
- 5 ואיהי מנלן דלא מיפקדה?
- 6 דכתיב: תיפדה תפדה, כל שמצווה לפדות את עצמו – מצווה לפדות את אחרים,
- 7 וכל שאינו מצווה לפדות את עצמו – אינו מצווה לפדות אחרים.
- 8 ואיהי מנלן דלא מיחייבא למיפרק נפשה?
- 9 דכתיב: תפדה תיפדה, כל שאחרים מצווים לפדותו – מצווה לפדות את עצמו,
- 10 וכל שאין אחרים מצווים לפדותו – אין מצווה לפדות את עצמו.
- 11 ומנין שאין אחרים מצווין לפדותה?
- 12 דאמר קרא: "כל בכור בניך תפדה" (שמות לד, כ), 'בניך' – ולא בנותיך.

סוגיא 4: פדיון הבן – ב' (כט ע"א – כט ע"ב)

- 1 תנו רבנן: הוא לפדות ובנו לפדות – הוא קודם לבנו;
- 2 רבי יהודה אומר: בנו קודמו, שזה מצותו על אביו, וזה מצות בנו עליו.
- 3 אמר רבי ירמיה: הכל מודין, *כט ע"ב* כל היכא דליכא אלא חמש סלעים – הוא קודם לבנו,
- 4 מאי טעמא? מצוה דגופיה עדיפא,
- 5 כי פליגי – היכא דאיכא חמש משועבדים וחמש בני חורין,
- 6 ר' יהודה סבר: מלוה דכתיב בתורה ככתובה בשטר דמיא,
- 7 בהני חמש פריק לבריה, ואזיל כהן וטריף ליה לחמש משועבדים לדידיה;
- 8 ורבנן סברי: מלוה דכתיב באורייתא לאו ככתובה בשטר דמיא, והילכך מצוה דגופיה עדיף.
- 9 תנו רבנן: לפדות את בנו ולעלות לרגל – פודה את בנו ואחר כך עולה לרגל;
- 10 ר' יהודה אומר: עולה לרגל ואח"כ פודה את בנו, שזו מצוה עוברת, וזו מצוה שאינה עוברת.
- 11 בשלמא לר' יהודה – כדקאמר טעמא, אלא רבנן מאי טעמייהו?
- 12 דאמר קרא: "כל בכור בניך תפדה", והדר "לא יראו פני ריקם" (שמות לד, כ).
- 13 תנו רבנן: מנין שאם היו לו חמשה בנים מחמש נשים, שחייב לפדות כולן?
- 14 תלמוד לומר: "כל בכור בניך תפדה" (שם).
- 15 פשיטא, בפטר רחם תלא רחמנא!
- 16 מהו דתימא נילף בכור בכור מנחלה, מה להלן ראשית אוננו, אף כאן ראשית אוננו, קמ"ל.

סוגיא 5: ללמדו תורה (כט ע"ב)

- 1 ללמדו תורה.
- 2 מנלן?
- 3 דכתיב: "ולמדתם אותם את בניכם" (דברים יא, יט).
- 4 והיכא דלא אגמריה אבוה – מיחייב איהו למיגמר נפשיה, דכתיב: "ולמדתם".
- 5 איהי מנלן דלא מיחייבא?
- 6 דכתיב: ולימדתם ולמדתם,
- 7 כל שמצווה ללמוד – מצווה ללמד, וכל שאינו מצווה ללמוד – אינו מצווה ללמד.
- 8 ואיהי מנלן דלא מיחייבה למילף נפשה?
- 9 דכתיב: ולימדתם ולמדתם,
- 10 כל שאחרים מצווין ללמדו – מצווה ללמד את עצמו,
- 11 וכל שאין אחרים מצווין ללמדו – אין מצווה ללמד את עצמו.
- 12 ומנין שאין אחרים מצווין ללמדה?
- 13 דאמר קרא: "ולמדתם אותם את בניכם" (שם) – ולא בנותיכם.

סוגיא 6: ללמוד תורה או? (כט ע"ב)²

- 1 הוא ללמוד ובנו ללמוד – הוא קודם לבנו;
- 2 ר' יהודה אומר: אם בנו זריז וממולח ותלמודו מתקיים בידו – בנו קודמו.
- 3 כי הא דרב יעקב בריה דרב אחא בר יעקב שדריה אבוה לקמיה דאביי,
- 4 כי אתא חזייה דלא הוה מיחדדין שמעתיה,
- 5 אמר ליה: אנא עדיפא מינך, תוב את דאיזיל אנא.
- 6 שמע אביי דקא הוה אתי, הוה ההוא מזיק בי רבנן דאביי,
- 7 דכי הוה עיילי בתרין אפי' ביממא הוה מיתזקי,
- 8 אמר להו: לא ליתיב ליה אינש אושפיזא, אפשר דמתרחיש ניסא.
- 9 על, בת בההוא בי רבנן, אידמי ליה כתנינא דשבעה רישותיה, כל כריעה דכרע נתר חד רישיה.
- 10 אמר להו למחר: אי לא איתרחיש ניסא, סכינתין.
- 11 ללמוד תורה ולישא אשה – ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה,
- 12 ואם אי אפשר לו בלא אשה – ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה.
- 13 אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה: נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה.
- 14 ר' יוחנן אמר: ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה?
- 15 ולא פליגי: הא לן, והא להו.

² על מצוות הנוספות המוטלות על האב- להשיאו אשה, וכו'. – ראה להלן [10]! – בדף ל ע"ב

סוגיא 7: לישא אישה בגיל? (כט ע"ב – ל ע"א)

- 1 משתבח ליה רב חסדא לרב הונא בדרב המנונא דאדם גדול הוא,
- 2 אמר ליה: כשיבא לידך הביאהו לידי.
- 3 כי אתא, חזייה דלא פריס סודרא, אמר ליה: מאי טעמא לא פריסת סודרא?
- 4 אמר ליה: דלא נסיבנא. אהדרינהו לאפיה מיניה,
- 5 אמר ליה: חזי, דלא חזית להו לאפי עד דנסבת.
- 6 רב הונא לטעמיה, דאמר: בן עשרים שנה ולא נשא אשה – כל ימיו בעבירה.
- 7 בעבירה סלקא דעתך? אלא אימא: כל ימיו בהרהור עבירה.
- 8 **אמר רבא, וכן תנא דבי ר' ישמעאל:** עד כ' שנה, יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה,
- 9 כיון שהגיע כ' ולא נשא, אומר: תיפח עצמותיו.
- 10 **אמר רב חסדא:** האי דעדיפנא מחבראי – דנסיבנא בשיתסר,
- 11 ואי הוה נסיבנא בארביסר, *ל ע"א* הוה אמינא לשטן גירא בעיניך.
- 12 **אמר ליה רבא** לר' נתן בר אמי: אדידך על צוארי דברך, משיתסר ועד עשרים ותרתין,
- 13 ואמרי לה: מתמני סרי עד עשרים וארבעה.
- 14 **כתנאי:** "חנוך לנער על פי דרכו" (משלי כב, ו) – ר' יהודה ורבי נחמיה,
- 15 חד אמר: משיתסר ועד עשרים ותרתין, וחד אמר: מתמני סרי ועד עשרים וארבעה.

סוגיא 8: עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה? (ל ע"א)

[8]

- 1 עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה?
- 2 אמר רב יהודה **אמר שמואל**: כגון זבולון בן דן,
- 3 שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד, הלכות ואגדות.
- 4 **מיתבי**: למדו מקרא – אין מלמדו משנה; **ואמר רבא**: מקרא – זו תורה!
- 5 כזבולון בן דן ולא כזבולון בן דן, כזבולון בן דן – שלמדו אבי אביו,
- 6 ולא כזבולון בן דן – דאילו התם מקרא, משנה ותלמוד, הלכות ואגדות, ואילו הכא מקרא לבד.
- 7 ואבי אביו מי מיחייב? **והתניא**: "ולמדתם אותם את בניכם" (דברים יא, יט) – ולא בני בניכם,
- 8 ומה אני מקיים "והודעתם לבניך ולבני בניך" (דברים ד, ט). לומר לך,
- 9 שכל המלמד את בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות!
- 10 הוא דאמר כי האי תנא; **דתניא**: "ולמדתם אותם את בניכם" – אין לי אלא בניכם, בני בניכם מניין?
- 11 תלמוד לומר: "והודעתם לבניך ולבני בניך";
- 12 אם כן, מה תלמוד לומר "בניכם"?
- 13 בניכם – ולא בנותיכם.

[ב]

- 14 **אמר רבי יהושע בן לוי**: כל המלמד את בן בנו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני,
- 15 שנאמר: "והודעתם לבניך ולבני בניך", וסמיך ליה: "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" (דברים ד, ט-י).
- 16 **רבי חייא בר אבא** אשכחיה **לרבי יהושע בן לוי** דשדי דיסנא ארישיה וקא ממטי ליה לינוקא לבי כנישתא.
- 17 אמר ליה: מאי כולי האי?
- 18 אמר ליה: מי זוטר מאי דכתיב והודעתם לבניך, וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב?
- 19 מכאן ואילך, **רבי חייא בר אבא** לא טעים אומצא, עד דמקרי לינוקא ומוספיה.
- 20 **רבה בר רב הונא** לא טעים אומצא, עד דמייתי לינוקא לבית מדרשא.

סוגיא 9: "ושננתם" (ל ע"א – ל ע"ב)

[א]

- 1 אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא, מאי דכתיב: "ושננתם לבניך" (דברים ו, ז)
- 2 אל תקרי 'ושננתם' אלא 'ושלשתם',
- 3 לעולם ישלש אדם שנותיו, שלישי במקרא, שלישי במשנה, שלישי בתלמוד.
- 4 מי יודע כמה חיי?
- 5 לא צריכא – ליומי.

[ב]

- 6 לפיכך נקראו ראשונים סופרים – שהיו סופרים כל האותיות שבתורה, שהיו אומרים:
- 7 וא"ו ד"גחון" (ויקרא יא, מב) – חציין של אותיות של ס"ת,
- 8 "דרש דרש" (ויקרא י, טז) – חציין של תיבות,
- 9 "והתגלח" (ויקרא יג, לג) – של פסוקים,
- 10 "יכרסמנה חזיר מיער" (תהלים פ, יד) – עי"ן דיער חציין של תהלים,
- 11 "והוא רחום יכפר עון" (תהלים עח, לח) – חציו דפסוקים.
- 12 בעי רב יוסף: וא"ו ד"גחון" מהאי גיסא, או מהאי גיסא?
- 13 אמר ליה: ניתי ספר תורה ואימנינה!
- 14 מי לא אמר רבה בר בר חנה: לא זוו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאו?
- 15 אמר ליה: אינהו בקיאי בחסירות ויתרות, אנן לא בקיאנן.
- 16 בעי רב יוסף: "והתגלח" מהאי גיסא, או מהאי גיסא?
- 17 אמר ליה אביי: פסוקי מיהא ליתו לימנו!
- 18 בפסוקי נמי לא בקיאנן,
- 19 דכי אתא רב אחא בר אדא, אמר: במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי:
- 20 "ויאמר ה' אל משה, הנה אנכי בא אליך, בעב הענן" (שמות יט, ט).
- 21 תנו רבנן: חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי ספר תורה,
- 22 יתר עליו תהלים – שמונה, חסר ממנו דברי הימים – שמונה.

[ג]

- 23 תנו רבנן: "ושננתם" (דברים ו, ז) – שיהו דברי תורה מחודדים בפך,
- 24 שאם ישאל לך אדם דבר – אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד,
- 25 שנאמר: *ל ע"ב* "אמור לחכמה אחותי את" וגו' (משלי ז, ד),
- 26 ואומר: "קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך" (משלי ז, ג),
- 27 ואומר: "כחצים ביד גבור כן בני הנעורים" (תהלים קכו, ד),
- 28 ואומר: "חצי גבור שנונים" (תהלים קכ, ד),
- 29 ואומר: "חציך שנונים עמים תחתיך יפלו" (תהלים מה, ו),
- 30 ואומר: "אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם, לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער" (שם קכו, ה).³
- 31 מאי את אויבים בשער?
- 32 אמר רבי חייא בר אבא: אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד

³ ספרי דברים פסיקא לד, לדברים ו, ז, עמ' 60:

"ושננתם לבניך" - שיהו מחודדים בתוך פך, שכשאדם שואלך דבר לא תהא מגמגם בו אלא תהא אומר לו מיד. וכן הוא אומר "אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא" (משלי ז ד), ואומר "קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך" (משלי ז ג), ואומר "חציך שנונים" (תהלים מה ו), מה שכן לזה "עמים תחתיך יפלו בלב אויבי המלך" (תהלים מה ו), ואומר "כחצים ביד גבור כן בני הנעורים" (תהלים קכז, ד), מה נאמר בהם "אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער" (שם קכז, ה).

- 33 נעשים אויבים זה את זה, ואינם זוים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה,
 34 שנאמר: "את והב בסופה" (במדבר כא, יד), אל תקרי 'בסופה', אלא 'בסופה'.⁴
- [ד]
- 35 **תנו רבנן:** "ושמתם" (דברים יא, יח) – סם תם, נמשלה תורה כסם חיים;
 36 משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו,
 37 ואמר לו: בני, כל זמן שהרטיה זו על מכתך, אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך,
 38 ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה מתיירא, ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי;
 39 כך הקב"ה אמר להם לישראל: בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין,
 40 ואם אתם עוסקים בתורה – אין אתם נמסרים בידו, שנאמר: (בראשית ד, ז) הלא אם תטיב שאת,
 41 ואם אין אתם עוסקין בתורה – אתם נמסרים בידו, שנא': לפתח חטאת רובץ,
 42 ולא עוד, אלא שכל משאו ומתנו בכך, שנאמר: ואלו תשוקתו,
 43 ואם אתה רוצה אתה מושל בו, שנאמר: ואתה תמשל בו.
 44 **תנו רבנן:** קשה יצר הרע, שאפילו יוצרו קראו רע,
 45 שנאמר: "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" (בראשית ח, כא).⁵
- 46 **אמר רב יצחק:** יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, שנאמר: (בראשית ו, ה) "רק רע כל היום".
 47 **ואמר ר' שמעון בן לוי:** יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו,
 48 שנאמר: "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו" (תהלים לו, לב),
 49 ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שנאמר: "אלהים לא יעזבנו בידו".
 50 **תנא דבי ר' ישמעאל:** בני, אם פגע בכך מנוול זה משכהו לבית המדרש,
 51 אם אבן הוא נימוח, ואם ברזל הוא מתפוצץ,

⁴ **ספרי דברים פיסקא לד, לדברים ו, ז, עמ' 60:**

"ושנתם לבניך" - שיהו מחודדים בתוך פוך, שכשאתם שואלך דבר לא תהא מגמגם בו אלא תהא אומר לו מיד. וכן הוא אומר "אמר לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא" (משלי ז ד), ואומר "קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך" (שם /משלי/ ז ג), ואומר "חציך שנונים" (תהלים מה ו), מה שר לזה "עמים תחתיך יפלו בלב אויבי המלך" (שם /תהלים מה ו/), ואומר "כחצים ביד גבור כן בני הנעורים" (שם /תהלים/ קכז ד), מה נאמר בהם "אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער" (שם קכז, ה).

ספרי דברים פיסקא מה, לדברים יא, יח, עמ' 103:

"ושמתם את דברי אלה על לבבכם", מגיד שנמשלו דברי תורה בסם חיים, משל למלך שכעס על בנו והכהו מכה רעה ונתן רטיה על גבי מכתו ואמר לו בני כל זמן שרטיה זו על גבי מכתך אכול מה שהנאך ושתה מה שהנאך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה נזוק כלום, אבל אם הגבהת אותה מיד הוא מעלה נומי; כך אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל; בני, בראתי לכם יצר הרע שאין רע הימנו +בראשית ד ז+ הלא אם תטיב שאת, היו עסוקים בדברי תורה ואינו שולט בכם; ואם פורשים אתם מדברי תורה הרי הוא שולט בכם, שנאמר +בראשית ד ז+ לפתח חטאת רובץ, ואלו תשוקתו אין משאו ומתנו אלא כך אבל אם רצה אתה תשלט בו שנאמר ואתה תמשל בו ואומר +משלי כה כא - כב+ אם רעב שונאך האכילהו לחם כי גחלים אתה חותה על ראשו, רע הוא יצר הרע שמי שברא אותו מעיד עליו שהוא רע שנאמר +בראשית ח כא+ כי יצר לב האדם רע.

⁵ **ספרי דברים פיסקא מה, לדברים יא, יח, עמ' 103:**

"ושמתם את דברי אלה על לבבכם", מגיד שנמשלו דברי תורה בסם חיים, משל למלך שכעס על בנו והכהו מכה רעה ונתן רטיה על גבי מכתו ואמר לו בני כל זמן שרטיה זו על גבי מכתך אכול מה שהנאך ושתה מה שהנאך ורחוץ בין בחמין בין בצונן ואין אתה נזוק כלום, אבל אם הגבהת אותה מיד הוא מעלה נומי; כך אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל; בני, בראתי לכם יצר הרע שאין רע הימנו (בראשית ד ז) הלא אם תטיב שאת, היו עסוקים בדברי תורה ואינו שולט בכם; ואם פורשים אתם מדברי תורה הרי הוא שולט בכם, שנאמר (בראשית ד ז) לפתח חטאת רובץ, ואלו תשוקתו, אין משאו ומתנו אלא כך אבל אם רצה אתה תשלט בו, שנאמר ואתה תמשל בו ואומר (משלי כה כא - כב) אם רעב שונאך האכילהו לחם כי גחלים אתה חותה על ראשו, רע הוא יצר הרע שמי שברא אותו מעיד עליו שהוא רע שנאמר (בראשית ח כא) כי יצר לב האדם רע.

- 52 שנאמר: "הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע" (ירמיהו כג כט),
- 53 אם אבן הוא נימוח,
- 54 שנאמר: "הוי כל צמא לכו למים" (ישעיהו נה, א), ואומר "אבנים שחקו מים" (איוב יד יט).

סוגיא 10: מצוות הנוספות המוטלות על האב – להשיאו אשה, וללמדו אומנות. וי"א אף להשיטו במים (ל ע"ב)

[א]

- 1 להשיאו אשה.
- 2 מנלן?
- 3 דכתיב: "קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים" (ירמיהו כט, ו).
- 4 בשלמא בנו – בידו, אלא בתו – בידו היא?
- 5 הכי קאמר להו: ניתן לה מידי ולבשייה ונכסייה, כי היכי דקפצו עלה אינשי.

[ב]

- 6 ללמדו אומנות.
- 7 מנלן?
- 8 אמר חזקיה, דאמר קרא: "ראה חיים עם אשה אשר אהבת" (קהלת ט, ט),
- 9 אם אשה ממש היא – כשם שחייב להשיאו אשה, כך חייב ללמדו אומנות,
- 10 אם תורה היא – כשם שחייב ללמדו תורה, כך חייב ללמדו אומנות.

[ג]

- 11 ויש אומרים: אף להשיטו בנהר.
- 12 מאי טעמא?
- 13 חיותיה הוא.

[ד]

- 14 רבי יהודה אומר: כל שאינו מלמדו אומנות – מלמדו ליסטות.
- 15 ליסטות סלקא דעתך?
- 16 אלא, כאילו מלמדו ליסטות.
- 17 מאי בינייהו?
- 18 איכא בינייהו, דאגמריה עיסקא.

סוגיא 11: מצוות המוטלות על הבן לעשות לאביו (ל ע"ב)⁶

[א]

- 1 כל מצות האב על הבן וכו'.
- 2 מאי כל מצות האב על הבן?
- 3 אילימא כל מצותא דמיחייב אבא למיעבד לבריה, נשים חייבות?
- 4 והתניא: האב חייב בבנו למולו ולפדותו; אביו – אין, אמו – לא!
- 5 אמר רב יהודה: הכי קאמר:
- 6 כל מצות האב המוטלת על הבן לעשות לאביו – אחד אנשים ואחד נשים חייבין.

[ב]

- 7 תנינא להא דת"ר: "איש" (ויקרא יט, ג) – אין לי אלא איש, אשה מניין? כשהוא אומר: "תיראו" – הרי כאן שנים;
- 8 א"כ, מה ת"ל "איש"?
- 9 איש סיפק בידו לעשות, אשה אין סיפק בידה לעשות, מפני שרשות אחרים עליה.
- 10 אמר רב אידי בר אבין אמר רב: נתגרשה, שניהם שוים.

⁶ על המשנה: וכל מצות האב על הבן - אחד אנשים ואחד נשים חייבין.

סוגיא 12: "כבד את אביך ואת אמך" (ל ע"ב – לא ע"א)

[8]

- 1 **תנו רבנן:** נאמר: "כבד את אביך ואת אמך" (שמות כ, יב), ונאמר: "כבד את ה' מהונך" (משלי ג, ט).
- 2 השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום;
- 3 נאמר: "איש אמו ואביו תיראו" (ויקרא יט, ג), ונאמר: "את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד" (דברים ו, יג).
- 4 השוה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום;
- 5 נאמר: "מקלל אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, יז),
- 6 ונאמר: "איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו" (ויקרא כד, טו),
- 7 השוה הכתוב ברכת אב ואם לברכת המקום;
- 8 אבל בהכאה – ודאי אי אפשר; וכן בדין, ששלשתן שותפין בו.
- 9 שלשה שותפין הן באדם: הקב"ה, ואביו, ואמו;
- 10 בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני.
- 11 **תניא:** רבי אומר:
- 12 גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שבן מכבד את אמו יותר מאביו,
- 13 מפני ***לא נ"א*** שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הקב"ה כיבוד אב לכיבוד אם;
- 14 וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו,
- 15 מפני שמלמדו תורה, לפיכך הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב.
- 16 **תני תנא קמיה דרב נחמן:** בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה:
- 17 יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני.
- 18 **אמר ר' יצחק:** כל העובר עבירה בסתר – כאילו דוחק רגלי שכינה,
- 19 שנאמר: "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי" (ישעיהו סו, א).
- 20 אמר רבי יהושע בן לוי: אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה,
- 21 שנא': מלא כל הארץ כבודו (ישעיהו ו, ג).
- 22 רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי ארבע אמות בגילוי הראש, אמר: שכינה למעלה מראשי.

[ב]

- 23 שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר:
- 24 אבא אומר השקיני מים, ואימא אומרת השקיני מים, איזה מהם קודם?
- 25 אמר ליה: הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך.
- 26 בא לפני רבי יהושע, אמר לו כך.
- 27 אמר לו: רבי, נתגרשה מהו?
- 28 אמר ליה: מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה, הטל להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולין.

[ג]

- 29 דרש **עולא רבה** אפיתחא דבי נשיאה:
- 30 מאי דכתיב: "יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך" (תהלים קלח, ד)?
- 31 'מאמר פיך' לא נאמר אלא "אמרי פיך",
- 32 בשעה שאמר הקב"ה "אנכי" ו"לא יהיה לך" (שמות כ, ב-ג),
- 33 אמרו אומות העולם: לכבוד עצמו הוא דורש,
- 34 כיון שאמר "כבד את אביך ואת אמך" (שמות כ, יב), חזרו והודו למאמרות הראשונות.
- 35 **רבא אמר:** מהכא: "ראש דברך אמת" (תהלים קיט, קס), ראש דברך ולא סוף דברך?
- 36 אלא, מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת.

סוגיא 13: עד היכן כיבוד אב ואם? (לא ע"א)

[8]

- 1 בעו מיניה **מרב עולא**: עד היכן כיבוד אב ואם?
- 2 אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד באשקלון ודמא בן נתינה שמו,
- 3 פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים ריבוא שכר, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו,
- 4 ולא ציערו.
- 5 אמר רב יהודה **אמר שמואל**: שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם?
- 6 אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו,
- 7 בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכר, ורב כהנא מתני: בשמונים ריבוא,
- 8 והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו.
- 9 לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו, שנולדה לו פרה אדומה בעדרו. נכנסו חכמי ישראל אצלו,
- 10 אמר להם: יודע אני בכם, שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי,
- 11 אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא.

[ב]

- 12 **וא"ר חנינא**: ומה מי שאינו מצווה ועושה – כך, מצווה ועושה עאכו"כ,
- 13 **דא"ר"ח**: גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה.
- 14 **אמר רב יוסף**: מריש ה"א, מאן דהוה אמר לי הלכה כר"י, דאמר: סומא פטור מן המצות,
- 15 עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מיפקידנא והא עבידנא,
- 16 השתא דשמעיתא להא דא"ר חנינא: גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה,
- 17 אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה, עבידנא יומא טבא לרבנן.

[ג]

- 18 כי אתא **רב דימי**, אמר: פעם אחת היה לבוש סירקון של זהב והיה יושב בין גדולי רומי,
- 19 ובאתה אמו וקרעתו ממנו, וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו, ולא הכלימה.

סוגיא 14: כיבוד אב ואם – מעשה חכמים (לא ע"א – לא ע"ב)

[א]

- 1 תני אבימי בריה דרבי אבהו:
 2 יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם, ויש מטחינו בריחים *לא ע"ב* ומביאו לחיי העולם הבא.
 3 אמר רבי אבהו: כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד.
 4 חמשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו, וכי הוה אתא רבי אבהו קרי אבבא,
 5 רהיט ואזיל ופתח ליה, ואמר אין אין עד דמטאי התם.
 6 יומא חד אמר ליה: אשקיין מיא, אדאייתי ליה נמנם, גחין קאי עליה עד דאיתער,
 7 איסתייעא מילתיה ודרש אבימי: מזמור לאסף (תהלים עט, א).

[ב]

- 8 אמר ליה רב יעקב בר אבהו לאביי:
 9 כגון אנא דעד דאתינא מבי רב, אבא מדלי לי כסא ואמא מזגה לי, היכי איעביד?
 10 א"ל: מאמך קביל ומאבוך לא תקבל, דכיון דבר תורה הוא חלשה דעתיה.

[ג]

- 11 רבי טרפון הוה ליה ההיא אמא,
 12 דכל אימת דהוה בעיא למיסק לפוריא – גחין וסליק לה, וכל אימת דהוה נחית – נחתת עלויה,
 13 אתא וקא משתבח בי מדרשא,
 14 אמרי ליה: עדיין לא הגעת להצי כיבוד, כלום זרקה ארנקי בפניך לים ולא הכלמתה?

[ד]

- 15 רב יוסף כי הוה שמע קל כרעא דאמיה, אמר: איקום מקמי שכינה דאתיא.
 16 אמר רבי יוחנן: אשרי מי שלא חמאן.
 17 רבי יוחנן, כי עברתו אמו מת אביו, ילדתו – מתה אמו;
 18 וכן אביי.
 19 איני? והאמר אביי: אמרה לי אם!
 20 ההיא מרבינתיה הואי.

[ה]

- 21 רב אסי הוה ליה ההיא אמא זקינה, אמרה לי:
 22 בעינא תכשיטין, עבד לה.
 23 בעינא גברא, נייעין לך.
 24 בעינא גברא דשפיר כותך, שבקה ואזל לארעא דישראל.
 25 שמע דקא אזלה אבתריה, אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר לי: מהו לצאת מארץ לחוצה לארץ?
 26 א"ל: אסור. לקראת אמא, מהו?
 27 א"ל: איני יודע. [אתרח] פורתא הדר אתא, אמר ליה: אסי, נתרצית לצאת? המקום יחזירך לשלום.
 28 אתא לקמיה דרבי אלעזר, א"ל: חס ושלום, דלמא מירתח רתח!
 29 א"ל: מאי אמר לך?
 30 אמר ליה: המקום יחזירך לשלום,
 31 אמר ליה: ואם איתא דרתח לא הוה מברך לך.
 32 אדהכי והכי שמע לארונא דקאתי, אמר: אי ידעי לא נפקי.

סוגיא 15: מכבדו בחייו ובמותו (לא ע"ב)

- 1 **תנו רבנן:** מכבדו בחייו ומכבדו במותו;
- 2 בחייו כיצד? הנשמע בדבר אביו למקום, לא יאמר:
- 3 שלחוני בשביל עצמי, מהרוני בשביל עצמי, פטרוני בשביל עצמי, אלא כולהו בשביל אבא;
- 4 במותו כיצד? היה אומר דבר שמועה מפיו,
- 5 לא יאמר: כך אמר אבא, אלא כך אמר אבא מרי, הריני כפרת משכבו.
- 6 והני מילי תוך שנים עשר חדש, מכאן ואילך, אומר: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא.
- 7 **תנו רבנן:** חכם – משנה שם אביו ושם רבו, תורגמן – אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו.
- 8 אבוא דמאן? אילימא אבוא דמתורגמן, אטו תורגמן לאו בר חיובא הוא?
- 9 אלא **אמר רבא:** שם אביו של חכם, ושם רבו של חכם;
- 10 כי הא **דמר בר רב אשי** כי הוה דריש בפירקא,
- 11 איהו אמר 'אבא מרי', ואמוריה אמר 'הכי אמר רב אשי'.

סוגיא 16: מורא וכיבוד; משל מי? (לא ע"ב – לב ע"א)

- 1 **תנו רבנן:** איזהו מורא, ואיזהו כיבוד?
- 2 מורא – לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריעו;
- 3 כיבוד – מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא.⁷
- 4 איבעיא להו: ***לב ע"א*** משל מי?
- 5 **רב יהודה אמר:** משל בן, **רב נתן בר אושעיא אמר:** משל אב.
- 6 אורו ליה רבנן לרב ירמיה, ואמרי לה לבריה דרב ירמיה, כמ"ד משל אב.
- 7 **מיתבי:** נאמר: "כבוד את אביך ואת אמך" (שמות כ, יב), ונאמר: "כבוד את ה' מהונך" (משלי ג, ט),
- 8 מה להלן בחסרון כיס, אף כאן בחסרון כיס;
- 9 ואי אמרת משל אב, מאי נפקא ליה מיניה?
- 10 לביטול מלאכה.
- 11 **ת"ש:** ב' אחים, שני שותפין, האב ובנו, הרב ותלמידו
- 12 – פודין זה לזה מעשר שני, ומאכילין זה לזה מעשר עני;⁸
- 13 ואי אמרת משל בן, נמצא זה פורע חובו משל עניים!
- 14 לא צריכא – להעדפה.
- 15 אי הכי, היינו **דקתני עלה:** אמר רבי יהודה: תבא מאירה למי שמאכיל את אביו מעשר עני;
- 16 ואי להעדפה, מאי נפקא מינה?
- 17 אפילו הכי זילא ביה מילתא.
- 18 **ת"ש:** שאלו את ר"א: עד היכן כיבוד אב ואם?
- 19 אמר להם: כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו, ואינו מכלימו.
- 20 ואי אמרת משל אב, מאי נפקא לי' מיניה?
- 21 בראוי ליורשו,
- 22 וכי הא דרבה בר רב הונא,
- 23 דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה, אמר: איזול איחזי אי רתח אי לא רתח.
- 24 ודלמא רתח, וקעבר א"לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד)!
- 25 דמחיל ליה ליקריה.
- 26 והא קעבר משום בל תשחית (ראה דברים כ, יט)!
- 27 דעבד ליה בפומבייני.
- 28 ודילמא משום הכי לא רתחו!
- 29 דעבד ליה בשעת ריתחיה.

⁷ ראה רמב"ם, הלכות ממרים, פ"ו ה"ג: אי זהו מורא ואי זהו כבוד,

מורא לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריע את דבריו, ולא יקרא לו בשמו לא בחייו ולא במותו, אלא אומר אבא מרי, היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים משנה את שמם, יראה לי שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פלא שאין הכל דשין בו, אבל השמות שקוראים בהן את העם כגון אברהם יצחק ויעקב משה וכיוצא בהן בכל לשון ובכל זמן קורא בהן לאחרים שלא בפניו ואין בכך כלום,

אי זהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה **משל האב**, ואם אין ממון לאב ויש ממון לבן **כופין** אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול, ומוציא ומכניס ומשמשו בשאר הדברים שהשמים משמשים בהן את הרב, ועומד מפניו כדרך שהוא עומד מפני רבו.

⁸ ראה תוספתא, מעשר שני, פ"ד ה"ז:

שני אחין, ושני שותפין, אב ובנו - פודין זה לזה מעשר שני, ונותנין זה לזה מעשר עני. אמ' ר' יהודה: תבוא מאירה לאדם שנותן מעשר עני לאביו. אמרו לו: מה אילו היו שניהם עניים.

סוגיא 17: אל יאמר לאבא... אלא אומר לו... (לב ע"א)

- 1 מתני ליה רב יהוקאל לרמי בריה:
- 2 הנשרפים בנסקלים – רבי שמעון אומר: ידונו בסקילה, שהשריפה חמורה.
- 3 אמר ליה רב יהודה בריה: אבא, לא תיתנייא הכי,
- 4 מאי איריא שריפה חמורה? תיפוק לי דרובא נסקלים נינהו! אלא הכי איתנייא: הנסקלים בנשרפים.
- 5 א"ל: אי הכי, אימא סיפא, וחכמים אומרים: ידונו בשריפה, שהסקילה חמורה;
- 6 מאי איריא דסקילה חמורה? תיפוק לי דרובא נשרפים נינהו!
- 7 א"ל: התם רבנן הוא דקאמרו ליה לר"ש, דקאמרת שריפה חמורה, לא, סקילה חמורה.
- 8 א"ל שמואל לרב יהודה: שיננא, לא תימא ליה לאבוך הכי,
- 9 דתניא: הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה, אל יאמר לו: אבא, עברת על דברי תורה,
- 10 אלא אומר לו: אבא, כך כתוב בתורה. כך כתוב בתורה – צעורי קא מצער ליה!
- 11 אלא, אומר לו: אבא, מקרא כתוב בתורה כך.

סוגיא 18: אבא אומר... ומצוה לעשות (לב ע"א)

- 1 אלעזר בן מתתיה אומר: אבא אומר השקיני מים, ומצוה לעשות,
- 2 מניח אני כבוד אבא ועושה את המצוה, שאני ואבא חייבים במצוה;
- 3 איסי בן יהודה אומר: אם אפשר למצוה ליעשות ע"י אחרים תיעשה על ידי אחרים,
- 4 וילך הוא בכבוד אביו.
- 5 אמר רב מתנה: הלכה כאיסי בן יהודה.

סוגיא 19: שמחל על כבודו – מחול? (לב ע"א – לב ע"ב)

- 1 א"ר יצחק בר שילא א"ר מתנה אמר רב חסדא:
- 2 האב שמחל על כבודו – כבודו מחול, הרב שמחל על כבודו – אין כבודו מחול;
- 3 ורב יוסף אמר: אפי' הרב שמחל על כבודו – כבודו מחול,
- 4 שנאמר: "ויי' הולך לפניהם יומם" (שמות יג, כא).
- 5 אמר רבא: הכי השתא, התם הקדוש ב"ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא – מחיל ליה ליקריה,
- 6 *לב ע"ב* הכא תורה דיליה היא?
- 7 הדר אמר רבא: אין, תורה דיליה היא, דכתיב: "ובתורתו יהגה יומם ולילה" (תהלים א, ב).
- 8 איני? והא רבא משקי בי הלולא דבריה,
- 9 ודל ליה כסא לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע וקמו מקמיה,
- 10 לרב מרי ולרב פנחס בריה דרב חסדא – ולא קמו מקמיה,
- 11 איקפד ואמר: הנו רבנן – רבנן, והנו רבנן לאו רבנן?
- 12 ותו, רב פפא הוה משקי בי הלולא דאבא מר בריה,
- 13 ודלי ליה כסא לר' יצחק בריה דרב יהודה ולא קם מקמיה, ואיקפד!
- 14 אפ"ה, הידור מיעבד ליה בעו.
- 15 אמר רב אשי: אפילו למ"ד הרב שמחל על כבודו מחול,
- 16 נשיא שמחל על כבודו – אין כבודו מחול.
- 17 מיתבי:
- 18 מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי צדוק שהיו מסובין בבית המשתה בנו של רבן גמליאל,
- 19 והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם, נתן הכוס לר' אליעזר ולא נטלו, נתנו לר' יהושע וקיבלו;
- 20 אמר לו רבי אליעזר: מה זה, יהושע, אנו יושבין ורבן גמליאל (ברבי) [דרבי] עומד ומשקה עלינו?
- 21 אמר ליה: מצינו גדול ממנו שמש, (אברהם גדול ממנו ושמש) אברהם גדול הדור היה,
- 22 וכתוב בו: "והוא עומד עליהם" (בראשית יח)!
- 23 ושמא תאמרו, כמלאכי השרת נדמו לו? לא נדמו לו אלא לערביים,
- 24 ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו?
- 25 אמר להם רבי צדוק: עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים בכבוד הבריות?
- 26 הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה, ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד,
- 27 ואנו לא יהא רבן גמליאל ברבי עומד ומשקה עלינו?
- 28 אלא אי איתמר הכי איתמר,
- 29 אמר רב אשי: אפילו למ"ד נשיא שמחל על כבודו מחול,
- 30 מלך שמחל על כבודו – אין כבודו מחול,
- 31 שנאמר: "שום תשים עליך מלך" (דברים יז, טו), שתהא אימתו עליך.

20–23 סוגיות – מעין חטיבה נפרדת

סוגיא 20: "מפני שיבה תקום..." (לב ע"ב – לג ע"ב)

[א]

- 1 ת"ר: "מפני שיבה תקום" (ויקרא יט, לב) – יכול אפילו מפני זקן אשמאי?
- 2 "זקן" (שם), ואין זקן אלא חכם, שנאמר: "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" (במדבר יא, טז);
- 3 רבי יוסי הגלילי אומר: אין זקן אלא מי שקנה חכמה, שנאמר: "ה' קנני ראשית דרכו" (משלי ח, כב).
- 4 יכול יעמוד מפניו ממקום רחוק?
- 5 ת"ל "תקום והדרת", לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור.
- 6 יכול יהדרנו בממון?
- 7 ת"ל: "תקום והדרת", מה קימה שאין בה חסרון כיס, אף הידור שאין בו חסרון כיס.
- 8 יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ?
- 9 ת"ל "תקום והדרת", לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור.
- 10 יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו?
- 11 ת"ל "תקום... ויראת", דבר המסור ללב נאמר בו "ויראת מאלהיך" (ויקרא יט, לב).
- 12 רבי שמעון בן אלעזר אומר: מנין לזקן שלא יטריח?
- 13 ת"ל: "זקן ויראת".
- 14 איסי בן יהודה אומר: "מפני שיבה תקום" – אפילו כל שיבה במשמע.

[ב] רכוב כמהלך?

- 15 רבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא!
- 16 איכא בינייהו יניק וחכים, ת"ק סבר: יניק וחכים לא, רבי יוסי הגלילי סבר: אפילו יניק וחכים.
- 17 מ"ט דרבי יוסי הגלילי?
- 18 אמר לך: אי ס"ד כדקאמר ת"ק, א"כ, נכתוב רחמנא מפני שיבה זקן תקום והדרת,
- 19 מ"ש דפלגינהו רחמנא?
- 20 למימר, דהאי לאו האי והאי לאו האי, ש"מ: אפי' יניק וחכים.
- 21 ות"ק? משום דבעי למיסמך זקן ויראת.
- 22 ותנא קמא מ"ט? אי ס"ד כדקאמר רבי יוסי הגלילי,
- 23 א"כ נכתוב רחמנא *לג ע"א* מפני שיבה תקום והדרת תקום והדרת פני זקן,
- 24 ומדלא כתב הכי, ש"מ חד הוא.

[ג] יכול יהדרנו בממון?

- 25 אמר מר: יכול יהדרנו בממון?
- 26 תלמוד לומר: "תקום והדרת" (שם), מה קימה שאין בה חסרון כיס, אף הידור שאין בו חסרון כיס.
- 27 וקימה לית בה חסרון כיס?
- 28 מי לא עסקינן דקא נקיב מרגניתא, אדהכי והכי קאים מקמיה ובטיל ממלאכתו?
- 29 אלא אקיש קימה להידור, מה הידור שאין בו ביטול, אף קימה שאין בה ביטול;
- 30 ואקיש נמי הידור לקימה, מה קימה שאין בה חסרון כיס, אף הידור שאין בו חסרון כיס;
- 31 מכאן אמרו: אין בעלי אומניות רשאים לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתם.
- 32 ולא? והתנן: כל בעלי אומניות עומדים מפניהם ושואלים בשלומם,
- 33 ואומרים להם: אחינו, אנשי מקום פלוני, בואכם לשלום!
- 34 א"ר יוחנן: מפניהם עומדים, מפני תלמידי חכמים אין עומדים.
- 35 אמר רבי יוסי בר אבין:
- 36 בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי מפניהם עומדים, מפני תלמידי חכמים אין עומדים.

- 37 ודלמא שאני התם, דא"כ, אתה מכשילן לעתיד לבא.
 [ד] יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ?
 38 **אמר מר:** יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ?
 39 ולא? והא ר' חייא הוה יתיב בי מסחותא,
 40 וחליף ואזיל רבי שמעון בר רבי ולא קם מקמיה, ואיקפד,
 41 ואתא אמר ליה לאבוה: שני חומשים שניתי לו בספר תהלים, ולא עמד מפני!
 42 ותו, בר קפרא, ואמרי לה ר' שמואל בר ר' יוסי הוה יתיב בי מסחותא,
 43 על ואזיל ר' שמעון בר רבי ולא קם מקמיה, ואיקפד,
 44 ואתא א"ל לאבוה: שני שלישי שניתי לו בתורת כהנים, ולא עמד מפני!
 45 ואמר לו: שמא בהן יושב ומהרהר;
 46 טעמא דבהן יושב ומהרהר, הא לאו הכי לא!
 47 לא קשיא: הא בבתי גואי, הא בבתי בראי.
 48 ה"נ מסתברא,
 49 **דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן:** בכל מקום מותר להרהר, חוץ מבית המרחץ ומבית הכסא!
 50 דילמא לאונסיה שאני.
 [ה] יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו?
 51 יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו?
 52 אטו ברשיעי עסקינן?
 53 אלא, יכול יעצים עיניו מקמי דלימטיה זמן חיובא,
 54 דכי מטא זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה?
 55 תלמוד לומר "תקום ויראת".
 56 איזוהי קימה שיש בה הידור? הוי אומר: זה ד' אמות.
 57 **אמר אביי:** לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק, אבל ברבו המובהק – מלא עיניו.
 58 אביי מכי הוה חזי ליה לאודניה דחמרא דרב יוסף דאתי, הוה קאים.
 59 אביי הוה רכיב חמרא וקא מסגי אגודא דנהר סגיא,
 60 יתיב רב משרשיא ורבנן באידך גיסא ולא קמו מקמיה, אמר להו: ולא רב מובהק אנא?
 61 אמרו ליה: לאו אדעתין.
 [ו] מנין לזקן שלא יטריח?
 62 **ר' שמעון בן אלעזר אומר:** מנין לזקן שלא יטריח? ת"ל: "זקן ויראת".
 63 **אמר אביי:** נקטינן, דאי מקיף חיי.
 64 אביי מקיף. רבי זירא מקיף.
 65 רבינא הוה יתיב קמיה דר' ירמיה מדיפתי, חלף ההוא גברא קמיה ולא מיכסי רישא,
 66 אמר: כמה חציף הא גברא!
 67 א"ל: דלמא ממתא מחסיא ניהו, דגיסי בה רבנן.
 [ז] איסי בן יהודה אומר: "מפני שיבה תקום"
 68 **איסי בן יהודה אומר:** "מפני שיבה תקום" – ואפילו כל שיבה במשמע.
 69 **אמר ר' יוחנן:** הלכה כאיסי בן יהודה.
 70 ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי, אמר: כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני.
 71 רבא מיקם לא קאי, הידור עבד להו. אביי יהיב ידא לסבי.
 72 רבא משדר שלוחיה.
 73 רב נחמן משדר גוזאי, אמר: אי לאו תורה, כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא!

סוגיא 21: תלמיד חכם לעמוד בפני רבו? (לג ע"א – לג ע"ב)

- 1 א"ר אייבו אמר ר' ינאי: *לג ע"ב* אין תלמיד חכם רשאי לעמוד מפני רבו אלא שחרית וערבית,
- 2 כדי שלא יהיה כבודו מרובה מכבוד שמים.
- 3 מיתיבי: ר' שמעון בן אלעזר אומר: מנין לזקן שלא יטריח? ת"ל: "זקן ויראת";
- 4 ואי אמרת שחרית וערבית בלבד, אמאי לא ניטרח? חיובא הוא! אלא לאו כולי יומא!
- 5 לעולם שחרית וערבית בלבד, ואפ"ה כמה דאפשר ליה לא ניטרח.
- 6 אמר ר' אלעזר: כל ת"ח שאין עומד מפני רבו – נקרא רשע, ואינו מאריך ימים, ותלמודו משתכח,
- 7 שנאמר: "וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלהים" (קהלת ח),
- 8 מורא זו איני יודע מהו? כשהוא אומר: "ויראת מאלהיך" (ויקרא יט, לב), הרי מורא זו – קימה.
- 9 ואימא: מוראת רבית ומוראת משקלות!
- 10 ר' אלעזר פני פני גמר.

סוגיא 22: מהו לעמוד...? (לג ע"ב)

[א] מהו לעמוד בפני אביו?

- 1 איבעיא להו: בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו?
- 2 דאמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא, קום מקמי אבוך.
- 3 שאני רב יחזקאל, דבעל מעשים הוה, דאפילו מר שמואל נמי קאים מקמיה.
- 4 אלא מאי קאמר ליה?
- 5 הכי קאמר ליה: זימנין דאתי מאחורי, קום את מקמיה ולא תיחוש ליקרא דידי.

[ב] מהו שיעמוד אביו בפניו?

- 6 איבעיא להו: בנו והוא רבו, מהו שיעמוד אביו מפניו?
- 7 **דאמר ר' יהושע בן לוי:** אני איני כדי לעמוד מפני בני, אלא משום כבוד בית נשיא;
- 8 טעמא דאנא רביה, הא איהו רבאי קאימנא מקמיה.
- 9 הכי קאמר: אני איני כדי לעמוד מפני בני ואפילו הוא רבאי, דהא אנא אבוה,
- 10 אלא משום כבוד בית נשיא.

[ג] רכוב כמהלך?

- 11 איבעיא להו: רכוב כמהלך דמי, או לא?
- 12 **אמר אביי:** ת"ש: טמא יושב תחת האילן וטהור עומד – טמא [נגעים פי"ג מ"ז],
- 13 טמא עומד תחת האילן וטהור יושב – טהור,
- 14 ואם ישב הטמא – הטהור טמא,
- 15 וכן באבן המנוגעת;
- 16 **ואמר רב נחמן בר כהן:** זאת אומרת: רכוב כמהלך דמי, ש"מ.

[ד] מהו לעמוד בפני ספר תורה?

- 17 איבעיא להו: מהו לעמוד מפני ספר תורה?
- 18 ר' חלקיה ור' סימון ור' אלעזר אמרי: קל וחומר, מפני לומדיה עומדים, מפניה לא כל שכן.
- 19 ר' אלעי ור' יעקב בר זבדי הוו יתבי, חליף ואזיל ר' שמעון בר אבא וקמו מקמיה,
- 20 אמר להו: חדא, דאתון חכימי ואנא חבר! ועוד, כלום תורה עומדת מפני לומדיה?
- 21 סבר לה כר' אלעזר, **דאמר ר' אלעזר:** אין ת"ח רשאי לעמוד מפני רבו בשעה שעוסק בתורה.
- 22 לייט עלה אביי.

סוגיא 23: "והביטו אחרי משה עד בואו האהלה" (לג ע"ב)

- 1 "והביטו אחרי משה עד בואו האהלה" (שמות לג, ח) –
- 2 ר' אמי ור' יצחק נפחא;
- 3 חד אמר: לגנאי, וחד אמר: לשבת.
- 4 מאן דאמר לגנאי, כדאיתא.
- 5 מ"ד לשבת, אמר חזקיה, אמר לי ר' חנינא בריה דר' אבהו א"ר אבהו א"ר אבדימי דמן חיפא:
- 6 חכם עובר – עומד מלפניו ד' אמות, וכיון שעבר ד' אמות יושב;
- 7 אב ב"ד עובר – עומד מלפניו מלא עיניו, וכיון שעבר ד' אמות יושב;
- 8 נשיא עובר – עומד מלפניו מלא עיניו, ואינו יושב עד שישב במקומו,
- 9 שנאמר "והביטו אחרי משה עד בואו האהלה".

סוגיא 24: כל מצות עשה שהזמן גרמא (לג ע"ב – לד ע"א)

- 1 כל מצות עשה שהזמן גרמא, וכו'.
- 2 ת"ר: איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא? סוכה, ולולב, שופר, וציצית *לד ע"א* ותפילין;
- 3 ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא? מזוזה, מעקה, אבידה, ושילוח הקן
- 4 וכללא הוא? הרי [1] מצה, [2] שמחה, [3] הקהל, דמצות עשה שהזמן גרמא, ונשים חייבות!
- 5 ותו, והרי תלמוד תורה, פריה ורביה, ופדיון הבן, דלאו מצות עשה שהזמן גרמא הוא,
- 6 ונשים פטורות!
- 7 אמר רבי יוחנן: אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ,
- 8 דתנן: בכל מערבין ומשתתפין, חוץ מן המים ומלח;
- 9 ותו ליכא? והאיכא כמהין ופטירות!
- 10 אלא, אין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ.

סוגיא 25: מצות עשה שהזמן גרמא – נשים פטורות (לד ע"א – לה ע"א)

[8]

[1.8]

- 1 מנלן?
- 2 דילף⁹ מתפילין, מה תפילין – נשים פטורות, אף כל מצות עשה שהזמן גרמא – נשים פטורות;
- 3 ותפילין גמר לה מתלמוד תורה, מה תלמוד תורה – נשים פטורות, אף תפילין – נשים פטורות.
- 4 ונקיש תפילין למזוזה!
- 5 תפילין לתלמוד תורה איתקיש בין בפרשה ראשונה בין בפרשה שניה,
- 6 תפילין למזוזה בפרשה שניה לא איתקיש.
- 7 ונקיש מזוזה לתלמוד תורה?
- 8 לא סלקא דעתך, דכתיב: "למען ירבו ימיכם" (דברים יא, כא), גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי?!
- 9 והרי סוכה, דמצות עשה שהזמן גרמא, דכתיב: "בסוכות תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג, מב),
- 10 טעמא דכתב רחמנא "האזרח" – להוציא את הנשים, הא לאו הכי נשים חייבות!
- 11 אמר אביי: איצטריך,
- 12 סלקא דעתך אמינא הואיל דכתיב: "בסוכות תשבו", תשבו – כעין תדורו,
- 13 מה דירה – איש ואשתו, אף סוכה – איש ואשתו
- 14 ורבא אמר: *לד ע"ב* איצטריך,
- 15 סד"א נילף "חמשה עשר" "חמשה עשר" מחג המצות,
- 16 מה להלן נשים חייבות, אף כאן נשים חייבות, צריכא.
- 17 והרי ראייה, דמצות עשה שהזמן גרמא,
- 18 וטעמא דכתב רחמנא "זכורך" (שמות כג, יז) – להוציא הנשים, הא לאו הכי נשים חייבות!
- 19 איצטריך, סד"א נילף ראייה ראייה מהקהל (ראה דברים לא, יא).
- 20 ואדילפינן מתפילין לפטורא, נילף משמחה (ראה דברים טז, יא) לחיובא!
- 21 אמר אביי: אשה – בעלה משמחה.
- 22 אלמנה (ראה שם) מאי איכא למימר?
- 23 בשרויה אצלו.
- 24 ונילף מהקהל?
- 25 משום דהוה מצה והקהל שני כתובים הבאים כאחד,
- 26 וכל שני כתובים הבאין כאחד אין מלמדים.
- 27 אי הכי, תפילין וראיה נמי שני כתובים הבאים כאחד, ואין מלמדים!
- 28 צריכי, דאי כתב רחמנא תפילין ולא כתב ראייה, הוה אמינא נילף ראייה מהקהל;
- 29 ואי כתב רחמנא ראייה ולא כתב תפילין הוה אמינא אקיש תפילין למזוזה, צריכא.
- 30 אי הכי, מצה והקהל נמי צריכי!
- 31 למאי צריכי?
- 32 בשלמא אי כתב רחמנא הקהל ולא כתב מצה, ה"א נילף חמשה עשר חמשה עשר מחג הסוכות,
- 33 אלא ניכתוב רחמנא מצה ולא בעי הקהל, ואנא אמינא: טפלים חייבים, נשים לא כל שכן;
- 34 הילכך הוה להו ב' כתובים הבאים כאחד, ואין מלמדים.

⁹ בדפוס שלנו, דפוס וילנא, ובדפוס ספרד [גולדחארה] משנת [1482] מופיע 'גמר', אך בכתבי יד וטיקון, אוקספורד ומינכן 'דילף', וכן יש הקבלה ל'דילף' בהמשך הסוגיה, לכן שיניתי מנוסח הדפוסים.

[2.א]

- 35 הניחא למאן דאמר אין מלמדין, אלא למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר?
 36 ותו, מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות מנלן?
 37 דיליף ממורא, מה מורא – נשים חייבות, אף כל מצות עשה שלא הזמן גרמא – נשים חייבות,
 38 ונילף מתלמוד תורה!
 39 משום דהוה ליה תלמוד תורה ופריה ורביה שני כתובים הבאים כאחד,
 40 וכל שני כתובים הבאים כאחד – אין מלמדים. *לה ע"א*
 41 ולרבי יוחנן בן ברוקא, דאמר: על שניהם הוא אומר "ויברך אותם אלהים פרו ורבו" (בראשית א, כח),
 42 מאי איכא למימר?
 43 משום דהוה ת"ת ופדיון הבן שני כתובים הבאים כאחד,
 44 וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין.
 45 ולרבי יוחנן בן ברוקא נמי, ניהוו פריה ורביה ומורא שני כתובים הבאים כאחד, ואין מלמדין!
 46 צריכי, דאי כתב רחמנא מורא ולא כתב פריה ורביה,
 47 הוה אמינא "וכבשוה" (שם) אמר רחמנא, איש דדרכו לכבש – אין, אשה דאין דרכה לכבש – לא;
 48 ואי כתב פריה ורביה ולא כתב מורא,
 49 ה"א איש דסיפק בידו לעשות – אין, אשה דאין סיפק בידה לעשות – לא,
 50 וכיון דאין סיפק בידה לעשות לא תתחייב כלל. צריכא.

[ב]

- 51 הניחא למ"ד שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין, אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר?
 52 אמר רבא: פפונאי ידעי לה לטעמא דהא מילתא, ומנו? רב אחא בר יעקב,
 53 אמר קרא "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפין" (שמות יג, ט),¹⁰
 54 הוקשה כל התורה כולה לתפילין,
 55 מה תפילין – מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות, אף כל מ"ע שהזמן גרמא – נשים פטורות.
 56 ומדמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות.

[ג]

- 57 הניחא למ"ד תפילין מ"ע שהזמן גרמא,
 58 אלא למ"ד תפילין מ"ע שלא הזמן גרמא, מאי איכא למימר?
 59 מאן שמעת ליה דאמר תפילין מ"ע שלא הזמן גרמא?
 60 ר' מאיר,¹¹ וסבר לה שני כתובים הבאים כאחד, וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין.
 61 ולר' יהודה, דאמר: שני כתובים הבאים כאחד מלמדין, ותפילין מ"ע שלא הזמן גרמא,
 62 מאי איכא למימר?
 63 משום דהואי [1] מצה [2] שמחה [3] והקהל שלשה כתובים הבאים כאחד,
 64 ושלשה כתובים הבאים כאחד אין מלמדין.

¹⁰ רש"י: למען תהיה תורת ה' - הרי כל התורה הוקשה לתפילין ולא שבקינן הקישה וגמרינן מבנין אב ממצה והקהל לזמן גרמא, ולא מתלמוד תורה ופדיון הבן לשלא הזמן גרמא. ומדמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, שלא הזמן גרמא נשים חייבות - מדאיצטריך למיכתב היקישא למיפטרינהו מזמן גרמא, מכלל דבשאר מצות חייבות.
¹¹ רש"י: ומשני מאן שמעת ליה האי סברא ר"מ - בעירובין ולדידיה לא איצטריך היקישא אלא כדגמרינן ברישא מבנין אב וגמר מראיה, דהוי מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות. ודקשיא לן לעיל ונילף ממצה והקהל לחיובא ר"מ סבר שני כתובין הבאים כאחד אין מלמדין. ותוספות שם ד"ה אלא: והיינו טעמא דמ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות דדוקא במצה והקהל כתב רחמנא לומר דחייבות אבל כל מ"ע שהזמן גרמא בעלמא נשים פטורות, דכיון דאין מלמדין הוה כמו מיעוטא; דוקא הני חייבות אבל אחריני לא. וא"ת תינח זמן גרמא אבל שלא הזמן גרמא מנא ליה דחייבות. וי"ל כיון דת"ת ופדיון הבן הוה שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין הוה כמו מיעוטא; דוקא הני פטורות אבל שלא הזמן גרמא בעלמא נשים חייבות.

סוגיא 26: הוה הכתוב אשה לאיש (לה ע"א – לה ע"ב)

- 1 וכל מצות לא תעשה וכו'.
- 2 מנהגי מילי?
- 3 אמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא דבי ר' ישמעאל,
- 4 אמר קרא: "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם" (במדבר ה, ו), [ראה ספרי במדבר פ"ס ב, וע' של י"א]
- 5 הוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה.
- 6 דבי רבי אליעזר תנא: אמר קרא: "אשר תשים לפניהם" (שמות כא, א),
- 7 הוה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה.
- 8 דבי חזקיה תנא: אמר קרא "והמית איש או אשה" (שמות כא, כט),
- 9 הוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה.
- 10 וצריכא;
- 11 דאי אשמעינן הך קמייתא, משום כפרה חס רחמנא עלה,
- 12 אבל דינין – אימא: איש דבר משא ומתן אין, אשה לא;
- 13 ואי אשמעינן הא, משום דחיותה היא,
- 14 אבל כופר – אימא: *לה ע"ב* איש דבר מצות אין, אשה לא;
- 15 ואי אשמעינן הא, משום דאיכא איבוד נשמה חס רחמנא עלה,
- 16 אבל הנך תרתי – אימא לא,
- 17 צריכא.

סוגיא 27: חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים (לה ע"ב – לו ע"א)

- 1 חוץ מבל תקיף ובל תשחית כו'.
- 2 בשלמא בל תטמא למתים,
- 3 דכתיב "אמור אל הכהנים בני אהרן" (ויקרא כא, א), "בני אהרן" – ולא בנות אהרן,
- 4 אלא בל תקיף ובל תשחית מנלן?
- 5 דכתיב: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך" (ויקרא יט, כז),
- 6 כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה,
- 7 והני נשי הואיל ולא איתנהו בהשחתה – ליתנהו בהקפה.
- 8 ומנלן דלא איתנהו בהשחתה?
- 9 איבעית אימא: סברא, דהא לא אית להו זקן.
- 10 ואיבעית אימא: קרא, דאמר קרא: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך",
- 11 מדשני קרא בדיבוריה, דא"כ, ניכתוב רחמנא 'פאת זקנכם',
- 12 מאי "זקנך"? "זקנך" – ולא זקן אשתך.
- 13 ולא?! והתניא: זקן אשה והסריס שהעלו שער – הרי הן כזקן לכל דבריהם;
- 14 מאי לאו להשחתה!
- 15 אמר אביי: להשחתה לא מצית אמרת, דיליף פאת פאת מבני אהרן,
- 16 מה להלן נשים פטורות, אף כאן נשים פטורות.
- 17 ואי סבירא לן, דכי כתב בני אהרן – אכוליה ענינא כתיב, נישתוק קרא מיניה ותיתי בק"ו,
- 18 ואנא אמינא:
- 19 ומה כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות, בני אהרן – ולא בנות אהרן, ישראל לא כ"ש!
- 20 אי לאו ג"ש, הוה אמינא הפסיק הענין.
- 21 השתא נמי נימא: הפסיק הענין!
- 22 ואי משום ג"ש, מיבעי ליה לכדתניא: "לא יגלחו" (ויקרא כא, ה) – יכול גילחו במספריים יהיה חייב?
- 23 ת"ל: "לא תשחית" (ויקרא יט, כז); יכול לקטו במלקט וברהיטני יהא חייב?
- 24 ת"ל: "לא יגלחו" (ויקרא כא, ה), הא כיצד? גילוח שיש בה השחתה, הוי אומר: זה תער!
- 25 א"כ, ניכתוב קרא 'את שבזקנך', מאי "פאת זקנך"? ש"מ תרתי.
- 26 ואלא הא דתניא: זקן האשה והסריס שהעלו שער – הרי הן כזקן לכל דבריהם, למאי הלכתא?
- 27 אמר מר זוטרא: לטומאת נגעים.
- 28 טומאת נגעים – בהדיא כתיבא: "ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן" (ויקרא יג, כט)!
- 29 אלא אמר מר זוטרא: לטהרת נגעים.
- 30 טהרת נגעים נמי פשיטא, כיון דבת טומאה היא, בת טהרה היא!
- 31 איצטריך,
- 32 סד"א לצדדים כתיב: "איש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן" (שם) הדר אתאן לאיש, קמ"ל.
- 33 איסי תני: אף בל יקרחו נשים פטורות.
- 34 מ"ט דאיסי? דדריש הכי:
- 35 "בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת.
- 36 כי עם קדוש אתה לה' אלהיך" (דברים יד, א-ב), בנים ולא בנות לקרחה.
- 37 אתה אומר: לקרחה, או אינו אלא לגדידה?
- 38 כשהוא אומר: "כי עם קדוש אתה לה' אלהיך" (שם, ב) – הרי גדידה אמור,
- 39 הא מה אני מקיים בנים ולא בנות? לקרחה.
- 40 ומה ראית לרבות את הגדידה ולהוציא את הקרחה?
- 41 מרבה אני את הגדידה – שישנה במקום השער ושלא במקום שער,

- 42 ומוציא אני את הקרחה – שאינה אלא במקום שער.
- 43 ואימא: בנים ולא בנות – בין לקרחה בין לגדידה,
- 44 וכי כתב כי עם קדוש אתה לה' אלהיך – בשריטה הוא דכתיבו!
- 45 קסבר איסי: שריטה וגדידה *לו ע"א* אחת היא.
- 46 **אבוי אמר:** היינו טעמא דאיסי, דגמר קרחה קרחה מבני אהרן,
- 47 מה להלן נשים פטורות, אף כאן נשים פטורות.
- 48 ואי סבירא לן, דכי כתיב קרא – בכולי עניינא הוא דכתיב, נשתוק קרא מיניה ותיטי בק"ו,
- 49 ואנא אמינא: ומה כהנים שריבה בהם הכתוב מצות יתירות, בני אהרן – ולא בנות אהרן,
- 50 ישראל לא כ"ש!
- 51 אי לאו ג"ש, הוה אמינא הפסיק הענין.
- 52 השתא נמי נימא: הפסיק הענין!
- 53 ואי משום ג"ש, מיבעי ליה לכדתניא:
- 54 "לא [...] יקרחו" (ויקרא כא, ה) – יכול אפילו קרח ארבע וחמש קרחות לא יהא חייב אלא אחת?
- 55 ת"ל: קרחה, לחייב על כל אחת ואחת;
- 56 בראשם מה ת"ל: לפי שנאמר: "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת" (דברים יד, א),
- 57 יכול לא יהא חייב אלא על בין העינים, מנין לרבות כל הראש?
- 58 תלמוד לומר: "בראשם", לחייב על הראש כבין העינים;
- 59 ואין לי אלא כהנים, שריבה בהם הכתוב מצות יתירות, ישראל מנלן?
- 60 נאמר כאן קרחה ונאמר להלן קרחה,
- 61 מה כאן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים,
- 62 אף להלן חייב על כל קרחה וקרחה וחייב על הראש כבין העינים,
- 63 ומה להלן על מת, אף כאן על מת!
- 64 א"כ, נכתוב קרא קרח, מאי קרחה? שמעת מינה תרתי.
- 65 **רבא אמר:**
- 66 היינו טעמא דאיסי, דיליף בין עיניכם מתפילין, מה להלן נשים פטורות, אף כאן נשים פטורות.
- 67 ורבא מאי טעמא לא אמר כאביי?
- 68 קרח קרחה לא משמע ליה.
- 69 ואביי מאי טעמא לא אמר כרבא?
- 70 אמר לך: תפילין גופייהו מהכא גמר לה,
- 71 מה להלן מקום שעושים קרחה בגובהה של ראש, אף כאן מקום הנחה בגובה הראש.
- 72 ובין לאביי ובין לרבא, האי בנים אתם מאי דרשי ביה?
- 73 האי מיבעי לכדתניא: "בנים אתם לה' אלהיכם", בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים – אתם קרוים בנים,
- 74 אין אתם נוהגים מנהג בנים – אין אתם קרוים בנים, דברי ר' יהודה;
- 75 רבי מאיר אומר: בין כך ובין כך אתם קרוים בנים, שנאמר: "בנים סכלים המה" (ירמיה ד, כב),
- 76 ואומר: "בנים לא אמון במ" (דברים לב, כ), ואומר: "זרע מרעים בנים משחיתים" (ישעיהו א, ד),
- 77 ואומר: "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי" (הושע ב, א).
- 78 מאי ואומר? וכי תימא, סכלי הוא דמקרי בני, כי לית בהו הימנותייהו לא מיקרו בני,
- 79 ת"ש, ואומר: "בנים לא אמון במ";
- 80 וכי תימא, כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים, כי פלחו לעבודת כוכבים לא מיקרו בנים,
- 81 ת"ש, ואומר: "זרע מרעים בנים משחיתים";
- 82 וכ"ת, בנים משחיתים הוא דמיקרו, בני מעלייא לא מיקרו,
- 83 ת"ש, ואומר: "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי".

[משנה ח]

מתני'.

הסמיכות, והתנופות, וההגשות, והקמיצות, והקטרות, והמליקות, והקבלות, והזאות – נוהגים באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות.

סוגיא 1: ולא בנשים (לו ע"א – לו ע"ב)

1. גמ'.
2. סמיכות.
3. דכתיב: "דבר אל בני ישראל... וסמך" (ויקרא א, ב-ד), בני ישראל סומכים – ואין בנות ישראל סומכות.
4. תנופות.
5. "דבר אל בני ישראל... והניף" (ויקרא ז, כט-ל), בני ישראל מניפין – ואין בנות ישראל מניפות.
6. הגשות.
7. דכתיב: "וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן" (ויקרא ו, ז), בני אהרן – ולא בנות אהרן.
8. קמיצות.
9. דכתיב: "והביאה אל בני אהרן וקמץ" (ויקרא ב, ב), בני אהרן – ולא בנות אהרן.
10. הקטרות.
11. דכתיב: "והקטירו אותו בני אהרן" (ויקרא ג, ה), בני אהרן – ולא בנות אהרן.
12. המליקות.
13. דכתיב: "ומלק... והקטיר", איתקש מליקה להקטרה (ויקרא א, טו).
14. הקבלות.
15. דכתיב: "והקריבו בני אהרן" (ויקרא א, ה), ואמר מר: *לו ע"ב* "והקריבו" (במדבר יט, ג) – זו קבלת הדם.
16. והזאות.
17. הזאה דהיכא?
18. אי דפרה, "אלעזר" כתוב בה! אי דפנים, "הכהן המשיח" (ויקרא ד, ה) כתוב בה!
19. אלא הזאה דבן עוף, דאתיא בק"ו מבן צאן:
20. ומה בן צאן שלא קבע לו כהן לשחיטתו – קבע לו כהן להזאתו, בן עוף שקבע לו כהן למליקתו – אינו דין שיקבע לו להזאתו.

סוגיא 2: מנחת סוטה (לו ע"ב)

- 1 חוץ ממנחת סוטה ונזירה.
- 2 א"ל רבי אליעזר לרבי יאשיה דדריה: לא תיתיב אכרעך, עד דאמרת לי להא שמעתתא:
- 3 מנין למנחת סוטה שטעונה תנופה?
- 4 מנלן? בגופה כתיב: "והניף את המנחה!" (במדבר ה, כה)
- 5 אלא תנופה בבעלים מנלן?
- 6 אתיא יד יד משלמים,
- 7 כתיב הכא: "ולקח הכהן מיד האשה" (שם), וכתיב התם: "ידיו תביאנה" (ויקרא ז, ל),
- 8 מה כאן כהן אף להלן כהן, מה להלן בעלים אף כאן בעלים,
- 9 הא כיצד? כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף.
- 10 אשכחן סוטה, נזירה מנלן?
- 11 אתיא "כף" (במדבר ו, יט) "כף" (במדבר ה, יח) מסוטה.

[משנה ט]

כל מצוה שאינה תלויה בארץ נוהגת בארץ ובחוצה לארץ.
 וכל שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ, *לז ע"א* חוץ מן העורלה והכילאים.
 רבי אליעזר אומר אף החדש.

גמ'.

סוגיא 1: נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ (לז ע"א)

- 1 מאי תלויה, ומאי שאינה תלויה?
- 2 אילימא תלויה – דכתיב בה ביאה, ושאינה תלויה – דלא כתיב בה ביאה,
- 3 והרי תפילין ופטר חמור דכתיב בהן ביאה, ונוהגין בין בארץ בין בח"ל.
- 4 אמר רב יהודה: ה"ק: כל מצוה שהיא חובת הגוף – נוהגת בין בארץ בין בח"ל,
- 5 חובת קרקע – אינה נוהגת אלא בארץ.
- 6 מנה"מ.
- 7 דת"ר: "אלה החוקים" (דברים יב, א) – אלו המדרשות "והמשפטים" – אלו הדינים,
- 8 "אשר תשמרון" – זו משנה, "לעשות" – זו מעשה, "בארץ" –
- 9 יכול כל המצות כולן לא יהו נוהגים אלא בארץ?
- 10 ת"ל "כל הימים אשר אתם חיים על האדמה" (שם)
- 11 אי "כל הימים", יכול יהו נוהגים בין בארץ בין בח"ל?
- 12 ת"ל "בארץ", אחר שריבה הכתוב ומיעט, צא ולמד ממה שאמור בענין:
- 13 "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם" וגו' (דברים יב, ב) –
- 14 מה עבודת כוכבים מיוחדת שהיא חובת הגוף, ונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ,
- 15 אף כל שהיא חובת הגוף – נוהגת בין בארץ בין בח"ל.

סוגיא 2: כל מקום שנאמר בו 'מושב' (לז ע"א – לח ע"א)

[8]

- 1 חוץ מן הערלה והכלאים.
- 2 איבעיא להו: ר"א, לקולא פליג או לחומרא פליג.
- 3 לחומרא פליג, וה"ק ת"ק: חוץ מן הערלה ומן הכלאים, דהלכתא גמירי לה,
- 4 אע"ג דאיכא למימר חובת קרקע היא, אבל חדש – בארץ אין, בח"ל לא,
- 5 מ"ט. 'מושב' (ר' ויקרא כג, יד) – לאחר ירושה וישיבה משמע,
- 6 ואתא ר"א למימר: אף חדש נוהג בין בארץ בין בח"ל,
- 7 מושב – בכל מקום שאתם יושבים;
- 8 או דלמא לקולא פליג, וה"ק ת"ק: חוץ מן הערלה והכלאים, דהלכתא גמירי לה,
- 9 וכ"ש חדש, דמושב – כ"מ שאתם יושבים משמע,
- 10 ואתא ר"א למימר: חדש אינו נוהג אלא בארץ,
- 11 דמושב – לאחר ירושה וישיבה משמע, ומאי אף – אקמייתא.
- 12 דאמר אביי: מאן תנא דפליג עליה דר"א. ר' ישמעאל היא;
- 13 דתנאי: ללמדך, שכל מקום שנאמר בו 'מושב' – אינו אלא לאחר ירושה וישיבה,
- 14 דברי רבי ישמעאל;
- 15 אמר לו ר"ע: הרי שבת, שנאמר בו 'מושבות' (ר' שמות לה, ג), ונוהגת בין בארץ בין בח"ל.
- 16 א"ל: שבת – ק"ו אתיא, מה מצות קלות נוהגות בין בארץ בין בח"ל,
- 17 שבת חמירא לא כ"ש;
- 18 מדאמר אביי: מאן תנא דפליג עליה דר"א. רבי ישמעאל,
- 19 רבי אליעזר לחומרא פליג, שמע מינה.

[ב]

[1.ב]

- 20 מכדי רבי ישמעאל אהיכא קאי. אנסכים, בנסכים *לז ע"ב* ביאה ומושב (במדבר טו, ב) כתיב בהו.
- 21 ה"ק: ללמד, שכל מקום שנאמר ביאה ומושב – אינו אלא לאחר ירושה וישיבה,
- 22 דברי ר' ישמעאל.
- 23 אי הכי, אמר לו ר"ע: הרי שבת שנאמר בו מושבות, וא"ל: שבת ק"ו היא,
- 24 נימא ליה: אנא ביאה ומושב קאמינא.
- 25 חדא ועוד קאמר ליה: חדא, דאנא ביאה ומושב קאמינא;
- 26 ועוד, דקא אמרת: הרי שבת שנאמר בו מושבות, שבת – ק"ו היא.

[2.ב]

- 27 במאי קמיפלגי. בקירבו נסכים במדבר קא מיפלגי,
- 28 ר' ישמעאל סבר: לא קירבו נסכים במדבר, ור"ע סבר: קירבו נסכים במדבר.
- 29 אמר אביי: האי תנא דבי ר' ישמעאל מפיק מאידך תנא דבי ר' ישמעאל;
- 30 דתנא דבי ר' ישמעאל: הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם,
- 31 ופרט לך הכתוב באחד מהן לאחר ירושה וישיבה, אף כל לאחר ירושה וישיבה.
- 32 ואידך?
- 33 משום דהוה מלך וביכורים שני כתובים הבאים כאחד,
- 34 וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין.
- 35 ואידך?
- 36 צריכי, דאי כתב רחמנא מלך ולא כתב ביכורים, הוה אמינא ביכורים דקא מיתהני – לאלתר;
- 37 ואי כתב ביכורים ולא כתב מלך, הוה אמינא מלך דדרכו לכבש – לאלתר.
- 38 ואידך?

- 39 נכתוב רחמנא מלך ולא בעי ביכורים,
 40 ואנא אמינא: ומה מלך דלכבש – לאחר ירושה וישיבה, ביכורים לא כל שכן.
 41 ואידך?
 42 אי כתב הכי, הוה אמינא מידי דהוה אחלה, קמ"ל.
 [3.ב.]
 43 והשתא דאמרת: חובת הגוף נוהגת בין בא"י בין בח"ל,
 44 [1] מושב דכתב רחמנא גבי שבת ל"ל? (ר' שמות לה, ג; ויקרא כג, ג)
 45 איצטריך, ס"ד אמינא הואיל ובענינא דמועדות כתיבא, תיבעי קידוש כי מועדות, קמ"ל.
 46 [2] מושב דכתב רחמנא גבי חלב ודם למה לי? (ר' ויקרא ג, יז; שם ז, כו)
 47 איצטריך, ס"ד א הואיל ובענינא דקרבנות כתיבי,
 48 בזמן דאיכא קרבן ניתסר חלב ודם, בזמן דליכא קרבן לא, קמ"ל.
 49 [3] מושב דכתב רחמנא גבי מצה ומרור למה לי? (שמות יב, כ)
 50 איצטריך, ס"ד א הואיל וכתבי: "על מצות ומרורים יאכלוהו" (במדבר ט, יא),
 51 בזמן דאיכא פסח אין, בזמן דליכא פסח לא, קמ"ל.
 52 [*4] ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין ופטר חמור למה לי?
 53 ההוא מיבעי ליה לכדתנא דבי ר' ישמעאל: עשה מצוה זו שבשבילה תיכנס לארץ.
 54 בשלמא למ"ד: מושב – כל מקום שאתם יושבים משמע,
 55 היינו דכתיבי: "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח" (יהושע ה, יא), ממחרת הפסח אכול, מעיקרא לא אכול,
 56 אלמא *לח ע"א* אקרוב עומר והדר אכול,
 57 אלא למ"ד: לאחר ירושה וישיבה, ניכול לאלתרו!
 58 לא הוה צריכי; דכתיבי: "ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה
 59 עד בואם אל ארץ נושבת את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען" (שמות טז, לה),
 60 אי אפשר לומר עד בואם אל ארץ נושבת – שכבר נאמר אל קצה ארץ כנען,
 61 וא"א לומר אל קצה ארץ כנען – שהרי כבר נאמר עד בואם אל ארץ נושבת,
 62 הא כיצד? בשבעה באדר מת משה ופסק מן מלירד, והיו מסתפקין ממן שבכליהם עד ששה בניסן.
 [4.ב.]
 63 תניא אידך: "ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה" (שם) – וכי ארבעים שנה אכלו?
 64 והלא ארבעים שנה חסר שלשים יום אכלו!
 65 אלא לומר לך, עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהם טעם מן.
 66 תניא אידך: בשבעה באדר מת משה, ובשבעה באדר נולד.
 67 מנין שבשבעה באדר מת?
 68 שנאמר: "וימת שם משה עבד ה'" (דברים לד, ה),
 69 וכתבי: "ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלשים יום" (דברים לד, ח),
 70 וכתבי: "ויהי אחרי מות משה עבד ה'" (יהושע א, א), וכתבי: "משה עבדי מת ועתה קום עבור" (יהושע א, ב),
 71 וכתבי: "עברו בקרב המחנה וצוו את העם לאמר הכינו לכם צידה
 72 כי בעוד שלשת ימים תעברו את הירדן" (יהושע א, יא),
 73 וכתבי: "והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון" (יהושע ד, ט),
 74 צא מהן שלשים ושלושה ימים למפרע, הא למדת, שבשבעה באדר מת משה.
 75 ומנין שבשבעה באדר נולד משה?
 76 שנאמר: "ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא" (דברים לא, ב),
 77 שאין ת"ל "היום", מה ת"ל "היום"?
 78 מלמד, שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש,
 79 שנאמר: "את מספר ימים אמלא" (שמות כג, כו).

סוגיא 3: מצות שנצטוו ישראל בכניסתן לארץ (לח ע"א – לח ע"ב)

- 1 **תניא**, ר"ש בן יוחי אומר: שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ,
- 2 ונוהגות בין בארץ בין בחוצה לארץ, והוא הדין שינהגו:¹²
- 3 ומה חדש – שאין איסורו איסור עולם, ואין איסורו הנאה, ויש היתר לאיסורו,
- 4 נוהג בין בארץ בין בח"ל,
- 5 כלאים – שאיסורן איסור עולם, ואיסורן איסור הנאה, ואין היתר לאיסורן,
- 6 אינו דין שנהגו בין בארץ בין בח"ל;
- 7 והוא הדין לערלה בשתים.
- 8 רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: ***לח ע"ב*** כל מצוה שנצטוו ישראל
- 9 קודם כניסתן לארץ – נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ,
- 10 לאחר כניסתן לארץ – אינה נוהגת אלא בארץ,
- 11 חוץ מן השמטת כספים ושילוח עבדים,
- 12 שאע"פ שנצטוו עליהם לאחר כניסתן לארץ – נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ.¹³
- 13 השמטת כספים חובת הגוף היא!
- 14 לא נצרכא אלא לכדתניא;
- 15 **דתניא**, רבי אומר: "זוה דבר השמיטה שמוט" (דברים טו, ב) – בשתי שמיטות הכתוב מדבר,
- 16 אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים,
- 17 בזמן שאתה משמט קרקע – אתה משמט כספים,
- 18 בזמן שאי אתה משמט קרקע – אי אתה משמט כספים.
- 19 ואימא:
- 20 במקום שאתה משמט קרקע – אתה משמט כספים,
- 21 ובמקום שאין אתה משמט קרקע – אין אתה משמט כספים!
- 22 ת"ל: "כי קרא שמיטה לה" (שם), מכל מקום.¹⁴
- 23 שילוח עבדים חובת הגוף היא!
- 24 סד"א הואיל וכתיב "וקראתם דרור בארץ" (ויקרא כה, י), בארץ אין, בחוצה לארץ לא,
- 25 תלמוד לומר: "יובל היא", מכל מקום.
- 26 אם כן, מה תלמוד לומר "בארץ"?
- 27 בזמן שהדרור נוהג בארץ – נוהג בחוצה לארץ,
- 28 אין דרור נוהג בארץ – אינו נוהג בחוצה לארץ.

¹² ראה תורת כהנים, אמור, פרשה י, ק ע"ד.

¹³ תוספתא קידושין פ"א הי"ב: ר' לעזר בי ר' שמעון אומי: כל מצוה שנתחייבו בה ישראל עד שלא באו לארץ – נוהגת בארץ ובחוצה לארץ, ושלא נתחייבו בה אלא משבאו לארץ – אין נוהגת אלא בארץ, חוץ מהשמטת { כלים } <מלוה>, וגאולת ממכר, ושילוח עבד עברי.

שאע"פ שלא נתחייבו בהן אלא משבאו לארץ, נוהגות בארץ ובחוצה לארץ.

¹⁴ ראה ספרי דברים פ"ט קיא, עמ' 172:

יכול יהא השמט מלוה נוהג במדבר? תלמוד לומר "תעשה שמטה... שמוט".

או אינו אומר "תעשה שמטה... שמוט" אלא בארץ ישראל,

שאתה עושה שמטה לארץ – אתה משמט [מלוה] בחוצה לארץ,

שאי את עושה שמטה לארץ – אין את משמט מלוה?

תלמוד לומר "כי קרא שמטה לה" בין בארץ ובין בחוצה לארץ.

סוגיא 4: ערלה, החדש והכלאים (לח ע"ב – לט ע"ב)

[א] ערלה והחדש

- 1 **תנן התם:**
- 2 החדש – אסור מן התורה בכל מקום, ערלה – הלכה, והכלאים – מדברי סופרים [ערלה פ"ג מ"ט].
- 3 מאי הלכה?
- 4 אמר רב יהודה **אמר שמואל:** הלכתא מדינה; עולא אמר **רבי יוחנן:** הלכה למשה מסיני.
- 5 א"ל עולא לרב יהודה:
- 6 בשלמא לדידי דאמינא הלכה למשה מסיני, היינו דשני לן בין ספק ערלה לספק כלאים;
- 7 **דתנן:**
- 8 ספק ערלה בארץ – אסור, בסוריא – מותר, בחוצה לארץ – יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט,
- 9 ואילו גבי כלאים **תנן:** כרם הנטוע ירק וירק נמכר חוצה לו, בארץ – אסור, בסוריא – מותר,
- 10 בחוצה לארץ – יורד ולוקט ובלבד שלא ילקוט ביד [שם];
- 11 אלא לדידך ***לט ע"א*** ניתני: או זה וזה יורד ולוקח, או זה וזה יורד ולוקט!
- 12 האמר ליה שמואל לרב ענן, **תני:** או זה וזה יורד ולוקח, או זה וזה יורד ולוקט.
- 13 מר בריה דרבנא מתני ליה לקולא: זה וזה יורד ולוקט, ובלבד שלא ילקוט ביד.
- 14 אמר ליה לוי לשמואל: אריוך, ספק לי ואנא איכול.
- 15 רב אויא ורבה בר רב חנן מספקו ספוקי להדדי.
- 16 **אמרי חריפי דפומבדיתא:** אין ערלה בחוצה לארץ.
- 17 שלחה רב יהודה לקמיה דרבי יוחנן;
- 18 שלח ליה: סתום ספיקא ואבד וראה, והכרוז על פירותיהן שטעונים גניזה,
- 19 וכל האומר אין ערלה בח"ל – לא יהא לו נין ונכד "משליך חבל בגורל בקהל ה'" (מיכה ב, ה).
- 20 ואינהו כמאן סברוה?
- 21 כי הא **דתניא:** רבי אלעזר בר' יוסי אומר משום ר' יוסי בן דורמסקה, שאמר משום רבי יוסי הגלילי,
- 22 שאמר משום רבי יוחנן בן נורי, שאמר משום ר' אליעזר הגדול: אין ערלה בח"ל.
- 23 ולא? והאנן **תנן,** רבי אליעזר אומר: אף החדש!
- 24 תני: חדש.
- 25 **אמר רבי אסי אמר ר' יוחנן:** ערלה בח"ל – הלכה למשה מסיני.
- 26 א"ל ר' זירא לרבי אסי,
- 27 **והתניא:** ספק ערלה בארץ – אסור, בסוריא – מותר, (בחוצה לארץ – יורד ולוקט)!
- 28 אישתומם כשעה חדא, א"ל, אימא כך נאמר: ספיקא מותר, ודאה אסור.

[ב] כלאים

- 29 **אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:** לוקין על הכלאים דבר תורה.
- 30 אמר ליה רבי אלעזר בר' יוסי, והאנן **תנן:** הכלאים – מדברי סופרים [ערלה פ"ג מ"ט]!
- 31 לא קשיא: כאן בכלאי הכרם, כאן בהרכבת האילן;
- 32 כדשמואל, **דאמר שמואל:** "את חקתי תשמורו" (ויקרא יט, יט) – חוקים שחקקתי לך כבר,
- 33 "בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע" (שם) – מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה;
- 34 ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בח"ל, אף שדך נוהג בין בארץ בין בח"ל.
- 35 ואלא הכתיב: "שדך"!
- 36 ההוא, למעוטי זרעים שבח"ל.
- 37 **רב חנן ורב ענן** הוו שקלי ואזלי באורחא, חזוהו לההוא גברא דקא זרע זרעים בהדי הדדי,
- 38 א"ל: ניתי מר נשמתיה,
- 39 א"ל: לא חווריתו.

- 40 ותו חזויהו לההוא גברא דקא זרע חטי ושערי בי גופני,
 41 א"ל: ניתי מר נשמתיה,
 42 א"ל: לא צהריתו, לא קיימא לן כרבי יאשיה דאמר: עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד?
 43 רב יוסף מערב ביזרני וזרע.
 44 א"ל אביי, והאנן תנן: הכלאים – מדברי סופרים!
 45 א"ל, לא קשיא: כאן בכלאי הכרם, כאן בכלאי זרעים,
 46 כלאי הכרם דבארץ אסורים בהנאה – בח"ל נמי גזרו בהו רבנן,
 47 כלאי זרעים דבארץ לא אסירי בהנאה – בח"ל נמי לא גזרו בהו רבנן.
 48 הדר אמר רב יוסף: לאו מלתא היא דאמרי, דרב זרע גינתא דבי רב משארי משארי,
 49 מאי טעמא? לאו משום עירוב עירובי כלאים.
 50 אמר ליה אביי:
 51 בשלמא אי אשמעינן *לט ע"ב* ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע – שפיר,
 52 אלא הכא משום נוי, ואי נמי משום טרחא דשמעא היא.

[משנה י']

מתני'.

כל העושה מצוה אחת – מטיבין לו, ומאריכין לו ימיו, ונוחל את הארץ,
 וכל שאינו עושה מצוה אחת – אין מטיבין לו, ואין מאריכין לו ימיו, ואינו נוחל את הארץ.

גמ'.

סוגיא I: כל העושה מצוה אחת? (לט ע"ב)

- 1 **ורמינהי:** אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא,
- 2 אלו הן: כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והכנסת אורחים, והבאת שלום בין אדם לחבירו,
- 3 ותלמוד תורה כנגד כולם [פאה פ"א מ"א]!
- 4 **אמר רב יהודה²,** הכי קאמר:
- 5 'כל העושה מצוה אחת יתירה על זכותיו – מטיבין לו, ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה'.
- 6 מכלל, דהנך אפילו בחדא נמי?
- 7 **אמר רב שמעיה⁴:** לומר, שאם היתה שקולה – מכרעת.
- 8 וכל העושה מצוה אחת יתירה על זכותיו – מטיבין לו?
- 9 **ורמינהו:**
- 10 כל שזכותיו מרובין מעונותיו – מריעין לו,
- 11 ודומה כמי ששרף כל התורה כולה ולא שייר ממנה אפילו אות אחת,
- 12 וכל שעונותיו מרובין מזכותיו – מטיבין לו,
- 13 ודומה כמי שקיים כל התורה כולה ולא חיסר אות אחת ממנה!
- 14 **אמר אביי:** מתניתין, דעבדין ליה יום טב ויום ביש.
- 15 **רבא אמר:** הא מני? רבי יעקב היא, דאמר: שכר מצוה בהאי עלמא ליכא;
- 16 **דתניא:** רבי יעקב אומר:
- 17 אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצדה, שאין תחית המתים תלויה בה;
- 18 בכבוד אב ואם כתיב: "למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך" (דברים ה, טו),
- 19 בשילוח הקן כתיב: "למען ייטב לך והארכת ימים" (דברים כב, ז),
- 20 הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים,
- 21 ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה? והיכן אריכות ימיו של זה?
- 22 אלא, "למען ייטב לך" – לעולם שכולו טוב, "ולמען יאריכון ימיך" – לעולם שכולו ארוך.
- 23 ודלמא לאו הכי הוה!
- 24 ר' יעקב מעשה חזא.
- 25 ודלמא מהרהר בעבירה הוה!
- 26 מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה.
- 27 ודלמא מהרהר בעבודת כוכבים הוה, וכתוב: "למען תפוש את בית ישראל בלבם" (יחזקאל יד, ה)!
- 28 איהו נמי הכי קאמר:
- 29 אי סלקא דעתך שכר מצוה בהאי עלמא, אמאי לא אגין מצות עליה כי היכי דלא לייתי לידי הרהור.
- 30 והא א"ר אלעזר: שלוחי מצוה אין נזוקין!
- 31 התם בהליכתן שאני.
- 32 והא **אמר רבי אלעזר:** שלוחי מצוה, אינן נזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן!
- 33 סולם רעוע הוה, דקביע היויקא, וכל היכא דקביע היויקא לא סמכינן אניסא,
- 34 דכתיב: "ויאמר שמואל איך אלך ושמע שואל והרגני" (שמואל א' טו, ב).

- 35 **אמר רב יוסף:** אילמלי דרשיה אחר להאי קרא כרבי יעקב בר ברתיה, לא חטא.
 36 ואחר מאי הוא?
 37 **איכא דאמרי:** כי האי גוונא חזא;
 38 **ואיכא דאמרי:** לישנא דחוצפית המתורגמן חזא דהוה גריר ליה דבר אחר,
 39 אמר: פה שהפיק מרגליות ילחך עפר? נפק חטא.

סוגיא 2: כי הא דר'... תבעתיה ההיא מטרוניתא (לט ע"ב – מ ע"א)

- 1 רמי רב טובי בר רב קיסנא לרבא, תנן: כל העושה מצוה אחת – מטיבין לו; עשה אין, לא עשה לא,
- 2 ורמינהי: ישב ולא עבר עבירה – נותנים לו שכר כעושה מצוה!
- 3 אמר ליה: התם, כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה;
- 4 [1] כי הא דרבי חנינא בר פפי תבעתיה ההיא מטרוניתא,
- 5 אמר מלתא ומלי נפשיה שיחנא וכיבא, עבדה היא מילתא ואיתסי,
- 6 ערק טשא בהוא בי בני, דכי הוּ עיילין בתרין אפילו ביממא הוּ מיתזקי;
- 7 למחר, אמרו ליה רבנן: מאן גטרך?
- 8 אמר להו: שני *מ ע"א* נושאי קיסר שמרוני כל הלילה,
- 9 אמרו ליה: שמא דבר ערוה בא לידך וניצלת הימנו,
- 10 דתנינא: כל הבא דבר ערוה לידו וניצל הימנו, עושין לו נס.
- 11 "גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו" (תהלים קג, כ) – כגון רבי צדוק וחביריו.
- 12 [2] ר' צדוק תבעתיה ההיא מטרוניתא, אמר לה: חלש לי ליבאי ולא מצינא; איכא מידי למיכל?
- 13 אמרה ליה: איכא דבר טמא.
- 14 אמר לה: מאי נפקא מינה? דעביד הא אכול הא.
- 15 שגרת תנורא קא מנחא ליה, סליק ויתיב בגויה.
- 16 אמרה ליה: מאי האי?
- 17 אמר לה: דעביד הא נפיל בהא.
- 18 אמרה ליה: אי ידעי כולי האי לא צערתיך.
- 19 [3] רב כהנא הוה קמזבין דיקולי, תבעתיה ההיא מטרוניתא,
- 20 אמר לה: איזיל איקשיט נפשאי.
- 21 סליק וקנפיל מאיגרא לארעא,
- 22 אתא אליהו קבליה, אמר ליה: אטרחתן ארבע מאה פרסי!
- 23 א"ל: מי גרם לי, לאו עניותא? יהב ליה שיפא דדינרי.

סוגיא 3: יש צדיק טוב, ויש צדיק שאינו טוב (מ ע"א)

- 1 רמי ליה רבא לרב נחמן:
- 2 תנן: אלו דברים שאדם עושה אותן, ואוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא,
- 3 אלו הן: כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום שבין אדם לחבירו,
- 4 ותלמוד תורה כנגד כולם [פאה פ"א מ"א];
- 5 בכיבוד אב ואם כתיב: "למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך" (דברים ה, טו),
- 6 בגמילות חסדים כתיב: "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד" (משלי כא, כא),
- 7 ובהבאת שלום כתיב: "בקש שלום ורדפהו" (תהלים לד, טו),
- 8 וא"ר אבהו³: אתיא 'רדיפה' 'רדיפה',
- 9 כתיב הכא: "בקש שלום ורדפהו", וכתיב התם: "רודף צדקה וחסד",
- 10 בתלמוד תורה כתיב: "כי הוא חיך ואורך ימיך" (דברים ל, ט).
- 11 בשלוח הקן נמי כתיב: "למען ייטב לך והארכת ימים" (דברים כב, ז), ליתני נמי הא!
- 12 תנא ושייר.
- 13 תני תנא 'אלו דברים', ואת אמרת תנא ושייר!
- 14 אמר רבא⁴, רב אידי³⁻⁴ אסברא לי:
- 15 "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו" (ישעיהו ג, י) – וכי יש צדיק טוב, ויש צדיק שאינו טוב?
- 16 אלא, טוב לשמים ולבריות – זהו צדיק טוב, טוב לשמים ורע לבריות – זהו צדיק שאינו טוב.
- 17 כיוצא בדבר אתה אומר: "אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו" (ישעיהו ג, יא) –
- 18 וכי יש רשע רע, ויש שאינו רע?
- 19 אלא, רע לשמים ורע לבריות – הוא רשע רע, רע לשמים ואינו רע לבריות – זהו רשע שאינו רע.

סוגיא 4: ואלא מה אני מקיים... (מ ע"א)

- 1 [1] הזכות – יש לה קרן ויש לה פירות, שנאמר: "אמרו צדיק כי טוב" וגו' (ישעיהו ג, י);
- 2 עבירה – יש לה קרן ואין לה פירות, שנאמר: "אוי לרשע רע" וגו' (שם שם, יא),
- 3 ואלא מה אני מקיים "ויאכלו מפרי דרכם ומוועצותיהם ישבעו" (משלי א, לא)?
- 4 עבירה שעושה פירות – יש לה פירות,
- 5 ושאין עושה פירות – אין לה פירות.
- 6 [2] מחשבה טובה מצרפה למעשה, שנאמר: "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע
- 7 ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו" (מלאכי ג, טז),
- 8 מאי ולחושבי שמו?
- 9 **אמר רב אסי:** אפילו חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.
- 10 מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה,
- 11 שנאמר: "און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'" (תהלים סו, יח),
- 12 ואלא מה אני מקיים "הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם" (ראה ירמיהו ו, יט)?
- 13 מחשבה שעושה פרי – הקב"ה מצרפה למעשה,
- 14 מחשבה שאין בה פרי – אין הקב"ה מצרפה למעשה. [תוספתא פאה פ"א ה"ב-ה"ד]
- 15 ואלא הא דכתיב: "למען תפוש את [בית] ישראל בלבם" (יחזקאל יד, ה)!
- 16 **אמר רב אחא בר יעקב:** ההוא בעבודת כוכבים הוא דכתיב,
- 17 דאמר מר: חמורה עבודת כוכבים, שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה.
- 18 **עולא²⁻³ אמר:** כדרב הונא, **דאמר רב הונא²:** כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה – הותרה לו.
- 19 הותרה לו סלקא דעתך?
- 20 אלא נעשית לו כהיתר.

סוגיא 5: עבירה בסתר (מ ע"א)

- 21 אמר רבי אבהו³ משום רבי חנינא¹: נוח לו לאדם שיעבור עבירה בסתר ואל יחלל שם שמים בפרהסיא, שנאמר: "ואתם בית ישראל כה אמר ה'..."
- 22 איש גילוליו לכו עבדו [ואחר] אם אינכם שומעים אלי ואת שם קדשי לא תחללו" (יחזקאל כ, לט).
- 23 אמר רבי אלעאי הזקן: אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה כמו שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא.
- 24 איני? והתניא: כל שלא חס על כבוד קונו – ראוי לו שלא בא לעולם;
- 25 מזה היא? רבה³ אומר: זה המסתכל בקשת, רב יוסף³ אומר: זה העובר עבירה בסתר!
- 26 לא קשיא: הא דמצי כייף ליצריה, והא דלא מצי כייף ליצריה.
- 27 תנן התם: אין מקיפין בחילול השם, אחד שוגג ואחד מזיד (ראה אבות פ"ד מ"ד).
- 28 מאי אין מקיפין?
- 29 אמר מר זוטרא⁶: שאין עושים כחנווני.
- 30 מר בריה דרבנא⁴ אומר: לומר, שאם היתה שקולה – מכרעת.

סוגיא 6: עשה מצוה/עבירה אחת... (מ ע"א – מ ע"ב)

- 1 ת"ר: לעולם *מ ע"ב* יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי,
- 2 עשה מצוה אחת – אשריו שהכריע עצמו לכף זכות,
- 3 עבר עבירה אחת – אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה,
- 4 שנאמר: "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה" (קהלת ט, יח),
- 5 בשביל חטא יחידי שחטא – אובד ממנו טובות הרבה.
- 6 ר' אלעזר בר' שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו,
- 7 עשה מצוה אחת – אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות,
- 8 עבר עבירה אחת – אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה,
- 9 שנאמר: וחוטא אחד כו', בשביל חטא יחידי שעשה זה – אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה.
- 10 ר"ש בן יוחי אומר: אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה – איבד את הראשונות,
- 11 שנאמר: "צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו" (יחזקאל לג, יב);
- 12 ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה – אין מזכירים לו שוב רשעו,
- 13 שנאמר: "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו" (שם). [תוספתא קידושין פ"א ה"ג-הט"ז]
- 14 וניהוי כמחצה עונות ומחצה זכיות!
- 15 אמר ריש לקיש: בתוהא על הראשונות.

¹⁵ [סוגיא 7: הקב"ה מביא... בעולם הזה, כדי...]

¹⁵ ראה להלן, סוגיא ראשונה למשנה הבאה.

[משנה 2]

מתני'.

כל שישינו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ – לא במהרה הוא חוטא,
שנאמר: והחוט המשולש לא במהרה ינתק (קהלת ד, יב);
וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ – אינו מן היישוב .

גמ'.

סוגיא 1: הקב"ה מביא... בעולם הזה, כדי... (מ ע"ב)¹⁶

- 1 אמר רבי אלעזר ברבי צדוק:
- 2 למה צדיקים נמשלים בעולם הזה?
- 3 לאילן שכולו עומד במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה, נקצץ נופו – כולו עומד במקום טהרה,
- 4 כך הקב"ה מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה, כדי שיירשו העולם הבא,
- 5 שנאמר "והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד" (איוב ת, ז);
- 6 ולמה רשעים דומים בעולם הזה?
- 7 לאילן שכולו עומד במקום טומאה ונופו נוטה למקום טהרה, נקצץ נופו – כולו עומד במקום טומאה,
- 8 כך הקב"ה משפיע להן טובה לרשעים בעולם הזה, כדי לטורדן ולהורישן למדריגה התחתונה,
- 9 שנאמר "יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות" (משלי יד, יב).

¹⁶ שייך למשנה הקודמת.

סוגיא 2: תלמוד גדול או מעשה גדול? (מ ע"ב)

- 1 וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד,
- 2 נשאלה שאילה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול?
- 3 נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול,
- 4 נענה ר' עקיבא ואמר: תלמוד גדול,
- 5 נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה.
- 6 **תניא:** רבי יוסי אומר: גדול תלמוד – שקדם לחלה ארבעים שנה,
- 7 לתרומות ולמעשרות – חמשים וארבע,
- 8 לשמיטים – ששים ואחת, ליובלות – מאה ושלוש;
- 9 מאה ושלוש? מאה וארבע הויין!
- 10 קסבר: יובל מתחילתו הוא משמט.
- 11 וכשם שהלימוד קודם למעשה, כך דינו קודם למעשה,
- 12 כדרב המנונא, **דאמר רב המנונא:** אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה,
- 13 שנאמר: "פוטר מים ראשית מדון" (משלי יז, יד);
- 14 וכשם שדינו קודם למעשה, כך שכרו קודם למעשה,
- 15 שנאמר:
- 16 "ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו" (תהלים קה, מד-מה).

סוגיא 3: כל שאינו לא במקרא... (מ ע"ב – מא ע"א)

- 1 כל שאינו לא במקרא ולא במשנה.
- 2 א"ר יוחנן: ופסול לעדות.
- 3 ת"ר: האוכל בשוק – הרי זה דומה לכלב; ויש אומרים: פסול לעדות.
- 4 אמר רב אידי בר אבין³⁻⁴: הלכה כיש אומרים.
- 5 דרש בר קפרא^א: רגזן – *מא ע"א* לא עלתה בידו אלא רגזנותא;
- 6 ולאדם טוב מטעימים אותו מפרי מעשיו.
- 7 וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ – דור הנאה ממנו,
- 8 שנאמר: "ובמושב לצים לא ישב" (תהלים א, א), מושבו מושב לצים.

הדרן עלך האשה נקנית.